

”Nainen on kuitenkin aika sitkeä”

Parisuhteen jälkeisen vainon vaikutuksia vainon kohteena olevan naisen identiteettiin

Leea-Maria Pätsi, 0365004

Pro gradu -tutkielma

Kevät 2018

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Parisuhteen jälkeisen vainon vaikutuksia vainon kohteena olevan naisen identiteettiin

Tekijä: Leea-Maria Pätsi

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_X_Sivulaudaturtyö__Lisensiaatintyö__

Sivumäärä:

Vuosi: 2018

Tiivistelmä

Tämän pro gradu -tutkielman päämääränä oli tarkastella eron jälkeisen vainon vaikutuksia vainon kohteena olevan naisen identiteettiin. Huomiota kiinnitettiin esimerkiksi siihen, mitä lisäulottuvuuksia äitiys tuo tähän prosessiin. Parisuhteen jälkeinen vaino käsitettiin yhtenä lähisuhdeväkivallan ja sukupuolistuneen väkivallan muotona. Vainoaja ja vainottu eivät ole parisuhteessa, joten esimerkiksi parisuhdeväkivallan tai perheväkivallan termien käyttö ei ollut tutkimuksessa asianmukaista. Naisten kokema väkivalta on osa laajempaa yhteiskunnallista ongelmaa, johon myös eron jälkeisen vainon lähisuhdeväkivaltana voi lukea kuuluvan osaltaan.

Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa oli identiteetin käsite. Näkökulma on mielekäs, koska vainon voi nähdä elämän kriisinä ja sitä kautta olettaa sen vaikuttavan kohteena olevan naisen identiteettiin. Käsitteenä identiteetti on yleisesti paljon käytetty ja myös monipuolisesti eri tieteen aloilla tulkittu. Tässä tutkimuksessa identiteetti nähtiin elämän aikana muokkautuvana ja sekä sisäisenä että sosiaalisena ominaisuutena. Näkökulma oli lähempänä yhteiskuntatieteellistä kuin esimerkiksi psykologista tutkimusta.

Tutkimus pohjautuu fenomenologis-hermeneuttiseen metodologiaan ja aineisto analysoitiin sisällönanalyttisin menetelmin. Empiirisenä aineistona oli käytössä eron jälkeisen vainon kohteena elävien perheiden turvallisuuden lisäämiseen ja vainoamisen ennaltaehkäisyyn keskittyvän VARJO-hankkeen kautta saadut pilottitukiryhmän nauhoitetut kokoontumiskerrat. Ryhmässä oli ohjaajien lisäksi kuusi naispuolista osallistujaa, joista osalla aineiston keruuvaiheessa vaino oli loppunut ja osa oli edelleen vainon kohteina. Aineiston perusteella oli havaittavissa, että eron jälkeinen vaino traumaattisena kokemuksena ja elämän kriisinä muuttaa sitä kokeneen naisen identiteettiä sekä aiheuttaa hänelle esimerkiksi häpeää ja syyllisyyttä. Naiset kokivat erilaisia haasteita omassa äitiydessään ja pohtivat vanhemmuuttaan vainon kokemuksissa. Toisaalta selviytymiseen liittyi naisilla oman määräysvallan vahvempi tiedostaminen sekä uudet asiat elämässä kuten esimerkiksi opiskeleminen uuteen ammattiin tai uusi, mahdollisesti parempi parisuhde.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, eron jälkeinen vaino, identiteetti, naisuhri

Muita tietoja: Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi
Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi (vain Lappia koskevat)

Sisällys:

1 Johdanto	1
2 Eron jälkeinen vaino lähisuhdeväkivaltana ja sukupuolistuneena ilmiönä.....	5
2.1 Lähisuhdeväkivalta.....	5
2.2 Eron jälkeinen vaino	11
2.3 Eron jälkeinen vaino sukupuolistuneen väkivallan muotona	22
3 Identiteetti käsitteenä	26
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	31
4.1 Tutkimussuuntaus	31
4.2 Aineiston hankinta ja analysointi.....	36
4.3 Tutkimuksen etiikka	41
5 Eron jälkeinen vaino kriisinä identiteetissä sekä häpeän ja syyllisyyden aiheuttajana.....	47
5.1 Ero elämän kriisinä.....	47
5.2 Eron jälkeinen vaino traumaattisena kokemuksena ja identiteetin mullistajana	53
5.3 Eron jälkeisestä vainosta seuraava häpeä ja syyllisyys	60
6 Eron jälkeinen vaino ja äitiys.....	64
6.1 Vainotun naisen äitiyden identiteetti.....	64
6.2 Äitiyteen liittyvät pohdinnat.....	68
7 Uuden elämän ja identiteetin rakentaminen	72
7.1 Avun hakeminen ja vainon käsittely	72
7.2 Eron jälkeiset parisuhteet	75
7.3 Elämä eron jälkeen	80
8 Yhteenveto ja pohdinta.....	86
Lähteet.....	92

1 Johdanto

Tiedotusvälineissä käsitellään säännöllisin väliajoin eron jälkeistä vainoa: ”Vainoa eron jälkeen – Pelkään, että lapset jäävät ilman äitiä” (Yle 2.3.2017.) ”Kahden lapsen äiti on paennut ja pelännyt ex-miestään kuusi vuotta: Vainoa ei vielääkään tunnisteta” (Yle 26.2.2018.) ”Nämä merkit varoittavat väkivallasta erotilanteessa: Jos sinua pelottaa, ota etäisyyttä”. (Aamulehti 18.01.2016.) Tässä pro gradu -tutkielmassa keskityn naisten kokemaan lähisuhdeväkivaltaan parisuhteen jälkeisen vainon muodossa ja sen vaikutuksiin identiteettiin. Tutkimuskysymykset ovat: Miten eron jälkeinen vaino vaikuttaa identiteettiin elämän kriisinä sekä mitkä asiat vaikuttavat eron jälkeistä vainoa kokeneen identiteettiin vainon mahdollisesti yhä jatkuessa? Ja mitä lisäulottuvuuksia äitiys tuo eron jälkeistä vainoa kokeneen identiteettiin?

Käytin gradussani Varjo-hankkeen kautta saatuja pilottivertaiskiryhmän keskusteluja. Ryhmäkertoja oli yhteensä kymmenen, joista nauhoitettuja kertoja oli yhdeksän. Kyseisessä ryhmässä oli vetäjien lisäksi kuusi naispuolista osanottajaa, jotka olivat eri vaiheissa eron jälkeisen vainon kokemuksissa ja prosesseissa. Näkökulmaksi otin eron jälkeisen vainon vaikutuksia sitä kokeneen naisen identiteettiin. Identiteetti on teema, jonka kysymykset ovat olleet esillä eri tieteissä viime aikoina. Tälle syytä on etsitty esimerkiksi yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksesta ja ihmisten arkielämien moninaistumisesta. Ihmisillä on tarve merkityksellisyydelle ja vastaukselle kysymykseen, millä tavalla ihmisen olemus on yhteydessä yhteiskunnan ja kulttuurin prosesseihin. Identiteetin voi määritellä käsitykseksi siitä, ”kuka minä olen” tai ”keitä me olemme”, kun taas minuuden refleksiiviseksi tietoisuudeksi itsestään. Joskus kyseisiä tai muita samankaltaisia käsitteitä käytetään synonyymeinä teksteissä. Yhden käsityksen mukaan identiteetti ei ole annettu vaan sitä on pohdittava tietoisesti ja se on tuotettava identiteettityöllä. Identiteettityö on yhteydessä eri elämän osa-alueilla lisääntyneisiin valinnan mahdollisuuksiin. Toisaalta minuutta tai identiteettiä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. (Saastamoinen 2006, 170.) Identiteetti käsitteenä on haastava, koska sitä käytetään eri yhteyksissä eri merkityksissä. Ihmisillä ei ole myöskään vain yhtä identiteettiä vaan ihmiset identifioivat itsensä useampaan eri

ryhmään. (Lawler 2008, 2–3.) Näen omassa pro gradu tutkielmassani identiteetin muuttuvan ihmisen elämän aikana ja eron jälkeisen vainon voimakkaana, identiteettiin vaikuttavana kokemuksena.

Koska kyse on lähisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta, voi eron jälkeisen vainon nähdä lähisuhdeväkivaltana. YK on julistanut, että ”Kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.” (3. artikla, YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus.) Muutkin kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat valtiot toimenpiteisiin lähisuhdeväkivaltaa vastaan. Näissä normistoissa lähisuhdeväkivaltaa käsitellään nimikkeellä naisiin kohdistuva väkivalta, vaikka lähisuhdeväkivaltaa voivat kokea sekä miehet että naiset. (Karhuvaara & Kaitue & Ruuhilahti 2013, 13.) Toisaalta naisiin kohdistuva väkivalta on yhteiskunnallinen ja sosiaalinen ongelma (Laitinen 2011, 74). Väkivallan voi määritellä esimerkiksi Maailman terveysjärjestön WHO:n käyttämän määritelmän mukaan: ”Väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen.” (Krug ym. 2005, 21.)

Lähisuhdeväkivaltaa voidaan pitää sukupuolistuneena ilmiönä. Esimerkiksi vuonna 2014 80 % poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivallan uhreista oli naisia. (Piispa & Heiskanen 2017, 74.) Suomessa sukupuolistuneesta väkivallasta kerätään tietoa esimerkiksi rikollisuustilastoilla, kansallisilla uhritutkimuksilla sekä erillisesti naisiin ja miehiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevilla tutkimuksilla. Toisaalta väkivalta ei aina päädy tilastoihin, joten niiden vertailu on haastavaa. (Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos 2017.) Vaikka molemmat sukupuolet kokevat väkivaltaa, eroja sukupuolten välillä on väkivallan muodossa, tekijöissä sekä sen aiheuttamissa seurauksissa. Suomalaisen tutkimuksen mukaan naisille aiheutuu parisuhdeväkivallasta kaksi kertaa useammin fyysisiä ja kolme kertaa useammin psyykkisiä seurauksia kuin miehille. Nainen kokee väkivaltaa miestä useammin itselleen aiemmin tutun tekijän toimesta ja naisten kokema väkivalta on useammin myös seksuaalista kuin miesten kokema väkivalta. Toisaalta naisten ja miesten tekemä parisuhdeväkivalta on nykyisessä suhteessa melko lailla yhtä yleistä. Entisissä parisuhteissa

väkivaltaa naiset ovat kokeneet kaksi kertaa useammin kuin miehet. Ero sukupuolten välille tulee väkivallan osalta nimenomaan sen muodon, tekijän ja seurausten osalta. (Piispa & Heiskanen 2017, 80–81.) Suomessa väkivaltaa on kokenut EU:ssa toteutetun naisten kokemaa väkivaltaa koskevan tutkimuksen mukaan 47 % naisista, mikä on Tanskan jälkeen toiseksi suurin osuus naisista EU-maissa. Entisen puolison toteuttamaa väkivaltaa on kokenut saman tutkimuksen mukaan 31 %. (FRA European Union agency for fundamental rights 2014, 28.)

Vainostakin kerätään tilastotietoa ja tieto eron jälkeisestä vainosta yleisesti on kahden viime vuosikymmenen aikana lisääntynyt ja parisuhde- sekä perheväkivaltaa koskevat tutkimukset ovat koskeneet yhä enemmän eron jälkeistä väkivaltaa. (Nikupeteri 2016, 39.) Vainottuja auttavat järjestöt arvioivat vainon koskettavan vähintään muutamia tuhansia ihmisiä vuosittain. Läheskään kaikki uhrin eivät hae apua. (Ensi- ja turvakotien liitto, 2017.) Poliisille ilmoitettiin vuonna 2014 687 ja vuonna 2015 739 vainoamisesta. Naisten kokema vaino on Suomessa yleisempää kuin Euroopan maissa keskimäärin, kun joka kymmenes naisista on kokenut kumppanin toteuttamaa vainoa elämässään. (Piispa & Heiskanen 2017, 83–84.)

Ennen vuotta 2014 vainoamista (stalking) ei ollut kriminalisoitu Suomessa. Sen sijaan erilainen häirintäkäyttäytyminen arvioitiin rikoslain mukaan monena eri rikoksena. Esimerkkejä vaino-termin alla olevista rikoksista olivat kotirauhan rikkominen, salakuuntelu, salakatselu, kunnianloukkaus, laitton uhkaus, pakottaminen sekä äärimuodossa henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos. Kriminalisointien laajuus ei ollut aukoton, vaikka myös lähestymiskielto turvaamistoimenpiteenä oli myös tarkoitettu henkilön rauhan suojaamiseksi rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voiden olla usein varsinaista rangaistusta tehokkaampi puuttumiskeino. Lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan siitakin tuomita vankeutta. (Hallituksen esitys 19/2013.)

Hallitus esitti vuonna 2013 eduskunnalle rikoslakia ”täydennettäväksi uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Vainoamiseen syyllistyisi se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.

Vainoamisesta voitaisiin tuomita sakkoo tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vainoaminen olisi virallisen syytteen alainen rikos.” (Hallituksen esitys 19/2013.) Vuoden 2014 alussa tulikin voimaan rikoslakiin lisätty vainoamisen kieltävä rangaistussäännös: ”Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (7§, 2013/879.) Tätä edelsi Euroopan neuvoston ministerikomitean 7.4.2011 hyväksymä Euroopan neuvoston yleissopimus, joka koski naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista (CETS 210, jäljempänä yleissopimus). Suomi allekirjoitti sopimuksen hyväksymisvaraumin 11.5.2011. Yleissopimuksessa olevan 34 artiklan mukaan ”toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, on kriminalisoitava”. (Hallituksen esitys 19/2013.)

Etenen tässä tutkimuksessa siten, että johdannon jälkeen taustoitan eron jälkeistä vainoa lähisuhdeväkivaltana. Alalukujen aiheet ovat lähisuhdeväkivalta yleisesti, eron jälkeinen vaino sekä eron jälkeinen vaino sukupuolistuneena ilmiönä. Kolmannessa luvussa käsittelen tarkemmin puolestaan identiteetin käsitettä. Näiden teoreettisten lukujen jälkeen neljännessä luvussa esittelen tutkimuksen toteutuksen, johon kuuluu osa-alueina tutkimussuuntaus, aineiston hankinta ja analysointi sekä tutkimuksen etiikka. Näiden lukujen jälkeen siirryn aineistoa analysoiviin lukuihin. Viidennen luvun teema on eron jälkeinen vaino kriisinä identiteetissä. Erittelen kriisin identiteetissä alaluvuissa eron jälkeisen vainon elämän kriisinä, traumaattisena kokemuksena ja identiteetin mullistajana sekä eron jälkeisestä vainosta seuraavan häpeän ja syyllisyyden. Kuudennessa luvussa tarkastelen äitiyden identiteettiä eron jälkeisen vainon kokemuksissa; ensimmäisessä alaluvussa vainotun naisen äitiyden identiteettiä ja toisessa vanhemmuuteen ja naisten omaan lapsuuteen liittyviä pohdintoja. Viimeisessä aineiston analyysiluvussa ja tutkimuksen seitsemännessä luvussa erittelen naisten elämää eron jälkeen ja identiteetin rakentamista. Luvun alalukujen aiheet ovat avun hakeminen ja vainon käsittely, eron jälkeiset uudet parisuhteet sekä elämä yleisesti eron jälkeen. Lopussa teen yhteenvedon aineistosta ja vedän johtopäätökset tutkimuksesta.

2 Eron jälkeinen vaino lähisuhdeväkivaltana ja sukupuolistuneena ilmiönä

2.1 Lähisuhdeväkivalta

Parisuhteessa tapahtuvan väkivallan yhteydessä voi käyttää useaa eri termiä. Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan aikuisen miehen ja naisen välistä väkivaltaa. Tässä termissä korostetaan parisuhdetta väkivallan keskiössä eikä pariskunnalla välttämättä ole lapsia ja he voivat asua joko samassa tai eri osoitteissa. (Laine 2005, 18.) Parisuhdeväkivallan lisäksi voidaan esimerkiksi käyttää perheväkivallan tai lähisuhdeväkivallan termejä. Lähisuhdeväkivalta määritellään perheessä ja muissa sukulaisuus- sekä tuttavuussuhteissa tapahtuvaksi väkivallaksi. Lähisuhdeväkivalta on kuitenkin yleisintä parisuhteessa. (Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymä 2011.) Lähisuhteessa oleva henkilö käyttää valtaa väärin tai uhkaa väärinkäytöksellä. Väkipalta voi olla henkistä, fyysistä, taloudellista, seksuaalista tai hengellistä. Lähisuhdeväkivalta on myös ihmisoikeusloukkaus. (Karhuvaara & Kaitue & Ruuhilahti 2013, 16.)

Pro gradu -tutkielmani varsinaisena kontekstina on parisuhteen jälkeinen vaino lähisuhdeväkivaltana, koska vaino ei ole perheessä tai parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Asian selkeyttämiseksi käytän tässä luvussa myös parisuhteen aikaisesta väkivallasta termiä lähisuhdeväkivalta, vaikka alkuperäisissä kirjallisuuslähteissä terminä onkin saatettu osittain käyttää perheväkivallan tai parisuhdeväkivallan termejä. Lähisuhdeväkivalta on perhe- tai parisuhdeväkivaltaa laajempi termi ja kattaa myös nämä alleen. Aune Flinckin (2006) mukaan lähisuhdeväkivalta on ilmiönä monimutkainen ja dynaaminen. Se, miten lähisuhdeväkivalta määritellään, on riippuvaista esimerkiksi yksilöstä, kulttuurista, rodusta ja sukupuolesta. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy erilaisia kokemuksia, tulkintoja sekä tunteita. Siihen liittyy myös tarkoituksellisuus puolison tahdon, tarpeiden ja toiveiden hallintaa. Se vahingoittaa puolison itsemääräämisoikeutta tai yhteisiä sitoumuksia. Tarkoituksena on vahingoittaa puolisoa, omaisuutta tai ympäristöä. Lähisuhdeväkivalta voi olla joko suoraa tai epäsuoraa, kuten esimerkiksi aggression ilmauksia, joiden tavoitteena on puolison

vahingoittaminen tai häiritseminen. (mt, 29.)

Väkivaltaista käytöstä selitetään eri tavoin eikä yhtä yleisesti hyväksytyä teoriaa ole. Mikään teoria ei kata koko ilmiötä. Väkivaltaa on selitetty niin biologisilla ja psykologisilla selitysmalleilla kuin sosiaaliseen oppimisteoriaan pohjautuvilla malleilla. Jokainen selitystapa edellyttää erilaisia keinoja puuttua väkivaltaiseen käytökseen ja antavat väkivallalle erilaiset syyt. Biologisten tekijöiden ajatellaan olevan joko geneettisiä tai hormonaalisia tekijöitä. Psykologisissa selitysmalleissa ilmiötä selitetään tekijän ja uhrin mielenterveyteen liittyvillä häiriöillä. Keskiössä on erityisesti tekijän kyvyttömyys kontrolloida vihan tunteitaan. Ratkaisu tilanteeseen on tällöin yksilötason työskentely. Kun keskitytään perheteoreettisen lähestymistavan ohjaamana perhesysteemin häiriöön väkivallan syynä, intervention kohteena on koko perhe. Sosiaaliseen oppimisteoriaan pohjautuvassa käsityksessä väkivaltainen käytös nähdään opittuna, kun lapsi on kasvanut väkivallan keskellä. Interventio pohjaa tällöin lähtökohdaltaan kognitiivisiin keinoihin. Käytökselle etsitään vaihtoehtoa ja jo opittua käytöstä ajatellaan olevan mahdollista muuttaa. (Laine 2005, 21–22.)

Vaikka väkivallan selityksiä on useita, voidaan olla yhtä mieltä siitä, että lähisuhdeväkivalta on ilmiönä yleinen: esimerkiksi Suomessa henkirikostyypeistä toiseksi yleisin on joutua oman kumppanin surmaamaksi. Väkivallan tarkoituksena on uhrin kontrollointi, joka kokemuksena voi olla jopa väkivaltaa pahempi. Lähisuhdeväkivaltaa tarkemmin tarkastellessa se voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen. Nämä esiintyvät usein tosin yhdessä. (Mäkeläinen ym. 2012, 8.) Henkistä väkivaltaa ovat esimerkiksi kontrolli ja uhkailu esimerkiksi itsemurhalla. Sen voi jakaa hengelliseen, seksuaaliseen ja taloudelliseen. (Marttala 2011, 47–50.) Toisaalta fyysistä ja henkistä väkivaltaa on vaikea erottaa toisistaan. Fyysisellä väkivallalla on myös henkisiä seurauksia. Lähisuhdeväkivallalla ja sen uhkalla voi olla vaikutuksia sen uhriksi joutuneen naisen käsityksiin itsestään ja muista ihmisistä sekä myös koko ympäröivästä todellisuudesta. (Husso 2003, 47.)

Suhdetta voi hallita raivoamalla ja herättämällä uhkaa fyysisestä väkivallasta. Pelko lamauttaa, vie itseluottamusta sekä masentaa naista. Toisaalta väkivallan vastapainona mies

saattaa käyttää vihamielistä vetäytymistä vuorovaikutuksesta kontrollikeinona. Mykkäkoulun avulla toinen saadaan anelemaan kontaktia ja sen tai sillä uhkaamisen avulla voidaan kiristää toista omien päämäärien ajamisen yhteydessä. Tunnekylläisyys on keinona tehokas tapa kontrolloida parisuhdetta (Näre 1994, 168–169). Henkinen väkivalta voi olla myös loukkaavaa puhetta. Väkivaltaisessa parisuhteessa esimerkiksi huoruuteen vetoamalla mies voi kontrolloida naisen liikkumista ja sosiaalisia suhteita. Häpeä on tehokas keino kontrolloimiseen ja rajoittamiseen. Häpeävä ihminen yleensä haluaa piilottaa häpeänsä ja eristäytyä. (Husso 2003, 268–269.)

Lähisuhdeväkivalta voi laajentua kodista myös sen ulkopuolelle miehen naista kohtaan harjoittaman kontrollin muodossa. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta voi olla naisen työpaikalla käyminen ja sinne soittelu, kodin ulkopuolisten suhteiden ja harrastusten rajoittaminen. Toistuva kotona tapahtuva väkivalta on suhteellista toimijuutta, jossa pahoinpitely on vallankäytön väline perheenjäsentä kohtaan ja rajoittaa samalla pahoinpitelyn uhrin arkista toimijuutta (Nousiainen 2013, 91–93.) Harvat väkivaltaisen parisuhteen kokeneet naiset näkevät tai kokevat olevansa koko ajan aktiivisia toimijoita. Elämään yleensä kuuluu myös passiivisuuden, pysähtymisen ja ajautumisen kokemuksia, joita ei välttämättä voida luokitella aktiivisiksi toiminnoiksi. (Husso 2003, 56.) Pelkkä katse saattaa paljastaa naiselle, että hän on ylittänyt väkivallan tekijän rajan ja hänen on pelättävä väkivaltaa. Henkinen väkivalta on usein fyysistä pahempi kokemus. Väkivallan ja lämmön sekä katumuksen vaihtelu aiheuttaa uhrille riippuvuutta väkivallan tekijästä, jota kutsutaan traumaattiseksi riippuvuudeksi. (Marttala 2011, 42.)

Väkivallan pelossa eläminen on tuskallista ja hämmentävää. Se valtaa ajatukset, lamauttaa ja tekee haavoittuvaiseksi. Tällaisessa tilanteessa ihminen voi olla hyvin riippuvainen hoivasta ja huolenpidosta. Jos kaikki muut sosiaaliset suhteet ovat tyrehtyneet, nainen voi palata toistuvasti väkivaltaisen miehen luokse. Pelkotila voi tehdä naisen riippuvaiseksi miehestä ja parisuhteesta. (Husso 2003, 83.) Nainen, joka on ollut parisuhteessa väkivallan ja uhan kohteena, on kuitenkin usein heikoilla eron koittaessa (Nousiainen 2004, 170). On yleistä, että pelkkä pelon ilmapiiri, johon kytkeytyy väkivallan uhka, saa naisen tottelemaan miestään. Nainen tottuu yleensä pitkään jatkuneeseen väkivaltaan. (Marttala 2011, 41.) On myös hyvä ottaa huomioon, että väkivaltaa kokenut ei välttämättä ole vain uhri vaan

useimmiten myös selviytyjä eikä lähisuhdeväkivalta ei ole samanlainen kokemus kaikille sitä kokeneille naisille (Husso 2003, 57–79). Selviytyminen väkivaltaisesta liitosta edellyttää kaiken väkivallan loppumista ja turvallisuuden lisääntymistä (Väänänen 2011, 112).

Lähisuhdeväkivallasta kertominen ja siihen puuttuminen voi olla vaikeaa esimerkiksi sen vuoksi, että väkivaltaa peitellään ja salaillaan usein mahdollisimman pitkään, koska se tuottaa häpeää myös uhrille (Nousiainen 2013, 99). Lähisuhdeväkivallasta voi tulla puolisoita yhdistävä salaisuus. Väkivaltatilanne voi olla mielelle niin käsittämätön, että uhrina oleva nainen pyrkii etsimään syytä tapahtuneelle itsestään. Väkivallasta vaietaan, sitä peitellään ja hävetään. Tämä saattaa johtaa myös sosiaaliseen eristäytymiseen. (Husso 1994, 137–167.)

Väkivaltaisessa suhteessa elämiseen liittyy kokemukset häpeästä, syyllisyydestä, pelosta, masennuksesta, yksinäisyydestä, eristyneisyydestä, alistuneisuudesta sekä epäilykset omien tunteiden ja kokemusten aitoudesta ja oikeutuksesta. Nämä tuntemukset ja kokemukset limittyvät ja sotkeutuvat toisiinsa muodostaen henkisen väkivallan verkon. Tästä verkosta väkivaltaa kokevan on vaikea irrottautua ja verkkoa on vaikea eritellä, erotella tai ottaa siihen etäisyyttä. Masentuneena ihminen kokee avuttomuutta ajattelun kapeutuessa ja rajautuessa sekä itsetunnon laskiessa. Myös tunteiden käsittely on vaikeaa masentuneelle ja masentunut henkilö saattaa vetäytyä ihmissuhteista. (Husso 1997, 95.) Lähisuhdeväkivaltaa kokenut uhri usein pyrkii salaamaan ja kieltämään väkivallan jopa itseltään. Tämän vuoksi virallista apua haetaan liian harvoin. (Kääriäinen 2006, 111.)

Jos lähisuhdeväkivalta ei ylitä rikoskynnystä, ratkaisu jää usein uhrin harteille. Väkivaltainen puoliso voi vapaasti valita tekekö mitään väkivaltaisuuksilleen, mutta uhrilta odotetaan vahvaa toimijuutta ja vastuullisuutta esimerkiksi palvelujärjestelmässä. (Näre & Ronkainen 2008, 16.) Lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden naisten kokemus siitä, että jokin on vikana kaipaa kuitenkin ulkopuolista tukea. Väkivalta tulee tunnistaa ja tunnustaa. (Husso 2003, 71; 240.) Lähisuhdeväkivalta on tyypillisesti pitkään, jopa useita vuosia, jatkunutta, joka on yksi syy siihen, että väkivallan uhriksi joutuneiden avuntarpeet ovat erilaisia. Sosiaalinen tuki voidaan jakaa epäviralliseen tukeen eli lähiyhteisön kuten

perheen, suvun, ystävien tai työkavereiden antamaan tukeen sekä viralliseen tukeen, jota antavat julkiset viranomaiset ja kaupallisia palveluja tarjoavat organisaatiot. (Kääriäinen 2006, 103.)

Lähisuhdevalta on arka aihe sekä uhrin että tekijän kannalta ja puhuminen voi olla vaikeaa sekä pariskunnalle että myös heidät kohtaaville viranomaisille. Erityisen vaikeaa puhuminen väkivallasta on, jos perheessä on lapsia ja voisi olla mahdollisesti tarvetta lastensuojelullisille toimenpiteille. Väkivallan ympärillä on helposti puhumattomuuden kulttuuri eikä siihen oteta aktiivisesti kantaa välttämättä viranomaisten taholta. (Kääriäinen 2006, 114.) Selviytymisen kannalta keskeistä on se, että väkivallasta puhuessaan väkivallan kokija kokee kommunikoitavuutta, vastavuoroisuutta ja että kokemukset tulevat ymmärretyksi, tunnistetuksi ja tunnustetuksi. (Husso 2003, 253.) Väkivaltaa kokeneille naisille sanotut sanat auttajien taholta ovat merkityksellisiä ja on herkkää, mitä heille sanotaan avunhakuvaiheessa. Joskus auttajien kanssa syntyy ongelman kieltävä kohtaaminen, kun auttaja ei suostu näkemään esimerkiksi väkivaltaongelmaa. Empaattinen ja sitoutuva vuorovaikutus on tärkeää väkivaltaa kokeneille naisille. Odotuksena on kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus, kun naiset hakevat ulkopuolista apua. Nainen saattaa kokea auttamistahon puolelta uskottavuuden ja arvostelukyvyn kyseenalaistamista sekä väkivaltaongelmasta syyllistämistä, jota voi ruokkia pelko lasten menettämisestä. (Ojuri 2014, 159–165.)

Aina lähisuhdeväkivaltaa tai sen pelkoa ei välttämättä tunnusteta tai tunnisteta, kun ulkopuolisten tunteet ja tulkinnat sekoittuvat. Väkivaltainen mies voi vaikuttaa esimerkiksi muiden silmissä miellyttävältä ja mukavalta. Usein todisteeksi riittävät vasta fyysiset vammat. Väkivallan uhrien tilanteen hahmottamiseksi täytyy ymmärtää lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä ja sen vaikutuksia ajan, tilan ja paikan suhteiden kokemiseen sekä maailmaan suuntautuneisuuteen. (Husso 2003, 194.) Väkivallan kohtaaminen voi olla työntekijälle vaikeaa, koska sitä kohtaan saatetaan kokea yhtä lailla asiakkaan tavoin neuvottomuutta. Kyse ei ole välttämättä tällöin auttamishalun puutteesta, kun ongelma pyritään vain kieltämään. Narratiivisen tulkinnan mukaan eri ammattiryhmillä ja organisaatioilla on erilaiset tarinat maailmasta ja kohtaamistaan ilmiöistä. Näihin vaikuttaa kyseisten ammattiryhmien ja organisaatioiden omat arvot, ideologiat ja teoriat. (Ojuri 2014, 160.)

Vaikka lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen on ongelmallista, lähisuhdeväkivallan kohteina olleille naisille väkivaltaongelmaan keskittyneet ammattiauttajat, turvakodit ja lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden ryhmät, selviytymistä tukevat toimenpiteet, lapsilähtöiset käytännöt sekä asiantunteva oikeusapu ovat erittäin tärkeitä. (Husso 2003, 327.) Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden palveluissa on alueellisia eroja ja puutteita. Pitkäkestoista tukea tarvittaisiin lisää tukihenkilötoiminnassa ja vertaisryhmien järjestämisessä. Lisäksi turvakoteja on liian vähän. (Mäkeläinen ym. 2012, 42.) Lähisuhdeväkivallasta puhuminen mahdollistaa tietoisuuden laajentamisen ja oman tilan luomisen. Kun väkivalta on piilossa ja salattua, väkivallasta ja siihen liittyvistä tapahtumista ja tunteista puhuminen on vaikeaa. Väkivaltaisessa suhteessa eläminen eristää usein muista ihmisistä. Tämän eristyksen murtamisessa auttaa puhe. Puhetta on vaiennettu esimerkiksi määrittelemällä lähisuhdeväkivalta yksityiseksi. Perusteluna tähän on käytetty uskollisuuden ja lojaalisuuden vaatimusta. Kun lähisuhdeväkivallasta puhutaan, murretaan samalla yksityisen ja julkisen sekä henkisen ja fyysisen raja. Sitä kautta on mahdollista irrottautua alistettuna olemisen kokemuksesta. (Husso 1997, 98–99.) Väkivaltaa kokeneelle naiselle on tärkeää, että hän voi puhua kokemuksistaan siten, että kokemukset tulevat tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi (Husso 2003, 310).

Selviytymiseen väkivaltaisesta suhteesta kuuluu joko siitä irtautuminen tai suhteen jatkuminen väkivallattomana. Selviytymiseen kuuluu omaan elämään ja valintoihin osallisuuden ymmärtäminen, väkivallan aiheuttamien seurausten ja häiritsevien oireiden poistumista, turvallisuuden kokemuksen lisääntymistä sekä omanarvontunnon palautumista. Väkivallan uhri tarvitsee usein ammatillista ja tarpeeksi pitkäkestoista apua. (Väänänen 2011, 109.) Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset hyötyvät usein myös vertaistukiryhmistä, joissa he pystyivät vähentämään häpeän ja syyllisyyden tunteitaan kuullessaan, että muillakin oli samanlaisia ongelmia. Tärkeää apua naisille on myös tieto väkivallasta, siihen liittyvästä lainsäädännöstä sekä mahdollisista tukijärjestelmistä. Käytännön avusta asioissa, joita he eivät ole ennen hallinneet kuten rikosilmoituksen täytöstä tai lähestymiskiellon tekemisestä apuna on hyötyä naisille. Myös tuki esimerkiksi oikeudenkäynnissä on merkityksellistä. Naisten selviytymisessä väkivaltaisen suhteen jälkeen on erittäin merkityksellistä tuki, jota he saavat suhteen päättymisen jälkeen. Väkivaltaspesifillä

auttamisella tarkoitetaan tukevaa, sitoutuvaa toimintaa. Asiakkaan ja työntekijän välillä on tällöin sensitiivinen vuorovaikutussuhde. (Ojuri 2014, 170.)

Epävirallista sosiaalista tukea voivat olla esimerkiksi tilapäisen majoituksen tarjoaminen, lasten hoitaminen tai keskusteluapu. Tällaisella tuella on myönteisiä vaikutuksia väkivaltaa kokeneiden naisten elämänlaatuun ja se voi olla tärkeä resurssi. Voi olla toisaalta, että väkivalta leimaa ja eristää naisia oman sosiaalisen tuen piiristä. Virallista sosiaalista tukea tarjoavat palveluorganisaatiot kuten poliisi ja useat sosiaali- ja terveystalvet. Vain osa väkivaltaa kokeneista naisista hakee apua, vaikka tarvetta avulle olisi enemmän. (Kääriäinen 2006, 104.) Naisen sosiaalinen verkosto on tärkeä apu silloin kun hätä on suuri, mutta sen olemassaolo, saaminen ja käyttö eivät ole välttämättä itsestään selviä. Sosiaalinen verkosto on saattanut haurastua väkivallan myötä ja kontrolloiva mies on voinut eristää naisen sosiaalisesta verkostostaan.

Jos nainen ei saa apua ja tukea omalta lähisuhdeverkostoltaan tai palvelujärjestelmältä, hän jää yksin tai lapsineen yksin pelon ja ongelmien kanssa. (Ojuri 2014, 171–172.) Kun väkivallan uhri löytää sanat puhua, voi muiden ihmisten myös olla vaikea kuunnella. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen estävästi ovat vaikuttaneet sekä kodin näkeminen yksityisenä tilana ja parisuhteesta yksityisenä suhteena, että väkivaltaisen käyttäytymisen näkeminen yksityisasiana. Usein lähisuhdeväkivalta on nähty uhrina olleen naisen jollain lailla itse aiheuttamana. Lähisuhdeväkivalta on kuitenkin yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kysymys. (Husso 2003, 68; 260.)

2.2 Eron jälkeinen vaino

Väkivaltaiselle miehelle ero vaikuttaa olevan vaihtoehtona usein mahdoton. Joskus jopa oman perheen tappaminen saattaa tuntua avioeroa paremmalta vaihtoehdolta. Väkivallan uhrille väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen lisäksi myös siitä lähteminen on hengenvaarallista. Ero ei merkitsekään aina välttämättä väkivallan loppua. Kuitenkin väkivallan uhreina olleilta naisilta odotetaan yhteiskunnan taholta rationaalisia toimia ja valintoja, jotta väkivalta loppuisi nyky-yhteiskunnassa. Tämä vaikuttaa siihen, että vaikeus

irrottautua suhteesta ja selkeiden päätösten tekemisen päätös aiheuttavat naisille häpeää. Ulkopuoliselle väkivaltatilanteissa pahoinpitelijä saattaa vaikuttaa aktiiviselta toimijalta ja uhri passiiviselta osapuolelta. Se, että käytös tulkitaan passiiviseksi tällaisessa tilanteessa, on kuitenkin määrittelystä ja arvoista kiinni. Väkivaltaa kokeneet naiset usein viipyvät ja myötäilevät. He saattavat esimerkiksi odottaa, että on hyvä aika erota. Passiivinen toimintatapa saattaa olla psyyken suojamekanismi liian tuskallisessa tai raskaassa tilanteessa. (Husso 2003, 165; 211.)

Avioliitosta eroamista saatetaan pitää julkisen lupauksen rikkomisena ja institutionaalisessa tehtävässä epäonnistumisena. Usein kumppanin valintaa, avioitumista, suhteessa pysymistä ja myös eroamista on totuttu pitämään yksilöllisinä valintoina, joista yksilö on itse vastuussa. Ero tapahtuu usein pakon edessä. Naisilla voi olla paineita sekä pysyä suhteessa, että lähteä siitä. Eropäätöksen jälkeen väkivaltaisesta parisuhteesta irrottautuminen on joka tapauksessa usein pitkä ja haastava prosessi, jossa väkivallan uhri tekee päätöksen erosta yksin neuvotteluyrityksistä huolimatta miehen tahtoa uhmaten. Tilanne on usein uhrina olleelle naiselle kuormittunut, rajoitettu ja uhkaava. Pahoinpitelyt voivat aiheuttaa maailmasuhdetta muuttavia ja lamaannuttavia oireita ja tuntemuksia. Toisaalta väkivaltainen mies on saattanut uhata eron uhan konkretisoituessa esimerkiksi surmaavansa vaimonsa, lapsensa sekä mahdollisesti itsensäkin. Väkivallan pelko voi siten supistaa oman halun ja tahdon rajoja. Tästä seuraa se, että kykenemättömyyden ja itsekontrollin puutteen tunteet vahvistuvat. (Husso 2003, 147–189.)

Väkivaltaisesta miehestä eroaminen on naiselle riskialtista aikaa myös monien tutkimusten mukaan johtuen siitä, että eroaminen väkivaltaisesta miehestä ei välttämättä lopeta väkivallan uhkaa naisen elämässä. Noin kolmasosa väkivaltaisesta puolisoista eronneista naisista joutuvat kokemaan väkivaltaa, uhkailua ja seuraamista myös parisuhteen päättymisen jälkeen amerikkalaisen ja ruotsalaisen tutkimuksen mukaan. Tyypillinen tapa häiritä ja kohdistaa väkivaltaa entistä puolisoa kohtaan on puhelimitse, tekstiviesteillä, sähköposteilla tai kirjeitse suoritettava häirintä. Muita tapoja on esimerkiksi asuntoon luvattu tuleminen, väijyntä tai seurailu sekä käsiksi käyminen fyysisesti esimerkiksi lyömällä. (Piispa 2006, 58.) Joskus väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen voi tuntua paremmalta vaihtoehdolta kuin pelottava ja uhkaava eroaminen, josta seuraa lisäksi

yksinäisyys. Ihmisen kaipuu rakkauteen, läheisyyteen ja yhteyteen voi olla yksi selittävä tekijä, miksi ihmisen on vaikea lähteä väkivaltaisesta suhteesta. Irrottautuminen väkivaltaisesta parisuhteesta voi alkaa siinä vaiheessa, kun nainen havahtuu väkivallan jatkuvuuteen. Tällöin nainen lopettaa uskomasta miehen lupauksiin väkivallan loppumisesta ja ikuisesta rakkaudesta. (Husso 2003, 222–235.)

Irrottautuminen parisuhteesta tapahtuu yleensä erilaisten halujen, tunteiden ja tekojen ristipaineessa ja on irrottautumista usein yhteisestä kodista. Naisilla voi olla samanaikaisesti toive kodin ja parisuhteen säilyttämisestä, että väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisesta. Keskeistä on liike lähtemisen ja jäämisen välillä. Irtautuminen tarkoittaa samalla sekä emotionaalista, kognitiivista että fyysistä liikkumista. Naiset joutuvat usein irrottautumaan tilanteessa, jossa heidän voimavaransa ovat valmiiksi ehtyneet. Väkivallasta puhuminen tai siitä vaikeneminen vaikuttavat selviytymiseen tai sosiaaliseen eristäytymiseen prosessissa. Irrottautumista hidastaa usein lähisuhdeväkivallan kieltäminen ja ulossulkeminen sekä sen häpeäminen ja salaaminen eri yhteyksissä. Naiset pyrkivät usein hallitsemaan eroon liittyviä uhkia eron sopivalla ajoittamisella, omien vanhempien luokse tai turvakotiin menemisellä. (Husso 2003, 243–297.) Väkivaltaisissa suhteissa eläneet naiset odottavat usein ennen eroamista, että esimerkiksi lapset kasvavat tai että mies rauhoittuu niin paljon, että eroamisesta puhuminen on mahdollista (Husso 1997, 93).

Väkivallan jatkuessa väkivaltaisen suhteen päättymisen jälkeen puhutaan parisuhteen jälkeisestä vainosta, joka on yleistä nimenomaan väkivaltaisen parisuhteen jälkeen. Entisen puolison vainoamaksi tulleet näyttäisivät olevan haavoittuvaisia sen suhteen, kuinka pystyvät suojelemaan itseään. (Burgess & Baker & Greening & Hartman & Burgess & Douglas & Halloran 1997, 398–399.) Anna Nikupeteri määrittelee parisuhteen jälkeisen vainon tutkimuksessaan (2016) intensiiviseksi, tavoitteelliseksi sekä uhria kohtaan pakottavaksi käyttäytymiseksi. Vainoon liittyvät väkivaltaiset ja ei-väkivaltaiset teot ovat toistuvia. Tärkeää on uhrin kokemus teoista epämieluisina, uhkailevina, ahdistavina sekä tunkeilevina. Uhri kokee pelkoa, turvattomuutta, ahdistusta sekä fyysistä ja sosiaalista harmia. Kokemus vainotuksi tulemisesta on linkittynyt sosiaaliseen ympäristöön ja muodostuu suhteissa. Nykyään vaino nähdäänkin Suomessa sosiaalisena ongelmana. (mt., 27–46.) Vainoaminen on usein parisuhteessa alkaneen vallankäytön ja kontrollin jatkamista.

Vainoaja saattaa yrittää palauttaa valtaansa uhuriin saman tilaan kuin se oli suhteen aikana. (Kumpuniemi & Valtonen & Säävälä 2017, 217.)

Mielenkiintoista on, että vaikka lainsäädännöllisesti vaino on luokiteltu rikokseksi vuodesta 2014 lähtien, vainoa on tutkittu Suomessa vain vähän. Ulkomaisessa kirjallisuudessa vainon muotoutumista sosiaalisesti ongelmaksi on tutkittu 1990-luvulla. Samanlaisia kehitystä on havaittavissa tällä hetkellä myös Suomessa. (Nikupeteri 2016, 27–46.) Minna Piispan tekemän tutkimuksen mukaan eron jälkeinen väkivalta ja häirintä ovat yleisintä eroa seuraavana vuonna (40 % tutkittavista tapauksista) ja sitä seuraavana vuonna (25 % tutkittavista tapauksista). Erittäin harvinaisissa tapauksissa (2,6 %) häirintä ja väkivalta olivat jatkuneet, kun parisuhteen päättymisestä oli kulunut yli kymmenen vuotta. Väkivaltaisesti parisuhteessa käyttäytyneistä miehistä noin puolet jatkoivat väkivaltaista käyttäytymistä, uhkailua tai häirintää eron jälkeen. Ero ei yleensä aloita väkivaltaa vaan väkivalta jatkuu erosta huolimatta. Silti noin kymmenesosalla mies, joka ei parisuhteen aikana ollut väkivaltainen, aloitti väkivallan, uhkailun tai häiriköimisen eron jälkeen. Tällaisissa tapauksissa yleisintä näistä muodoista on häirintä. Väkivaltaisen parisuhteen päättymisen jälkeen mies yleisimmin uhkaili, väijyi ja häiriköi naista. (Piispa 2006, 59.)

Parisuhteessa tapahtuva väkivalta muuttuu usein eron jälkeen henkiseksi väkivallaksi, haluksi kontrolloida ja uhkailla entistä puolisoa, kun mahdollisuudet fyysiseen väkivaltaan vähenevät. Väkivaltaisesti puolisoa kohtaan käyttäytyvä mies toteuttaa usein väkivallan lisäksi muitakin kontrollin ja vallan käytön keinoja. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi puolison nöyryyttäminen ja nimittely, mustasukkaisuus, sukulaisten ja ystävien tapaamisten rajoittaminen sekä tarve tietää puolison liikkeistä ja kulloisestakin seurasta. Pitkään väkivaltaisesti käyttäytynyt mies käyttää useammin myös muita vallan ja kontrollin keinoja. Väkivaltaisesti käyttäytyvä mies saattaa myös uhkailla tehdä itselleen jotain, jos nainen päättää lähteä suhteesta estääkseen tätä lähtemästä. (em., 60–61.) Vainoon liittyvä lähisuhdeväkivaltaan yleisesti kuuluvia piirteitä kuten tekijän käytöksen vaihtelu lämpimästä uhkaavaan ja väkivallan normalisoituminen uhrin elämässä. Vainoa toteuttava henkilö kaventaa uhrin elinpiiriä, sosiaalisia suhteita sekä mahdollisuuksia hakea ja saada apua kontrollillaan. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 28.)

Vainoaja saattaa nähdä toimintansa oikeana, koska uskoo entisen kumppanin kuuluvan hänelle. Vainoamiseen voi liittyä myös ongelmat varhaisissa kiintymyssuhteissa, jolloin eroa ei pystytä käsittelemään. Vainoajalla on usein päihteiden kanssa ongelma ja päihteiden käyttö voi laukaista väkivaltaisen käytöksen suhteen aikana sekä sen jälkeen. Vainoamistilanteissa sovinnolle ei ole yleensä mahdollisuutta, koska vainoajan suurimpana motiivina toimii uhrin kontrollointi. Tilanteen luonne voi olla vaikea ymmärtää ulkopuoliselle tarkastelijalle. (Brewster 2003, 216.) Esimerkiksi vainon väkivaltaisten ja ei-väkivaltaisten tekojen toistuvuus voivat vaikeuttaa ammattilaisten työtä tunnistaa vainon vakavuus ja antaa oikeanlaista apua. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 30.)

Vainon haavoittavaa luonnetta voi olla myös vaikea nähdä ulkopuolelta, sillä vainoaja selittää käytöstään usein kaipuulla perhettään kohtaan, jolloin käytös nähdään rakkaudellisena ja normaalina. Vainon pahuus ja vaarallisuus jäävät tällöin huomioimatta. Tyypilliseen vainon toteuttamiseen kuuluu lasten tai naisen muiden arjen toimintojen ja suhteiden kautta toteutettu vainoaminen. Esimerkiksi työpaikalla tapahtuva häirintä voidaan nähdä työpaikkakiusaamisena. Työpaikalla tapahtuvan häirinnän seurauksena nainen voi joutua vaihtamaan työpaikkaa. On kuitenkin tärkeää, että vaino tunnistetaan lähisuhdeväkivallaksi ja nähdään suunnitelmallisena sekä pitkäkestoisena. Vaino ei ole sama asia kuin parisuhteen jälkeinen mustasukkaisuus tai huoltajuusriita. Vainoajan teot voivat kuitenkin näyttäytyä rakkaudellisina kaipuun osoituksina, vaikka niiden motiivi olisi pahantahtoinen ja olla epätoivottuina ahdistavia vainotun naisen kannalta. Vainon tunnistamiseen liittyvät kysymykset oikeasta ja väärästä sekä näiden tulkinnasta. Vainotulta naiselta voidaan esimerkiksi ammattilaisten taholta olettaa vastuun ottamista omasta tilanteestaan eikä vainoa nähdä yksiselitteisesti tekona tuomittavana väkivaltana. Uhrin ja tekijän rajat voivat hämärtyä ulkopuolisten tulkinnoissa. (Nikupeteri & Laitinen 2013, 36–38.)

Parisuhteiden moninaistuminen perinteisestä elämän kestävästä avioliitto -normista ja perhesuhteiden moninaistuminen esimerkiksi uusperhekuvioiden muodossa, voidaan ajatella lisäävän vainoamisen mahdollisuuksia. Myös tieto- ja viestintäteknologia mahdollistavat vainon uudella tavalla. Kulttuurissa vallitseva käsitys rakkaudesta, parisuhteista, perhesuhteista ja väkivallasta liittyvät vainoon nimenomaan kulttuurisesta

näkökulmasta. Vaino rikkoo parisuhdeideaalin moraalista ja sosiaalista järjestystä. Joskus vainossa osallisena olevien oma henkilökohtainen kokemus jää moraalisten ja sosiaalisten käsitysten vuoksi kuulematta. Väkivallan ja rakkauden popularisointi ja viihteellistäminen vaikuttavat myös käsityksiin vainosta ja sen tunnistamiseen ja uhrien kohtaamiseen. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 24–25.)

Vainon intiimiys saa sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä merkityksiä sukupuolisuuden ja vallankäytön välineinä käytettävien subjektiivisesti koettujen tärkeiden asioiden loukkaamisen sekä käyttämisen muodossa. Vaino haavoittaa uhria sosiaalisesti, psykologisesti, emotionaalisesti ja fyysisesti heikentäen uhrin hyvinvointia ja aiheuttaen ongelmia eri elämän osa-alueilla. Haavoittavuudessa päällekkäisinä ja sidoksissa olevina tekijöinä ovat haavoittavuuden muoto, tekijän käyttäytyminen, yksittäiset teot ja niiden taustalla olevat asenteet. Vaino rikkoo uhrin itsemääräämisoikeuden, perusoikeuksien, vapauksien ja ihmisoikeuksien toteuttamisen mahdollisuuksia. Vainon haavoittavat seuraukset ovat hyvin paljon samanlaisia kuin muun lähisuhdeväkivallan, jossa käytetään henkistä ja fyysistä väkivaltaa. (Nikupeteri 2016, 51.)

Vaino on toimintana epämääräistä ja ennustamatonta. Se kaventaa uhrin mahdollisuuksia toimia ja osallistua sosiaalisesti sekä voi pakottaa uhrin piiloutumaan. Vainon haavoittavuus heikentää luonnollisesti uhrin hyvinvointia ja aiheuttaa siten ongelmia uhrin elämän eri osa-alueilla. Vainoajan asenne, yksittäiset teot ja niiden haavoittavuus muodostavat limittäisen kokonaisuuden aiheuttaen vainon kokonaisvaltaisen, emotionaalisen kokemuksen. Vaino on kokemuksen traumaattinen ja vaikeuttaa uhrin mahdollisuuksia toteuttaa niin itsemääräämisoikeuttaan kuin perusoikeuksiaan. Vainon uhrien inhimillisen turvallisuuden rajoja rikotaan eikä heillä ole turvallista paikkaa esimerkiksi omassa kodissaan eikä ihmisen perusoikeudet täyty. Tämän vuoksi vaino on myös ihmisoikeuskysymys. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 27–29.)

Vainon sosiaaliseen haavoittavuuteen kuuluvat sosiaalisten suhteiden rajoittaminen ja se ulottuu kaikille arjen osa-alueille. Vainoaja voi esimerkiksi osallistua vainottavan kanssa tarkoituksella samaan sosiaaliseen tapahtumaan tai hankkia tietoa vainoamansa henkilön läheisiltä tai manipuloida heitä luulemaan olevansa tilanteen uhri. Vainoaja voi manipuloida

myös viranomaisia omaksi edukseen. (Nikupeteri 2016, 54–55.) Häirintä on usein suoria yhteydenottoja ja siihen liittyy usein uhrin seuraaminen ja vaaniminen. Häiritsijä voi esimerkiksi soittaa entisen puolisonsa ovikelloa, odottaa parkkipaikalla istuen, tunkeutua tämän kotiin ja vahingoittaa tämän omaisuutta tai seurata uhria autolla ja huudella solvauksia sekä vaatimuksia sieltä. Uhrin liikkeiden seuraaminen ja kontrolloiminen ovat myös yleisiä. Häiritsijä voi turvautua väkivaltaan nautittuaan alkoholia tai nähtyään uhrin väärän henkilön seurassa. Myös kymmenet puhelut ja tekstiviestit ovat yleinen häirinnänmuoto. Häirintään liittyviä kirjallisia viestejä voidaan toimittaa uhrille hyvin erilaisia kanavia pitkin. Paikkana erityisesti koti on ristiriitainen, sillä sieltä nainen hakee usein suojaa, mutta sinne kohdistuu myös pahin häirinnän ja väkivallan uhka. (Ropponen 1999, 29–31.)

Vainoon voi liittyä identiteettirikoksia, joilla vainoaja hankaloittaa uhrin elämää tai nöyryyttää häntä esimerkiksi tilaamalla tavaroita tai tekemällä jopa laittomuuksia uhrin nimellä. Teknologian kehittyminen on helpottanut identiteettivarkauksia. Uhriin tämä voi vaikuttaa siten, että hänen on luovuttava sosiaalisista suhteistaan ja hänen voi olla vaikea luottaa läheisiinsä tai viranomaisiin. Uhri voi joutua vaihtamaan nimeään tai ammattiaan. Seuraukset voivat olla myös taloudellisia eivätkä seuraukset ulotu välttämättä pelkästään uhriin vaan myös hänen läheisiinsä. Vainon haavoittavuus liittyy usein myös läheisten elämään aiheuttaen harmia sosiaalisesti, psyykkisesti ja taloudellisesti. (Nikupeteri 2016, 54–55.)

Vainon uhri reagoi mahdollisesti muutoksin säätelyssä, huomio- ja keskittymiskyvyssä, ajattelussa yleisesti ja suhteessa sekä vainoajaan että muihin ihmisiin. Myös keholliset reaktiot kuten esimerkiksi jännitteisyys, voimattomuus, ruuansulatusvaivat ja univaikeudet kuuluvat mahdollisiin reagoititapoihin. Säätelymuutoksiin kuuluvat tunteiden säätelyvaikeudet, yli- ja alireagointi sekä itsetuhoiset ajatukset ja teot. Ajatteluun liittyvät reaktiot ovat uskomuksia omasta huonoudesta ja syyllisyydestä vainoon sekä häpeän ja toivottomuuden kokemukset. Vainottu voi vähätellä vainoa tai uskoa, ettei kukaan ymmärrä hänen tilannettaan. Hänen voi olla vaikea luottaa ihmisiin ja hän saattaa eristäytyä muista. Vainoajaa vainon uhri saattaa pitää voittamattomana tai haluta vahingoittaa tätä. (Hannus & Marttala & Pohjoisvirta 2017, 170.)

Yksi keino suojautua vainolta on asuinpaikkansa salaaminen. Joskus vainotun täytyy rajoittaa yhteydenpitoaan läheisiinsä tai muuttaa toiselle paikkakunnalle. Kodin voi turvata esimerkiksi asumalla kerrostalon ylemmissä kerroksissa ja talossa, jossa alaovi pidetään lukittuna. Asunnon oveen voidaan asentaa murtosuojalevy, turvalukko, saranatapit, ovisilmä ja/tai turvaketju. Piha ja kulkureitit valaistaan hyvin. Jonkinlaisen valvontakameran ja hälytysjärjestelmien asentamista voidaan harkita. Turvallisuudessa huomioitavaa on myös työmatkan ja työpisteen turvaaminen. Vainon uhri voidaan ohjata myös itsepuolustuskurssille, vaikka nämä lisäävät usein lähinnä turvallisuutta tunteena. Digitaaliselta vainolta suojautumisessa esimerkiksi Facebookissa julkisten julkaisujen jakoja kannattaa välttää. Laitteisiin on voitu asentaa esimerkiksi valvontaohjelmia, joten ne täytyy tarkistaa ennen käyttöä. Vanhat sähköpostit, salasana- ja käyttäjätilit tulee vaihtaa. (Piispa & Hannus & Valtonen 2017, 160–163.) Syyttäjä voi nostaa vainosta syytteen, vaikkei asianomistaja itse vaatisi siitä rangaistusta. Ennen voimassa olleet lait laittomasta uhkaamisesta ja lähestymiskiellon rikkomisesta seuraavien rangaistuskäytäntöjen rangaistavuuden ala ei ole ollut riittävä. (Oikeusministeriö, 2013.)

Väkivaltaa kokenut ihminen on usein rajaton sen jälkeen, kun hänen fyysisiä ja psyykkisiä rajojaan on toistuvasti rikottu. Rajat voi kuitenkin oppia rakentamaan ja ylläpitämään uudelleen. Trauman jälkeistä stressihäiriötä, joka seuraa usein etenkin läheisen ihmisen väkivallan kohteeksi joutumista, leimaa usein toivottomuus esimerkiksi oman selviytymisen tai tulevaisuuden suhteen. Väkivaltakokemusten työstäminen aloitetaan kriisivaiheen jälkeen, kun ihminen kokee tarvittavaa sisäistä ja ulkoista turvallisuutta. Traumasta toipuminen vaatii suojiensa purkamista, minkä vuoksi täytyy ottaa huomioon, ettei niitä enää tarvita selviytymiseen. (Väänänen 2011, 113.) Vainon uhrilla on monenlaista avuntarvetta vainon rikkoessa normaalia elämän rakennetta. Uhri voi tarvita henkistä tukea, fyysistä turvaa, lasten hoitoapua, tiedon etsijää ja todisteiden kerääjää, verkostoissa toimimisapua sekä taloudellista tukea. (Pohjoisvirta & Kaasinen, 127–129.) Vainon seuraukset vaativat myös esimerkiksi ammatillista terapeutista tukea (Nikupeteri & Laitinen 2017, 21). Vainotuilla on usein suuri tarve jakaa kokemuksensa ja muilta saatu myötätuntoinen tuki auttaa selviytymisessä. Vainon uhrille hyvänä apuna ovatkin vertaistukiryhmät, joissa osallistujilla on omakohtaista kokemusta vainosta. (Hannus & Marttala & Pohjoisvirta 2017, 174–181.)

Jokainen vainotun tekemä rajanveto voi aluksi nostaa väkivallan riskiä, minkä vuoksi tällaisissa tilanteissa on tärkeää kiinnittää tarkempaa huomiota vainotun turvatasoon. Ensimmäiseksi vainon uhri yleensä kieltää vainoajalta yhteydenpidon ja joskus haetaan lähestymiskieltoa oikeusteitse. (Piispa & Hannus & Valtonen 2017, 159.) Lähestymiskieltohakemukset parisuhteiden päättymisen jälkeen voidaan jakaa kahteen ryhmään. Toisissa tapauksissa parisuhde on päätynyt entisen puolison väkivaltaisuuden vuoksi ja toisissa häirintä, uhkailu ja väkivalta alkavat eron jälkeen, kun entinen puoliso pyrkii saamaan entisen kumppaninsa takaisin luokseen. Häirinnän ja painostamisen kohteeksi voi joutua entisen puolison lisäksi tämän perhe ja ystävät sekä sanallisesti että tihutöitä tehden. Häirintään liittyy yleensä myös väkivalta tai väkivallan uhka. (Ropponen 1999, 28–32.)

Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä merkittäviä lainsäädännöllisiä uudistuksia olivat vuonna 1999 voimaantullut lähestymiskielto sekä vuonna 2005 lakiin sisällytetty perheen sisäinen lähestymiskielto. Entisen kumppanin suorittama vainoaminen on tyypillinen tilanne, jolloin lähestymiskieltoa haetaan. Lähestymiskielto voidaan määrätä tilanteessa, jossa uhatuksi itsensä tuntevalla henkilöllä on perusteltu syy olettaa henkilöllä, jolle lähestymiskieltoa haetaan, olevan vakava uhka tehdä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuva rikos. Jos lähestymiskielto määrätään, henkilö, jolle se on määrätty, ei saa ottaa yhteyttä suojattavaan henkilöön eikä tavata häntä. Tavoite on estää entisen kumppanin suorittama väkivaltaa uhria kohtaan. Jos määrätään lähestymiskielto henkilölle, joka asuu suojattavan henkilön kanssa samassa osoitteessa, tulee tämän muuttaa pois ja noudattaa lähestymiskieltoa. Kielto on kerrallaan voimassa kolme kuukautta, jonka jälkeen se voidaan uusia. (Laine 2005, 28.)

Lähestymiskieltoa voidaan hakea joko poliisilta tai käräjäoikeudesta. Se voidaan määrätä heti voimaantulevana väliaikaisena lähestymiskieltona, jonka voi määrätä päällystöön kuuluva poliisi tai syyttäjä. Usein perheen sisäinen lähestymiskielto määrätään heti voimaantulevana väliaikaisena lähestymiskieltona poliisin toimesta. (Kääriäinen 2006, 119.) Lähestymiskielton avulla on tarkoitus antaa ennakolta turvaa itsensä uhatuksi kokevalle tai häirinnän tai kiusanteon kohteeksi joutuneelle henkilölle. Lähestymiskieltoon määrätyn

henkilön yhteydenotot tai niiden yritykset, jotka eivät muuten olisi rikoksia, muuttuvat lähestymiskiellon myötä tuomittaviksi teoiksi suhteessa uhriin. Lähestymiskielto on myös yhteiskunnallinen kannanotto siihen, että jokaisella on oikeus elää rauhassa toisten ihmisten häirinnältä. Myös poliisin on reagoitava avunpyyntöihin nopeammin, mikä lähestymiskieltoon määrätty rikkoo kieltoa. Lähestymiskieltoja on perusmuotoisia ja laajennettuja. Laajennetussa lähestymiskiellossa kielletään yhteydenottojen lisäksi jollain tietyllä alueella oleskelu. (Ropponen 1999, 3.)

Perusmuotoisessa lähestymiskiellossa siihen määrätty henkilö ei saa tapaamisen lisäksi ottaa minkäänlaista yhteyttä suojattavaan henkilöön tai esimerkiksi tarkkailla tai seurata kyseistä henkilöä. Laajennetussa lähestymiskiellossa määrätään tarkasti se alue, jossa lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa oleskella. Laajennettu lähestymiskielto saatetaan määrätä esimerkiksi silloin, kun häiritsijä toistuvasti ilman hyväksyttävää syytä ilmaantuu esimerkiksi suojeltavan henkilön asuinalueelle tai työpaikan läheisyyteen. Perusteeton tulo lähestymiskiellossa määrätylle alueelle on automaattisesti lähestymiskiellon rikkomus ja poliisilla on oikeus poistaa henkilö tältä alueelta. Molemmissa lähestymiskielloissa asiallisesti perustellut ja tarpeelliset yhteydenotot ovat kuitenkin sallittuja. Toisaalta esimerkiksi lapsen tapaamisoikeuteen liittyvät kohtaamistilanteet tulisi kirjata ja määritellä tarkkaan lähestymiskieltopäätöksessä. (Ropponen 1999, 4.)

Asiat, joihin kiinnitetään huomiota päätöstä tehdessä, ovat osapuolten olosuhteet, häirinnän tai uhan laatu, toistuvuus sekä niiden jatkumisen todennäköisyys. Laajennetun lähestymiskiellon ehdot ovat tiukemmat. Päätöstä tehdessä kuullaan myös kieltoon vaadittavaa henkilöä eikä päätöstä tehdä ilman näyttöä. Osapuolten olosuhteissa huomioitavia asioita ovat esimerkiksi lähestymiskieltoon vaaditun elämäntavat ja hakijalta esimerkiksi työnlaatu sillä perusteella, että pystyykö hän suojautumaan häirinnältä. Erityisen painavana perusteena lähestymiskieltoon määräämisessä pidetään jo siihen vaaditun henkilön tekemää väkivaltaa hakijaa kohtaan. Ei ole kuitenkaan välttämätöntä, että vaara on fyysistä. Uhkaaminen, solvaaminen, häirintä ja seuraaminen voivat riittää perusteeksi. Lähestymiskieltoa määrätessä otetaan huomioon se, miten hakija kokee vaaran ja minkälaisia yhteydenottoja hän on tehnyt viranomaisille, mahdolliset lääkärintodistukset aiheutuneista vammoista sekä tehdyt rikosilmoitukset. (em., 5.)

Lähestymiskieltoa määrätessä vaarasta kertovat todisteet kuten kirjalliset viestit, nauhoitetut uhkauspuhelut ja todistajien lausunnot ovat vaikuttamassa päätökseen. Lähestymiskieltoa voi hakea myös usea henkilö yhtä aikaa. Viranomaiset kuten syyttäjä, poliisi tai sosiaaliviranomaiset voivat hakea lähestymiskieltoa toisen henkilön puolesta, jos henkilö ei jostain syystä itse pysty hakemaan kieltoa. Lähestymiskieltoa haetaan joko poliisilta tai käräjäoikeudesta vapaamuotoisesti tai valmiilla lomakkeella. Hakuvaiheessa voidaan pyytää, että lähestymiskielto määrätään ensin väliaikaisena, jos suojan tarve on kiireellinen. Väliaikaisen lähestymiskiellon voi määrätä poliisi, käräjäoikeus tai kihlakunnan syyttäjä. Varsinaisen lähestymiskiellon määrää käräjäoikeus ja se määrätään kerrallaan enintään vuodeksi. (Ropponen 1999, 6–7.)

Lähestymiskielto parantaa poliisin mahdollisuuksia puuttua häirintätilanteisiin nopeasti. Kiellon rikkojaa vastaan voidaan myös tarvittaessa käyttää pakkokeinoja. Jos lähestymiskieltoa rikotaan, voi sitä rikkonut määrätä sakkoihin tai enintään vuodeksi vankilaan. Jokaisesta rikkomuksesta täytyy ilmoittaa poliisille heti sen tapahduttua ja olla valmis tarvittaessa todistamaan rikkomus. Lähestymiskiellon osapuolet eivät voi yhdessä sopia kiellon noudattamisesta tai noudattamatta jättämisestä. Lähestymiskiellon hakeminen on pyritty tekemään mahdollisimman helpoksi. Lähestymiskiellon hakeminen edellyttää oikeudellisen avun hankkimista ja julkisen oikeusavun tai avustajan määräämisen pyytäminen on mahdollista. Julkisen oikeusavun tai avustajan määrääminen perustuu pääasiassa tuloihin perustuvien kriteerien täyttymiseen. Lähestymiskieltoasiassa ei tarvitse maksaa käsittelymaksuja, mutta osapuolet ovat pääsääntöisesti vastuussa oikeudenkäyntikuluistaan. (em., 8–9; 26.)

Vaino on yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja oikeudellinen kysymys. Postmodernissa yhteiskunnassa yksilön itsensä vastuulla olevat suhteet voivat saada äärimmäisiä ilmenemismuotoja, mutta niihin voi olla vaikea vaikuttaa ulkopuolelta. Vaino voidaan nähdä tästä näkökulmasta yksilön omana ongelmana ja vastuuna eikä sen luonnetta väkivaltana tunnisteta. Vainossa sen uhrin mahdollisuus vaikuttaa ongelmaan on rajallinen, kun suhteen lopettamisesta huolimatta väkivalta ei pääty. Vaino lähisuhdeväkivaltana aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia uhrien monenlaisten avuntarpeiden vuoksi. Vainoa voidaan

tarkastella eri näkökulmista käsin, mutta länsimaisissa yhteiskunnissa se on alettu nähdä yhtenä väkivallan muotona ja tämän vuoksi kriminalisoitavana. Vaino on myös tunnistettu sosiaalisesti ongelmaksi. (Nikupeteri & Laitinen 2017, 22– 23.)

2.3 Eron jälkeinen vaino sukupuolistuneen väkivallan muotona

Tutkin pro gradu -tutkielmassani parisuhteen jälkeisen vainon vaikutuksia vainon uhrin identiteettiin. Käyttämässäni ryhmähaastatteluaineistossa vainon uhrin ovat naisia ja vainoajat heidän entisiä miespuolisia kumppaneitaan. Päädyin tähän valintaan, koska myös parisuhteen jälkeinen vaino on ilmiönä sukupuolittunut. Naiset joutuvat miehiä useammin vainon kohteeksi entisen puolisonsa toimesta (Dovelius & Öberg & Holmberg 2006, 33). Toisaalta on myös totta, että molemmat sukupuolet voivat olla vainoajia tai uhreja eikä vaino rajoitu vain heteroseksuaalisiin parisuhteisiin (Nikupeteri & Laitinen 2017, 28). Kuitenkin suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta liittyy läheisiin suhteisiin. Usein pahoinpitelijät, murhaajat ja raiskaajat ovat naisen nykyisiä tai entisiä kumppaneita. Väkivalta liittyy näin keskeisesti sukupuoleen sekä seksuaalisuuteen. (Husso 2003, 97.)

Intohimorikosten syynä pidetään usein mustasukkaisuutta. Mielenkiintoista on se, että naiset ovat tutkimusten mukaan mustasukkaisempia parisuhteissa, mutta intohimorikokset ovat yleisempiä miesten keskuudessa. Yhtenä selityksenä on pidetty sitä, ettei mies yleisemmin kestä sitä, että hänen entinen kumppaninsa löytää uuden kumppanin. Tällöin kyse on todennäköisimmin kontrollin ja omistuksenhalusta. (Liukkonen 1994, 121.) Väkivallan voidaan myös ajatella liittyvän tyypillisiin sukupuolellisiin ominaisuuksiin. Esimerkiksi naisen empatiakyky ja suuntautuminen läheisiin ihmissuhteisiin voivat alistaa heitä riippuvuudelle ja emotionaaliselle hyväksikäytölle (Näre 1994, 177).

Sukupuolella on luonnollisesti vaikutusta siihen, miten sen edustajia kohdellaan ja kohdataan ja esimerkiksi lähisuhdeväkivalta kietoutuu usein seksuaalisuuteen. Nainen saattaa joutua suhteessa mieheen tilanteeseen, jossa hänen itsemääräämisoikeutensa ja toimintamahdollisuutensa kapenevat. Epäsymmetrinen valtasuhde rajoittaa naisen toimijuutta. (Virokangas & Väyrynen 2013, 13–14.) Toisaalta miehet voivat käyttää

väkivaltaa oman maskuliinisen asemansa pönkittämiseen ja tilanteen hallintaan. Parisuhteissa, joissa on väkivaltaa, valta on usein jakautunut epätasaisesti. Tällaisissa tilanteissa kyse on monimutkaisista vallankäytön prosesseista (Keskinen 2005, 60–62.) On havaittu, että vaikka mies olisi väkivaltainen parisuhteessaan, väkivaltainen käyttäytyminen ei yleensä näy muissa sosiaalisissa suhteissa tai tilanteissa. Oletus voisi siis olla, että lähisuhdeväkivalta on hallittua vähintään kohteen, ajan ja paikan suhteen. (Husso 1994, 135.)

Parisuhteissa, joissa mies kokee yleistä vihaa naisia kohtaan, kutsutaan misogyyneiksi suhteiksi. Misogyyneisissä suhteissa mies kohdistaa henkistä väkivaltaa naista kohtaan. Tällaisessa parisuhteessa nainen ilmaisee miehelle kiintymystä ja rakkautta, mutta mies ilmaisee naisella vihaa ja raivoa sekä haluaa hallita suhdetta yksin. Misogyyneisissä suhteissa on tyypillistä, että mies ensin esittää intohimoisen puolensa, mutta hänen käytöksensä muuttuu pikkuhiljaa ristiriitaiseksi, viileäksi ja etäiseksi. Välillä mies osoittaa hellyyttä ja rakkautta, mutta seuraavaksi taas purkaa vihaansa naista kohtaan, jolloin hän on yllättäen vähättelevä, loukkaava, uhkaava, julma ja väkivaltainen. Tyypillisesti mies ei suostu näkemään tilanteessa ongelmaa. (Näre 1994, 164–165.) Naisviha voidaan nähdä normaalina ilmiönä sellaisessa kulttuurissa, jossa naiset nähdään yleisesti alempina olentoina. Oletuksena voisi olla se, että mies jolla on hyvä itsetunto, ei käytä väkivaltaa naista kohtaan. (Liukkonen 1994, 127).

Naisvihaaja voi pelätä hylätyksi tulemista ja lievittää tätä pelkoa murtamalla naisen itseluottamuksen ja saamalla tämän kiinnittymään itseensä. Mies pyrkii tuhoamaan naisen elämässä kaiken sellaisen, joka on hänen kontrollinsa ulottumattomissa. Naisen tulee tällaisen miehen mielestä ennakoida hänen omat tarpeensa ja olla reagoimatta henkiseen väkivaltaan. Mies kokee naisen kärsimyksen uhkaavana ja on yleistä, ettei hän pysty lohduttamaan tätä tai kokemaan empatiaa kumppaniaan kohtaan. Molemmat osapuolet syyttävät yleisesti misogynyisissä suhteissa naista suhteen epäonnistumisesta, mikä saa naisen usein masentumaan ja heikentää tämän kykyä irrottautua suhteesta. Misogyyneisissä suhteissa miehet eivät ota naisen tunteita vakavasti eivätkä suostu tasavertaiseen vuorovaikutukseen, mutta hakevat silti myötätuntoa naisen puolelta. Myötätunnon hakeminen voi olla itsetuhoista ja näyttäytyä itsesäälinä. Miehen käyttämät

kontrollimenetelmät suhteen hallitsemiseksi kuten syyllistäminen, patologisoiminen tai viktimitisoiminen, saavat naisen hämmennyksiin ja voivat heikentää tämän itseluottamusta ja jopa todellisuudentajua. Mies saattaa esimerkiksi myös idealisoida ja ylistää naista tai osoittaa mustasukkaisuutta herättäen naisessa syyllisyydentuntoa. Ulkopuolisille suhteen tilasta puhuminen sen aikana voi olla naiselle vaikeaa, koska suhteeseen liittyy paljon häpeää. (Näre 1994, 166–167; 174.)

Arjessa nähdyt kysymykset ja kokemukset ovat välttämättömiä tieteellisen ymmärryksen lisäämisessä. Arjen kokemusten kautta voidaan hahmottaa laajempia poliittisia ja kulttuurisia sidoksia. Myös tietyille aikakaudelle ominaisten arvo- ja normijärjestelmien hahmottaminen helpottuu arjen kokemusten ja kysymysten tarkastelun kautta. Yksi tällainen kysymys on se, miten naiseus ja feminiinisyys nähdään yhteiskunnassa. Suhtautuminen naiseuteen ja naisen ruumiiseen konkretisoivat näihin liittyvät arvot. (Husso 1994, 132.) Yleisesti voidaan ajatella, että yhteiskunta, jossa arvostetaan enemmän maskuliinisenä pidettyjä asioita, ei ole tasa-arvoinen (Pohjonen 1994, 67). Turvakotitoiminnalle, lähisuhdeväkivallalle sekä niiden lähikäsitteiden määrittelylle on tyypillistä jännitteiden suhde sukupuoleen. Ristiriitoja aiheuttaa sekä miehen ja naisen eroavaisuudet, että naiseuteen suhtautuminen. Naiseen ja naiseuteen suhtautumisella on yhteyksiä käytännön toimintaan ja politiikkaan, näissä sekä määrittelyissä on kysymys vallan jaosta. (Laine 2005, 17.)

Naisiin kohdistuva väkivalta on sosiaalisen ja kulttuurisen elämän tuote liittyen perinteisiin tapoihin sekä sukupuolten välisiä suhteita koskeviin uskomuksiin ja käytäntöihin. Väkivalta on myös keino alistaa, herättää huomiota sekä viedä oma näkemys läpi. Yhteiskunnan asenteet vaikuttavat myös lähisuhdeväkivaltaan suhtautumisessa. Suomessa lähisuhdeväkivaltaa koskeva keskustelu on rakentunut eri tavalla kuin muissa Pohjoismaissa. Muissa Pohjoismaissa käytetään termiä naispahoitpitely, kun taas Suomessa puhutaan yleisesti perheväkivallasta. Perheväkivalta käytettävänä terminä vakiintui jo 1970-luvulla. (Husso 1994, 130–140.)

Yhteiskunnassa miehet ovat pitkään säätäneet ja soveltaneet lakeja. Myös juridinen ajattelu on ollut pitkään miesten luomaa. Rikosoikeudessa seksuaalirooleilla on suuri merkitys.

Esimerkiksi suhtautuminen raiskauksen oikeellisuuteen joissain tilanteissa saattaa olla yhteydessä miehen konservatiiviseen suhtautumiseen sukupuolirooleihin. Kun vaimon raiskaus kriminalisoitiin vuonna 1994, sillä oli myös tärkeä arvo yhteiskunnallisena kannanottona. Näin yksityisinä pidetyillä parisuhteilla on suuri merkitys myös yleisesti yhteiskunnassa. Parisuhderoolit yksityisissä parisuhteissa vaikuttavat myös yhteiskunnan yleisiin käsityksiin naisen ja miehen rooleista. Perinteinen naisen rooli ja uhrin rooli ovat yhteydessä toisiinsa sisältäessään passiivisia käytösmalleja. Näissä rooleissa nainen tai uhri ovat suojelua tarvitsevia. (Pohjonen 1994, 66–71.)

Toisaalta väkivaltaa kokeneiden naisten toimintaa tai toimimattomuutta kuten sitä, ettei nainen lyö takaisin, ihmetellään ja arvostellaan yhteiskunnallisessa kontekstissa. Väkivaltaisesta suhteesta lähteminen ei kuitenkaan usein ratkaise ongelmia, sillä väkivallasta toipumiseen menee aikaa ja väkivaltaisesti käyttäytyvillä miehillä on tapana jatkaa väkivaltaista käyttäytymistä eron jälkeen. Lähisuhdeväkivalta on laaja ongelma, mutta se on pitkään suljettu pois yhteiskunnallisesta keskustelusta osittain sen sukupuolittuneisuuden vuoksi. Sukupuolien väliset suhteet yhteiskunnassa ovat tiiviisti tekemisissä parisuhdeväkivallan tarkastelussa. Usein parisuhdeväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa on ohitettu väkivaltaan liittyvät heikkouden ja passiivisuuden kokemukset ja painotettu uhrien aktiivista toimijuutta. Väkivallan vastustamiseen liittyy kuitenkin olennaisesti heikkouden ja haavoittuvuuden kokemukset. (Husso 2003, 322–328.)

Ihmiset eivät ole koneita vaan haavoittuvia yksilöitä, joilla on monenlaisia tunteita. Haavoittuvuus liittyy ihmisen sisäiseen maailmaan ja ihmisten välisiin suhteisiin. Sukupuoli liittyy myös haavoittuvuuteen. Naiset kokevat miehiä useammin traumaoireita väkivallan jälkeen. Sukupuoleen liittyen haavoittuvuutta selittää kulttuuriset merkitykset, sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden narratiivit sekä arkiset, sukupuolistavat käytännöt. Sukupuolittuneisuus selittää myös haavoittuvuudelta suojautumista, kokemuksen selittämistä ja reaktioita. Naiset reagoivat yleisesti psyykkiseen pahoinvointiin masennuksella ja miehet ulospäinsuuntautuvalla aggressiolla. Haavoittuvuus mahdollistaa läheisyyden, joka tekee elämästä merkityksellistä. Julkisuudessa uhrit nähdään usein toisina eikä kukaan halua olla uhri. Väkivallan tekijöitä usein patologisoidaan ja erityistetään tai heidän tekojaan ohitetaan ja neutralisoidaan. (Näre &

Ronkainen 2008, 14–15.)

Feministisessä väkivaltatutkimuksessa kyseenalaistetaan tavanomaiset käsitykset sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja rakkaudesta. Miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa ei nähdä tällöin yksittäisten, häiriintyneiden yksilöiden tekoina vaan osana tietynlaisia sukupuoli- ja seksuaalijärjestyksiä. (Keskinen 2005, 55.) Feministiset näkökulmat antavat avaimia miesten naisiin kohdistaman väkivallan kitkemisessä yhteiskunnassa. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisessa on mahdollista toimia monilla eri tasoilla. Puuttuminen voi olla yhteiskunnan valtarakenteiden muuttamista eli usein naisen alisteisen aseman parantamista tai yksittäisen asiakkaan väkivaltakierteen katkaisemista tämän elämässä. Nämä eri tasot ovat osittain päällekkäisiä eivätkä sulje toisiaan pois. Toisaalta toista tasoa painottaessa toinen saattaa jäädä vähemmälle huomiolle. (Laine 2005, 20–21.)

Feministinen teoria painottaa sukupuolien epäoikeudenmukaisuuksia patriarkalisissa yhteiskunnallisissa rakenteissa. Nämä rakenteet korostavat miehen roolia dominoivana osapuolena naisiin nähden, miesten asemaa naisten yläpuolella ja naista miehen omaisuutena. Feministisiä teorioita voidaan myös soveltaa vainoamisen kontekstissa. Kaikki uhrin eivät koe kontrollointia puolisoiltaan suhteen aikana ennen suhteen loppumista ja vainoa. Tyypillisiä keinoja tähän ovat taloudelliset, psykologiset, sosiaaliset ja väkivallan keinot. Fyysistä väkivaltaa käytetään kontrollin keinona useammin suhteen aikana kuin suhteen jälkeen vainon yhteydessä, mutta henkinen vallankäyttö on yleisempää vainotessa kuin sitä edeltäneessä suhteessa. Vainon uhrille on tärkeää ymmärtää, että vainoamisen tarkoitus on yrittää kontrolloida uhria. Feminististen teorioiden mukaan vainoaminen on vain yksi seuraus patriarkalisesta yhteiskunnasta, jossa elämme. (Brewster 2003, 215–216.)

3 Identiteetti käsitteenä

Ihmisiä määrittää erilaiset ja eritasoiset määreet kuten esimerkiksi sukupuoli, ammatti, ikä, harrastukset ja fyysiset ominaisuudet. Joillekin näistä identiteetin puolista annetaan enemmän valtaa ja ne ovat myös eri tavalla esillä tilanteesta riippuen. Identiteetillä tarkoitetaan sosiaalisesti rakentuvia käsityksiä itsestä. Nämä käsitykset ohjaavat yksilön

toimintaa esimerkiksi estävästi tai rohkaisevasti. (Rönkkö & Rytönen 2010, 60–61.) Ihmisillä on tarve löytää oma identiteettinsä ja selitys omalle olemiselleen. Kun ongelmaisen ihmisen läheinen saa tietynlaisen diagnoosin, hän saa olla ”joku” ja selityksen kokemuksilleen. Vaikka saatu identiteetti olisi negatiivinen, on se parempi kuin ei mikään ja sen kautta voi samaistua muihin vastaavassa tilanteessa eläviin. (Itäpuisto 2006, 134).

Identiteettiin liittyvä keskeinen kysymys on se, että onko se pysyvä ja jokseenkin muuttumaton vai vaihtoehtoisesti muuttuva ja pirstaleinen (Nousiainen 2004, 18). Kun identiteetin oletetaan olevan muuttuva, sen ajatellaan muotoutuvan ajan kuluessa tiedostamattomana prosessina (Stuart 1999, 39). Tässä tutkielmassa oletan identiteetin olevan muuttuva ja erilaisten elämäkokemusten ja kriisien vaikuttavan siihen. Identiteetin voi esimerkiksi jaotella persoonalliseen identiteettiin (yksilön tietoiset piirteet, arvostukset, uskomukset, asenteet sekä tunteet kontrolli- ja ilmaisutapoihin), ideaaliseen identiteettiin (millainen yksilö haluaisi olla), normatiiviseen identiteettiin (millainen yksilön tulisi olla yhteisönsä tai kulttuurinsa mielestä), yksilöidentiteettiin (yksilön tapa erottua joukosta ja määrittää itsensä) sekä ryhmäidentiteettiin (ryhmät ja verkostot, joihin yksilö paikantuu ja kuuluu). Yhtä totuutta itsestä ei ole olemassa vaan se vaihtelee tilanteen ja elämäntilanteen mukaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 60–61.)

Sosiologisesta näkökulmasta identiteetti tarkoittaa siltaa sisäisen ja ulkoisen maailman välillä. Identiteetti tavallaan sitoo yksilön ympäristöönsä. Identiteetin avulla heijastamme sisäistä maailmaamme ulkoiseen, esimerkiksi kulttuuriseen, ympäristöön. (Hall 1992, 276.) Ihmisten identiteettiä määrittävät esimerkiksi etnisyys, kulttuuri, sukupuoli, luokka-asema ja seksuaalinen suuntautuminen. Identiteettiä määrittävät tekijät yhdistyvät eri ihmisissä erilaisilla kombinaatioilla ja hajottavat tietynlaisia stereotyyppioita. (Huttunen 1994, 37.) Identiteetin voidaan ajatella olevan jokaisen oma käsitys omasta suhteesta sisäiseen tilaansa ja sosiaalisiin suhteisiinsa (Nousiainen 2013, 107). Varmaa on, että eri ihmiset tulkitsevat erilaisia tilanteita ja olosuhteita aina omasta näkökulmastaan (Silvonen 2015, 13).

Ihmisen yksilöllinen identiteetti on moniulotteinen ja kerrostunut. Kokemukset itsestä muiden kanssa eri elämänvaiheissa jäsenetään tai jäsenyvät sisäiseksi maailmaksi. Sisäinen maailma pohjustaa autonomian tunnetta ja kykyä kohdata asioita yksilöllisellä

tavalla. Identiteettiä voisi kuvata yksilöllisyyden rakentumiseksi tahtoon sidottuna. Identiteetin avulla yksilö rakentaa suhdettaan maailmaan. (Lahikainen 2000, 75.) Suoralla minäkerronnalla eli refleksiolla tarkoitetaan puhetta, jossa arvioidaan itseä henkilönä ja persoonana sekä tiettyjen elämäntapahtumien vaikutusta oman identiteetin rakentumiselle. Puhe vastaa kysymykseen, millainen minä olen ja miksi olen tällainen ja sen avulla ihminen rakentaa itselleen hyväksytyä identiteettiä. Puhe on tärkeää ennen kaikkea oman itsekunnioituksen ja –arvostuksen kannalta, vaikka tekee omasta toiminnasta hyväksytyä myös toisten silmissä. (Nousiainen 2004, 126–127.)

Yksilö omaksuu ympäröivästä kulttuurista sen tarinat, myytit, unelmat ja tabut. Mieli rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Etnisellä identiteetillä tarkoitetaan ympärillä olevan kulttuurin vaikutusta siihen, miten yksilö kokee emotionaaliset ja moraaliset koodit eli esimerkiksi sen mikä on oikein ja väärin sekä tavalliset ja hyväksytyt tavat olla. Identiteetin voidaan ajatella olevan samanlaisuuden ja erilaisuuden vastapuhelua. (Rönkkö & Rytönen 2010, 63.) Esimerkiksi vaikka erot ovat yleisiä, ihannoidaan rakkaussuhteen pysyvyyttä yhä yleisesti (Maksimainen 2010, 188). Ero on hyvä, kun osapuolet selvittävät erokriisin mahdollisimman perusteellisesti ja pitkälle eivätkä syytä toisiaan omista virheistään. Kypsä ihminen pystyy kestämään menetyksen, epäonnistumisen ja surun tunteet ja puhumaan tunteistaan eikä kiirehdi heti uuteen suhteeseen. Toisaalta jokainen ero on yksilöllinen. (Esko 2003, 145.)

Myös sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta identiteetin nähdään olevan ympäristöön linkittyvä ilmiö. Ympäristön vaikutuksen määrittely on tärkeä kysymys identiteetin rakentumisessa esimerkiksi sosiaalityön näkökulmasta. (Juhila & Abrams 2011, 280.) Identiteetti vaikuttaa esimerkiksi perherooliin. Identiteetin kannalta keskeisillä elämänalueilla on merkitystä yksilön yhteisössä. Identiteetin rakentamisella tarkoitetaan omasta yksilöllisyydestä, omista arvoista ja päämääristä käsityksen muodostamista. Yksilö ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa identiteetinmuodostamisprosessissa. (Fadjukoff 2015, 179; 184.) Identiteetti rakennetaan vuorovaikutussuhteissa ja suhteessa sisäiseen mieleen. Rakentaminen tehdään omasta elämästä ja minästä tuotettavien kertomusten kautta. Näitä kertomuksia kerrotaan sekä itselle että muille ihmisille. (Nousiainen 2004, 21.)

Ihminen käyttää toisia ihmisiä peileinä, kun hän rakentaa identiteettiään. Tällöin etsitään vastausta kysymykseen, millainen minä olen, toisten silmin nähtynä. Vastaukseen vaikuttaa se, miten toiset ovat kuvailleet, kohdelleet yksilöä sekä se, mitä hän olettaa toisten ajattelevan hänestä. Identiteetti rakentuu näiden seurauksena joko positiivisesti tai negatiivisesti. (Nousiainen 2004, 127.) Identiteetti kehittyy yhteydessä muihin ihmisiin ja vetäytyminen ihmissuhteista voi johtaa heikkoon tai vääristyneeseen identiteettiin. Identiteetin kehittymistä tukevat lisäksi mahdollisuus omien kykyjen kokeiluun, tavoitteiden asettamiseen ja onnistumisen kokemuksiin. Identiteetin kehittyminen aikuisuudessa edistää psykososiaalista hyvinvointia. (Fadjukoff 2015, 191–192.)

Identiteettiä onkin nykyaikana työstettävä jatkuvasti myös aikuisuudessa, vaikka sen rakentaminen painottuu nuoruudessa ollen silloin tärkeä kehitystehtävä. Identiteetin rakentaminen toimii pohjana elämän suurissa valinnoissa. Identiteetin kehittämisellä tarkoitetaan yksilön kehittymistä omaksi persoonakseen. (Fadjukoff 2013, 57.) Identiteetti vakiintuu, kun ihminen kotiutuu psyykkisesti omaan ruumiiseensa. Identiteetti läpi elämän kestäväenä projektina tarkoittaa mahdollisuuksien huomaamista ja niistä valitsemista, haasteisiin vastaamista sekä pyrkimystä löytää oma mielekäs paikkansa suhteessa muihin ihmisiin, jossa voi tuntea olevansa sopusoinnussa muiden ihmisten kanssa. Ihmisen on tehtävä valintoja vaikuttaakseen asioihin, mutta myös otettava vastuu seurauksista. (Lahikainen 2000, 76–77.)

Elämäntapahtumat vaikuttavat identiteetin rakentumiseen ja itsensä ymmärtämisessä täytyy ajatella niin menneisyyttä, nykyhetkeä kuin tulevaisuuttakin. Tällöin yksilö voi oppia hyväksymään itsensä sellaisena kuin on, mutta myös suuntautua muutokseen. Elämään kuuluvat vaikeudet antavat mahdollisuuden oman olemisen ja identiteetin tarkastelulle, mutta selviytyminen yksin riittää identiteetin muutokseen. Selviytymisen prosessin kertominen kokemuksena ja toimintana auttaa ymmärtämään, miksi ihminen on selviytynyt kokemuksestaan. Tulevaisuudessa toimintatapojen muutos arkisten ja sosiaalisten käytäntöjen muutosten kautta identiteetissä voi syntyä pysyvämpiä muutoksia (Nousiainen 2004, 137–139; 165.)

Itselle hyväksyttävällä identiteetillä ei tarvitse olla ehjä tai tasapainoinen vaan siinä voi olla

myös ristiriitaisuuksia ja murtumakohtia. Tärkeintä on, että identiteetti on tässä ja nyt liikkuvana ja muuttuvana. Itselle hyväksyttävällä identiteetillä on sekä menneisyys että tulevaisuus ja siihen kuuluu se, että yksilö kertoo omasta elämästään itselleen ja muille arvioiden kokemuksiaan sekä toimintaansa niitä uudelleen tulkiten. Hyväksynnän kautta yksilö ymmärtää itsensä aktiivisena toimijana, joka pystyy vaikuttamaan itseensä. Toisten ihmisten hyväksyntä voi samalla tukea tätä ja itselle hyväksyttävissä olevaa identiteettiä on vaikea rakentaa ilman toisten hyväksyntää. Identiteetti rakentuu paitsi psyykkisenä myös kokonaisvaltaisena elämänosa-alueet huomioon ottavana prosessina. Ihminen on aktiivinen, ajatteleva, tunteva ja ruumiillinen toimija ympäristössä, jossa elää. (Nousiainen 2004, 167.) Omaa toimintaa ja identiteettiä voidaan reflektoida myös toisin tekemisen kautta. Olisinko voinut tehdä esimerkiksi jonkin ratkaisun toisin ja mitä siitä olisi seurannut? Päätöksiä voidaan esimerkiksi arvioida sen mukaan, onko ne tehty tunteiden vai järjen mukaan. (Nousiainen 2004, 144.)

Yksilöllisyyttä korostava yhteiskunta itsekkäine arvoineen ohjaa yksilöitä etsimään identiteettiään ja hakemaan samalla selityksiä kokemuksilleen, toimilleen ja piirteilleen itsestään. Ajatellaan, että oman itsen muokkaus voi olla ratkaisu ongelmiin yhteiskunnallisiin ongelmiin puuttumisen sijaan. (Itäpuisto 2006, 133.) Yhteiskunnassa, jossa ihailaan selviytymistä ja persoonan vahvuutta, muiden antama hyväksyntä korostuu kriisitilanteissa. Kuiluun putoamiset tulkitaan helposti henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi eikä huomioida niihin liittyviä sosiaalisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Toisilta tullut negatiivinen arviointi voi vaikuttaa alentavasti itsekunnioitukseen ja -hyväksyntään sekä vaikuttaa näin toipumiseen. (Nousiainen 2004, 130.) Esimerkiksi Suomessa on ominaista pyrkiä pärjäämään omillaan ja sitä kautta kieltää haavoittuvuus. (Näre & Ronkainen 2008, 12.) Yhteiskunnassa voidaan luokitella kansalaisia selviytymisen ja henkilökohtaisen vahvuuden perusteella. Näistä voi tulla elämän ehto. Voisi kuitenkin olla parempi keskittyä selviytymisen sijasta hyväksyttävän identiteetin rakentamiseen kertoen omasta elämän kokemuksista ja tapahtumista arvioiden ja tulkiten niitä uudelleen. Ymmärtäminen tapahtuu sosiaalisten kontaktien kautta ja luo edellytykset välittämislle ja huolenpidolle. (Nousiainen 2004, 131.)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimussuuntaus

Menetelmäsuuntaukset jaetaan laadullisiin ja määrällisiin tutkimuksiin. Omassa gradussani menetelmäsuuntauksena on laadullinen tutkimus. Tutkijan pyrkimyksenä on laadullisessa tutkimuksessa yleensä ymmärtää tutkittavien näkökulma tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tutkimusongelma täsmentyy usein tutkimuksen aikana eikä ole tiedossa vielä tutkimuksen alussa. Aineistosta ei etsitä tiettyjä muuttujia analyysivaiheessa vaan jäsenellään aiheen kannalta olennaisia teemoja. Käsittelyssä tärkeää on kokonaisuuden ja kontekstin sekä tutkimuksessa havaittujen tapahtumien erityispiirteiden hahmottaminen. (Kiviniemi 2001, 68–69.)

Laadullista tutkimusta tehdessä mielenkiinto voi tutkimuksen kuluessa kohdistua aiemmin suunnittelemaniin kohteisiin ja tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää löytää olennaiset ideat, joihin etsiä vastaukset. Aloitteleva tutkija kohdistaa usein mielenkiintonsa liian laajalle eikä osaa keskittyä olennaiseen ja rajata mielenkiintoaan. Vaikka tutkijan asenne tulisikin olla avoin, on tärkeää rajata johtoajatukset ja tehdä suunnitelmia. Rajaaminen on olennainen osa tutkimuksen tekoa. Rajaukseen liittyy paitsi ideoiden ja johtoajatusten rajaus, myös tulkinnan rajaaminen. Rajatessaan aineistoa tutkija nostaa tulkintansa kautta esiin aineiston ydinsanomaa. (em., 71–72.) Itse olen rajannut lähisuhdeväkivallan eron jälkeisen vainon ilmiöön ja käytän yhden pilottiryhmän tuottamaa aineistoa. Näkökulman olen rajannut identiteettiin ja sen muutoksiin eron jälkeisen vainon kokemuksissa. Tulkinnassa olen pyrkinyt löytämään pilottiryhmän naisten nostamista asioista heitä yhdistäviä. Näitä teemoja löysin kolme: identiteetikriisin, äitiyden identiteetin sekä uuden identiteetin ja elämän rakentamisen.

Laadullisissa tutkimuksissa tutkimusraportti noudattaa usein perinteistä tutkimusraporttien tyyliä: johdanto, teoria, tutkimusongelmat, tutkimuksen toteutus, tulokset ja pohdinta. Toisaalta tutkimusraportissa pyritään usein tekemään siitä tutkimuskohteen ja –prosessin näköinen. Tutkimusraportti on keskeinen osa tutkimuksen luotettavuutta. Tärkeää on löytää

tuore ja persoonallinen näkökulma. (Kiviniemi 2001, 81.) Olen noudattanut omassa tutkimusraportissani melko perinteistä kaavaa, koska se selkeytti omaa ajatteluani ja tutkimusprosessiani.

Tutkimuksen teossa tutkimusmetodi tarkoittaa tutkimuksen perusteita eri vaiheissa tulevien ongelmien yhteydessä. Eri vaiheissa tulevia filosofisia ongelmia ovat esimerkiksi ihmiskäsitykseen ja tietokäsitykseen liittyvät kysymykset. Ihmiskäsitys tarkoittaa sitä, millaisen tutkittavan ihmisen ajatellaan olevan ja tietokäsitys sitä, miten ja millaista tietoa ihmisestä voidaan saada. Fenomenologiassa ja hermeneutiikassa yhteistä ihmiskäsitykselle ovat kokemuksen, merkityksen sekä yhteisöllisyyden käsitteet. Tietokäsitykset liittyvät ymmärtämiseen ja tulkintaan. (Laine 2010, 28.) Itse toteutin aineiston analyysin fenomenologis-hermeneuttista tutkimusmetodia noudattaen. Esiymmärrykseni oli, että eron jälkeistä vainoa kokeneet naiset saattavat puhua itsestään ja arvioida valintojaan sekä kenties puhua selviytymisestään eron jälkeisen vainon kontekstissa. Useamman aineiston läpikäymiskierroksen aikana aloin huomata, että esimerkiksi syyllisyys ja häpeä sekä lapset ja uudet suhteet miehiin olivat paljon puhuttuja aiheita ryhmätapaamisissa. Kun olin saanut riittävän tarkan kuvan aineistosta ja sen identiteettiin liittyvästä puheesta, kokosin puheenvuoroja teemoittain ryhmiin. Sitten pyrin mahdollisimman laajaan tulkintaan ja löytämään kerrotuille kokemuksille merkityksiä, joita en olisi tullut heti ajatelleeksi ja laajentamaan näin omaa ymmärrystäni.

Leena Kakkorin (2009) mukaan tutkimusote, jossa yhdistetään fenomenologiaa ja hermeneutiikkaa, sisältää sisäisiä ristiriitaisuuksia ja ei ole aina määritelty tarpeellisen kattavasti. Fenomenologia ja hermeneutiikka ovat tietyistä samankaltaisuuksistaan huolimatta toisistaan irralliset filosofian suuntaukset. Tutkimusmetodeissa näiden suuntausten tavoitteet ovat myös erilaiset: fenomenologiassa pyritään universaaleihin oletuksiin ja asioiden olemuksen löytämiseen, kun taas hermeneutiikassa yksilöiden tulkinnoissa ja kielen kautta syntyviin sekä muuttuviin merkityksiin. Hermeneutiikalla ja fenomenologialla on kuitenkin myös annettavaa toisilleen. Niiden yhdistämisessä huomiota on kiinnitettävä niiden välisen jännitteen tunnustamiseen. (mt., 273–274; 279.)

Tutkija ei voi tehdä oletuksia toisten ihmisten elävistä kokemuksista. Hän voi etukäteen

valita minkälaisista kokemuksista on kiinnostunut ja etsiä sitten tutkittavia, joilla on tämä elämäntilanne tai kokemus. Sen jälkeen tutkija voi pyrkiä esimerkiksi haastatteluiden kautta ymmärtämään tutkittavien elävää kokemusta. (Perttula 2005, 117.) Oma hatara tietoni eron jälkeisestä vainosta ilmiönä auttoi siinä, että oletusten tekeminen oli haastavaa. Tämä kenties auttoi kuuntelemaan tutkittavien kokemuksia avoimesti ja aidosti oppimaan asiasta heidän keskustelujensa kautta. Kuuntelin myös toisen ryhmän keskusteluja ja vaikka päätinkin rajata oman pro gradu -tutkielmani koskemaan vain yhden vertaisryhmän keskusteluja, auttoi toisen ryhmän keskustelut osaltaan myös minua ymmärtämään eron jälkeistä vainoa ilmiönä monipuolisemmin.

Toisten ihmisten kokemusten ymmärtäminen yleisesti on monimutkaista sekä arkielämässä että tutkimustyössä. Fenomenologisessa tutkimuksessa käsitellään tiettyä elämäntilannetta ihmisten kokemusten kautta. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan päämääränä on luoda itsensä ja tutkittavien välille sellainen kohtaaminen, jonka kautta hänen on mahdollista tavoittaa tutkittavan ilmiön syvin merkitys ja kiteyttää siitä analyysin kautta yleistettävää tieteellistä tietoa. Tätä varten tutkijan tulee kohdata omat ennakkoluulonsa ja ajattelumallinsa. Toisaalta ei ole koskaan täysin mahdollista ymmärtää toisen ihmisen kokemusta eikä se ole edes tavoitteena. (Lehtovaara 2015, 190–192.) Kun ihminen nähdään ainutlaatuisena olentona, tunnustetaan samalla, ettei toinen yksilö kuten esimerkiksi tutkija, pysty tavoittamaan ainutlaatuisena ihmisenä tutkittavan yksilön ainutlaatuisuutta. Kokemusten pohjalla on kuitenkin kaikille yhteinen tapa olla tajunnallisesti yhteydessä ympäröivään todellisuuteen. (Perttula 1995, 29.)

Fenomenologiassa kokemus nähdään ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa ja syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Ihmistä ei voi ymmärtää ilman hänen omaa elämän todellisuuttaan. Esimerkiksi lapset tekevät ihmisestä vanhemman. Fenomenologiassa kaiken merkitsevän yksilölle jotakin ja kokemus muodostuu merkitysten kautta. Fenomenologinen merkitysajattelu korostaa ihmistä yhteisöllisenä olentona. Yksilön todellisuudelle antamat merkitykset ovat ympärillä olevan yhteisön vaikuttamia. Mutta vaikka ympärillä oleva yhteisö ja kulttuuri tekevät sen jäsenistä jollain lailla samanlaisia, on jokainen yksilö myös erilainen. Fenomenologia ei pyri löytämään universaaleja yleistyksiä vaan tutkittavien ihmisten sen hetkistä

merkitysmaailmaa. (Laine 2010, 29–31.)

Fenomenologisessa ajattelussa keskeistä on tiedostaa teoreettiset mallit, jotka selittävät tutkimuskohdetta ennakoita. Esimerkiksi tutkimuskirjallisuus, jota tutkija on lukenut tutkimuskohteisiin liittyen, voi vaikuttaa merkittävästi hänen oletuksiinsa sekä käsityksiinsä kyseessä olevasta ilmiöstä ja tutkimuskohteista. Fenomenologiaan ei kuulu tietyn teoreettisen mallin asettaminen määrittämään tutkimuskohdetta vaan puhutaan ennemminkin teoreettisista lähtökohdista, joiden tarkoitus on keskustella saatujen tulosten kanssa tuoden tutkijan tulkintoihin kriittistä näkökulmaa. Tutkimuksen ollessa fenomenologinen, se etenee vaiheittain tarkoituksenaan tutkimuksen kurinalaisuus ja tutkijan omien välittömien tulkintojen merkityksen vähentäminen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pyritään kuvaamaan mahdollisimman alkuperäisessä muodossa. Tässä vaiheessa tutkijan on jo nähtävä, mitkä aineiston asiat ovat olennaisia tutkimuksessa. Ensimmäisessä vaiheessa perusteellisuus ja tulkintojen välttäminen ovat tärkeitä periaatteita, jotta olennaiset asiat tulevat mahdollisimman hyvin huomioiduksi. (em., 35–40.) Tutustuin esimerkiksi lähisuhdeväkivallan, vainon ja identiteetin käsitteisiin teoreettisesti ennen kuin tarkastelin aineistoa ja aloitin sen analysoinnin. Analyysin aluksi litteroin ensin kaikki kohdat nauhoitteista, joissa naiset joillain lailla käsittelivät identiteettiä.

Toisessa vaiheessa fenomenologista tutkimusta eri merkityksiä saavista teemoista pyritään luomaan kokonaisuuksia ja käsitteellistämään aineistoa. Merkityskokonaisuudet muodostuvat samanlaisuuden perusteella. Merkityskokonaisuuksien luominen helpottaa ilmiön ymmärtämistä, sillä sen eri puolet ja niiden väliset suhteet valottuvat näin helpommin. Tutkimuskysymykset vaikuttavat siihen, millaiset merkityskokonaisuudet nähdään olennaisina. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa fenomenologisessa tutkimuksessa erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet tuodaan yhdeksi kokonaisuudeksi ja niiden väliset sidokset huomioidaan. Kokonaiskuvan saamisen jälkeen tutkija voi tarkastella tuloksia mistä tahansa näkökulmasta, joka on tutkimuksen kannalta merkityksellinen. (em., 41–44.) Kokosin saamistani aineisto-otteista teemoittain ryhmiä, joiden avulla aloin hahmottaa tarkemmin identiteetin esiintymistä kyseisen ryhmän keskusteluissa. Sitten aloin pohtia teemojen merkityksiä ja yhteyksiä. Pohdin myös sitä, mitä naiset eivät olleet sanoneet tai mistä puhuminen oli vaikeaa.

Hermeneutiikka on teoria tulkinnasta ja ymmärtämisestä. Fenomenologiseen tutkimukseen hermeneutiikka tuo tulkinnallisen ulottuvuuden. Tutkija pyrkii tällöin tulkitsemaan tutkittavien kokemuksen mahdollisimman oikein. Hermeneuttinen tutkimus suuntautuu ihmisten väliseen kommunikaatioon. Merkityksiä lähestytään ymmärtämällä ja tulkitsemalla. (Laine 2010, 31.) Hermeneuttisessa ajattelussa keskeistä on toisen mielipiteen ja näkökulman kohtaaminen sekä ymmärtäminen. Tähän kuuluu myös itsekritiikkiä eikä ajatella oman ajattelun olevan ylivertaista tutkittavan ajatteluun verrattuna. Pikemmin oma totuus asetetaan kyseenalaistettavaksi. Keskinäisen ymmärtämisen periaatteena on vuoropuhelu. Keskustelu ei voi onnistua, elleivät osapuolet suostu siihen ja tätä kautta ymmärtämään myös muiden osapuolten näkökulmaa. (Gadamer 2004, 74.)

Tilannetta, jossa tutkijalla on tietynlaisia käsityksiä tutkimuskohteesta, kutsutaan hermeneutiikassa esiyymmärrykseksi. Tämä on osittain merkitysten ymmärtämisen edellytys, koska muuten emme välttämättä pystyisi ilman jonkunlaista esiyymmärrystä ollenkaan ymmärtämään tietynlaista elämänmuotoa. Tutkijaa voi auttaa kulttuurissa jaetut kokemukset ja annetut merkitykset tietyille asioille tai ilmauksille tutkimuskohteen ymmärtämisessä. Tutkimuksen tavoitteena voisi olla täten esimerkiksi tehdä tunnettu tiedetyksi ja nostaa esille kenties itsestään selviä kokemuksia. (Laine 2010, 32–33.) Oma esiyymmärrykseni aiheesta ei ole kovin suurta, mutta esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa yleisesti koskevien käsitysten huomioon vaikuttavan siihen, miten näen teeman. Itseäni esimerkiksi yllätti se, että miten monimutkaista väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen on ja miten monet tekijät vaikuttavat prosessiin. Tietoni identiteetistä ei ollut teoreettista vaan pohjautui arkielämän puheisiin ja kokemuksiin.

Hermeneutiikan perusajatus on tulkitsijan ja tulkittavan välinen vuorovaikutus. Tulkitsija näkee tulkittavan oman maailmankuvansa läpi ja lisää näin automaattisesti jotain kohteeseen. Tulkintaan tulee suhtautua kriittisesti ja pohtia sille vaihtoehtoja. Tutkimuksen aiheella on myös tutkijaan vaikutusta. (Hankamäki 2003, 163.) Tutkimuksellista dialogia tutkimusaineiston kanssa kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Tässä tieto syntyy tutkijan ymmärryksestä tutkimuskohteen toiseudesta. Kehämäisyys syntyy liikkeestä aineiston ja oman tulkinnan välillä, minkä tarkoituksena on tutkijan perspektiivin minäkeskeisyyden

väheneminen ja asenteen avoimuus toista kohtaan. Jokaisella aineistoon syventymiskerralla tutkija koettelee muodostamansa hypoteesin. (Laine 2010, 36–37.)

Fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimukseen kuuluu tutkijan tekemä hänen oman esiymmärryksensä ja tätä myöten myös tästä seuraavien tulkintojen reflektointi kriittisesti. Tutkijan on kyettävä tunnistamaan, millaisia merkityksiä hän antaa tutkimuskohteen kokemuksille ja ilmaisuille automaattisesti ja pohdittava, mitä tutkimuskohde itseasiassa tarkoittaa näillä. Näin tutkija laajentaa omaa perspektiiviään ja pohtii vaihtoehtoisia tulkintatapoja. (em., 34.) Olen itse pyrkinyt lukemaan aineisto-otteita uudelleen ja uudelleen sekä samalla vapauttamaan omaa ajatteluani pohtien mahdollisia vaihtoehtoisia, itselleni epätyypillisiä tulkintoja. Kävin aineistoa läpi hermeneuttisten periaatteiden mukaan kehämäisesti. Joka kierroksella näkemykseni laajentui ja huomasin asioita aineistosta, jotka olivat edellisillä kerroilla jääneet huomioimatta. Todennäköisesti huomioiden tekeminen tarkemmin olisi mahdollista, jos kierroksia jatkaisi edelleen.

4.2 Aineiston hankinta ja analysointi

Ryhmäkeskustelu ja -haastattelu ovat erityyylisiä tilanteita, sillä haastattelussa vuorovaikutus on enimmäkseen vetäjän ja yksittäisten osallistujien välistä. Tällöin ryhmävetäjä haastattelee tietyllä tavalla yksittäin jokaista osallistujaa. Ryhmäkeskustelussa taas vuorovaikutus on monitasoisempaa ja -tahoisempaa. (Valtonen 2005, 223–224.) Oma aineistoni voidaan mielestäni luokitella ryhmäkeskusteluksi, koska osallistujille ei juurikaan esitetä haastattelevia kysymyksiä vaan keskustelu etenee melko vapaasti. Tyypillisesti ryhmänvetäjä saattaa tarttua johonkin aiheeseen ja esittää kysymyksiä, mutta haastattelu ei ole johdonmukaista tai jatkuvaa.

Ryhmäkeskusteluissa vetäjällä on alkupuheenvuoron kautta tärkeä rooli selventää ryhmälleen säännöt kuten mistä, miten ja miksi ryhmässä keskustellaan sekä minkä vuoksi jäsenet ovat tulleet valituksi kyseiseen ryhmään. Vetäjän on tärkeä osoittaa kunnioitusta ja arvostusta ryhmään osallistuville. Alun epävarmuutta voi purkaa aloituskierroksen kautta, jossa jokainen osallistuja esittelee itsensä. Myös tarjoiluilla voi olla tässä tärkeä rooli, koska

niillä on kulttuurisesti yhdistävä rooli. (Valtonen 2005, 232–234.) Kyseisessä ryhmässä painotettiin keskustelun luottamuksellisuutta ja alun tarjoilulla oli selkeästi ryhmän jäseniä yhdistävä rooli.

Ryhmäkeskustelussa vuorovaikutukseen vaikutusta on sillä, ovatko osallistujat keskenään aiemmin tuttuja ja ovatko he esimerkiksi saman statuksen omaavia henkilöitä kuten esimerkiksi tietyn ammattikunnan edustajia. Olennaista on myös se, pyritäänkö keskusteluun luomaan tahallinen vertaisasetelma ja kuinka osallistujat on rekrytoitu osallistumaan tutkimukseen. Jotta ryhmä voisi toimia, se tarvitsee tehtävän ja tavoitteen. (em., 225.) Kyseisessä ryhmässä ryhmäläiset eivät tunteneet toisiaan etukäteen, mutta yhteys ja esimerkiksi yhteinen huumori löytyivät heidän välilleen nopeasti. Yhdistävillä kokemuksilla oli selkeästi iso rooli siinä, miten toisilleen aiemmin tuntemattomat ihmiset pystyivät hyvin nopeasti keskustelemaan avoimesti aroistakin aiheista. Samansuuntaisia havaintoja Helena Palojärvi tekee lisensiaatintutkimuksessaan (2009). Hänen toteuttamansa tutkimuksen vertaisryhmään osallistuneet naiset kokivat hyväksyntää ryhmässä. Vertaistuki mahdollistui nimenomaan keskinäisen empatian siivittämänä, mutta naiset kokivat voivansa toteuttaa kasvutyönsä itse vertaistuesta voimaantuen. (mt., 94.)

Vertaistuen voima on osittain siinä, ettei esimerkiksi vertaistukiryhmässä osallistujat ole pelkästään ”asiakkaita” tai jollain autettavia vaan myös auttamassa muita ymmärtäen toisiaan usein jo puolesta sanasta. Ryhmässä myös rohkeammat tai aloitteellisemmat osanottajat voivat myös rohkaista omalla esimerkillään arempia kertomaan omista kokemuksistaan. (ASPA 2010, 18–19.) Ryhmäkeskustelussa ajatuksena on saada jokainen mukaan keskusteluun. Voi kuitenkin olla, että yksi osallistuja puhuu eniten ja joku voi olla hiljaa. Toisaalta vetäjä saattaa päätyä kysymään kysymyksiä vain yhdeltä osallistujalta muiden pelkästään kuunnellessa. (Valtonen 2005, 236–237.)

Kyseisessä ryhmässä oli selkeästi puheliaampia osanottajia ja esimerkiksi ryhmässä vetäjänä toimiva henkilö osallistui itse aktiivisesti keskusteluun kysymyksiä kysellen ja esimerkiksi omien asiakkaiden kokemuksia anonymisti esille tuoden. Ryhmänvetäjä otti myös huomioon välillä hiljaisempia osanottajia ja eri kokoontumiskerroilla saatettiin käsitellä pääosin vain yhden tai kahden osallistujan asioita. Toisaalta esimerkiksi ensimmäisellä

kerralla yksi osanottaja erikseen pyysi, ettei hänen tarvitsisi puhua sillä kerralla. Pyyntöä kunnioitettiin ja hänet sekä hänen tilanteensa tunteva ryhmänvetäjä esitteli kyseisen osallistujan. Lopputuloksena jokainen osanottaja ryhmässä vaikutti tulevan kuulluksi. Ryhmän jäsenillä oli vahva empatia toisiaan kohtaan ja halu tukea muita osanottajia. Ryhmässä painottui sen tukevuus osanottajille. Ryhmän tuki oli niin tärkeää, että osallistujat halusivat oma-aloitteisesti jatkaa tapaamisia virallisten kertojen jälkeenkin.

Ryhmän osallistuja 1: Nii aika harvalle... Itseasiassa on yks kaveri, joka tietää mitä mun päässä on liikkumassa. Täällä on kerralla...

Ryhmän osallistuja 2: Heti monta!

Ryhmän osallistuja 1: No tarviiks tän olla periaatteessa viimeinen kerta? Jatketaanko syksyllä iltakahvitteluilla? En tiä, mikä on niinku systeemi.

Ryhmän osallistuja 2: Kyl minäki sitä mietin, et ois kiva joskus. Jos ei pysty syksyllä täällä jatkaa ni... Tai ainaki jonkun ajan kuluttua. Et esimerkiksi te [ryhmänvetäjät] koordinoisitte sillee, et voitais tavata. Mielellää minä tulisin, vaikka joka viikko. Ko sinällää tuntuu, et tilanne on vielä päällä. Et kaipaa sillee niinku...

Ryhmäkeskustelua tutkiessa on hyvä ottaa huomioon, mitä analyysiin tulee mukaan ja mitä esimerkiksi vuorovaikutusta jää huomiotta. Toisaalta myös vuorovaikutuksen moninaisuuden huomion kiinnittäminen on hyödyllistä. Vuorovaikutusta muokkaavat esimerkiksi osallistujien ikä, sukupuoli, rotu ja terveys sekä asema kuluttajasubjektina. (Valtonen 2005, 240–241.) Kyseisessä ryhmässä kaikki osallistujat olivat naisia, mutta erikäisiä. Koska kuuntelin keskustelun vain nauhoitteena, pois jäivät esimerkiksi eleet ja ilmeet. Sen sijaan vuorovaikutuksessa käytetty puhe ja esimerkiksi tauot sekä naurun pyrskähdykset tulivat huomioiduiksi.

Tutkimusta tehdessä on pidettävä huolta siitä, etteivät oma tulkintakehys tai omat käsitykset ohita aineistoa tai tutkittavia. Tämä on erityisen merkittävää silloin, kun tutkittavien omat perustelemat merkitykset ovat keskeisiä tutkimuksen kannalta. Laadullisessa tutkimuksessa tiedon voidaan ajatella olevan osittaista ja tietystä näkökulmasta tuotettua. Toisaalta tietäminen ja tieto ovat aina osittaisia sekä ihmisten tekemiä. (Ronkainen ym. 2011, 131–

135.) Aineistossani tulee esille sellaisten parisuhteen jälkeistä vainoa kokeneiden naisten ääni, jotka ovat päässeet tavalla tai toisella avun piiriin ja ovat hankkeen työmuodoissa mukana. Ääntä eivät saa esimerkiksi sellaiset naiset, jotka ovat jääneet ongelman kanssa yksin tai esimerkiksi kokeneet perhesurman parisuhteen jälkeisen vainon seurauksena. Ääntä eivät myöskään saa parisuhteen jälkeistä vainoa kokeneet miehet. Ulkopuolelle jäävät myös uhrien verkostot sekä itse vainoajat. Toisaalta myös ryhmän osallistujia määrä (6) on pieni ja yhdeltä alueelta tulevista osallistujista koostuva, että heidän kokemuksiaan ei voi suoraan yleistää kaikkia eron jälkeistä vainoa kokeneiden kokemuksiksi. Toisaalta kokemuksia voidaan vertailla muuhun tieteelliseen tutkimustietoon kyseistä ilmiötä koskien ja heidän kokemuksensa tuovat mielenkiintoista näkökulmaa kyseenomaista ilmiötä koskien.

Käytin analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on sekä yksittäinen metodi että laaja teoreettinen kehys, joka on mahdollista liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysia voi ohjata tietty teoreettinen asemointi kuten esimerkiksi fenomenologis-hermeneuttinen analyysi. Ensimmäisessä vaiheessa sisällön analyysia päätetään, mistä asiasta aineistossa kiinnostutaan ja jätetään muut teemat ulkopuolelle (Tuomi & Sarajärvi 2018). Omassa pro gradu -tutkielmassani sisällönanalyysia ohjaa nimenomaan fenomenologis-hermeneuttinen analyysi. Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa päädyin identiteetin teemaan ja kiinnitin vain huomiota vain identiteettiä koskeviin kohtiin keskusteluissa. Identiteetti ei ollut varsinaisena ilmoitettuna teemana ryhmässä, joten lopulta keskustelut kyseisestä aiheesta olivat lomittuneet muiden aiheiden kanssa eivätkä kovin suuressa osassa ryhmän keskusteluja.

Toisessa vaiheessa sisällönanalyysia aineisto käydään läpi ja kiinnostavat asiat erotetaan erilleen ja merkitään (em.). Koska sain aineiston äänitteinä, minun täytyi litteroida se. Kuuntelin ryhmäkerrat nauhoitteina muutaman kerran ja päädyin litteroimaan ainoastaan identiteettiä koskevat kohdat. Päädyin tähän ratkaisuun, koska ryhmässä käsiteltiin paljon sellaisia asioita, jotka eivät liittyneet varsinaiseen pro gradu -tutkielman aiheeseen. Kyseisten pätkien litterointi olisi ollut tarpeetonta työtä. Ensimmäisellä kerralla merkitsin vain muistiin kohdat, joiden ajattelin olevan olennaisia tutkimukseni kannalta. Varmistin kaiken olennaisen, itseäni tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavan aineiston mukaantulon

kuuntelemalla aineiston useaan otteeseen. Toisaalta litterointiin kuuluu se, että tutkimuksen tavoitteista riippuen se on aina jollain lailla valikoiva. Jokainen tutkija tekee itse omat ratkaisunsa litteroinnin suhteen. Litteroinnin tarkkuus on yhteydessä tutkimuksen tarkkuuteen, mutta parhaimmillaankin paperilta luettu kuvaus on vain suuntaa antava. (Seppänen 1998, 19; 31.)

Litteroinnissa kiinnitetään huomiota yleensä myös puheen lisäksi non-verbaaliseen viestintään. Nämä saattavat auttaa ymmärtämään keskustelijoiden välistä vuorovaikutusta tarkemmin. Tarkkuus on sama kuin inhimillisellä tarkkailijalla olisi ilman erityisiä mittauslaitteita. (em., 20.) Kyseisessä aineistossa mielenkiintoisia olivat esimerkiksi puhujien välillä pitämät tauot, kun jostain asiasta oli esimerkiksi kenties vaikea puhua tai löytää kokemukselle sanoja, sekä toisaalta vakavasta aiheesta huolimatta naurun ja huumorin vahva mukanaolo keskusteluissa.

Kolmannessa vaiheessa sisällönanalyysiä aineistosta erotellut ja yhteen kootut näytteet luokitellaan. Tämän jälkeen kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Löydettyäni mielestäni aineistosta kaiken identiteettiin liittyvän puheen, aloin hahmottaa teemoja, jonka alle eri kommentit voisi sijoittaa. Kirjoitin suuntaa-antavat otsikot ja jaoin aineisto-otteet näiden alle. Vielä tässä vaiheessa osa otteista jäivät pois varsinaisesta analyysistä, kun huomasin, etteivät ne olleet olennaisia tai liittyneet varsinaiseen aiheeseen. Löysin lopulta kolme merkittävää teemaa, joista tein väliotsikot tutkimusraporttiin ja yhdistin analyysiin.

Tutkimuksessa tutkija voi joko asemoida oman paikkansa sisä- tai ulkopuolelle suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Jos tutkija on sisäpuolella, hän jakaa tutkittavien kanssa esimerkiksi saman yhteisön tai kulttuurin. Tähän liittyy hyötynä se, että tutkijalle saatetaan tällöin puhua avoimemmin, mutta toisaalta aihe saattaa tulla tutkijaa liian lähelle. Ulkopuolella olevan tutkijan esiyymmärrysaiheesta voi olla heikkoa, mutta sitä voi myös laajentaa. Tutkija voi tarkastelukulmasta riippuen sijoittua sekä sisä- tai ulkopuolelle suhteessa aiheeseen. Tutkijan on ennen kaikkea tärkeä pohtia omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan suhteessa siihen, miten ne ohjaavat hänen tekemiään tulkintoja. (Jeminen 2016.) Vaikka esiyymmärryksiäni vainosta lähisuhdeväkivaltana ja sen vaikutuksista identiteettiin on suhteellisen heikkoa ja lähinnä vain teoriatasolla omaksuttua, en ole vaikuttanut tutkittavien ilmaisuun aiheesta

aineiston keruuvaiheessa. Sen sijaan ne henkilöt, jotka ovat koonneet aineiston, ovat voineet vaikuttaa omilla asenteillaan ja tulkinnoillaan suhteessa kyseiseen aihepiiriin. He ovat aiheen asiantuntijoita, joten aineiston keruun kannalta otollisia henkilöitä vetämään ryhmää. Toisaalta heidän esiyymmärryksensä voi olla melko vahvaa ja ohjata näin ryhmässä vainon uhreina olleiden naisten puhetta ja tulkintoja omasta tilanteestaan.

4.3 Tutkimuksen etiikka

Tutkimuksessa, erityisesti sen sensitiivisen luonteen vuoksi, on tärkeää kiinnittää huomiota eettisiin kysymyksiin kuten siihen, miten kyseisiä aiheita käsitellään. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut eettiset periaatteet ihmistieteiden tutkimuksille. Nämä periaatteet jaetaan kolmeen osaan, joiden teemat ovat vahingoittamisen välttäminen, yksityisyys ja tietosuoja sekä tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Vahingoittamisen välttämisen periaatteeseen kuuluu esimerkiksi aineiston keruuvaiheessa ja säilyttämisessä tai tutkimusjulkaisun aiheuttavien seurauksien haittojen välttämistä. Tutkittavia tulee kohdella arvostavasti ja heistä tulee kirjoittaa kunnioittavasti sekä arvostelematta tutkimusjulkaisussa. Tutkittavat määrittelevät tutkimuksen aiheiden arkaluonteisuuden ja yksityisyytensä rajat, joten heidän tulee olla tietoisia tutkimuksen aiheista ja toteutuksesta ennen suostumuksensa antamista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4–7.)

Yksi keskeinen eettinen kysymys myös omassa tutkielmassani on tutkittavien tunnistettavuus. Tunnistettavuus liittyy siihen, voiko yksittäistä tutkittavaa henkilöä tunnistaa tutkimuksen tiedoista helposti ja ilman kohtuuttomia kustannuksia. Suoria tunnisteita henkilöstä ovat nimi, osoite, henkilötunnus, syntymäaika sekä hänen äänensä ja kuvansa. Epäsuoria taas esimerkiksi kotipaikkakunta ja asuinalue, koulutus, työpaikka sekä tiedot perheen koostumuksesta. (em., 8–9.) Jotta tutkittavat henkilöt eivät olisi tunnistettavissa, voidaan esimerkiksi aineiston aihepiiristä, tutkittavien taustatiedoista tai tutkittaville annetusta informaatiosta riippuen suorittaa tunnisteiden poistamista tai muuttamista eli anonymisointia. Kvalitatiivinen aineisto anonymisoidaan yleensä henkilötietojen ja erisnimien poistamisella tai muuttamisella, arkaluonteisten tietojen

poistamisella tai muuttamisella tarvittaessa sekä luokittelemalla taustatiedot kategorioihin. (Kuula 2013, 200–214.)

Tutkimuksien, joiden aineisto on laadullinen, tutkimusjulkaisuiden suorissa aineisto-otteissa arvioidaan epäsuorien tunnisteiden jättäminen, poisjättäminen tai karkeistaminen otteisiin. Tunnistettavuus on asia, josta täytyy sopia erikseen tutkittavien kanssa. On mietittävä, kuinka paljon tunnisteita säilytetään tai poistetaan analysoitavassa aineistossa. Jos sille on tarvetta, voidaan edellyttää tunnisteellista aineistoa käyttäviltä tutkijoilta allekirjoitusta vaitiolositoumukseen, mutta vaitiolovelvollisuus tunnisteellisia aineistoja koskien on voimassa myös ilman allekirjoitettavaa sitoumusta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 9–11.) Jos tutkittava on kertonut lähipiirilleen osallistuneensa tiettyyn tutkimukseen, voi olla mahdollista, että lähipiiri tunnistaa kyseisen henkilön laadullisen tutkimuksen tietyistä otteista. Tämä ei ole lain mukaan tutkijan vastuulla, mutta tutkija voi silti tutkimuseettisiä kysymyksiä pohtiessa miettiä, että miten toimii tällaisten tilanteiden varalta. (Kuula 2013, 205.)

Yksityisyys on suojattu myös Suomen perustuslailla. Yksityisyyden suojan olennaisin osa-alue on tietosuojana. Yksityisyyden suojaamiseen tutkimuksessa kuuluvat tutkimusaineiston suojaaminen ja luottamuksellisuus sekä sen säilyttäminen tai vaihtoehtoisesti hävittäminen kuten myös tutkimusjulkaisuun liittyvät seikat. Tutkijan on sovitettava yhteen tutkimuksen luottamuksellisuuden sekä tieteen avoimuuden periaate. Tutkittavien yksityisyydestä tulee huolehtia esimerkiksi niin, ettei aineistoa säilytetä huolimattomasti tai siirretä sähköisesti suojaamattomasti. Tunnisteellisen sähköisen aineiston kohdalla tulee kiinnittää tietojen suojaamiseen esimerkiksi varmuuskopioinnin, käyttäjätunnusten ja tarvittaessa verkkoyhteydettömällä tietokoneilla käsittelemisen osalta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8–9.)

Tutkittavien henkilötietojen käsittelyyn vaikuttaa paitsi tutkimuseettiikka, myös henkilötietolaki. Lakia sovelletaan silloin, kun henkilötiedoista muodostetaan henkilörekisteri. Henkilörekisterillä tarkoitetaan: ”...käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on

järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta”. (Henkilötietolaki 1999/523, 3§.) Henkilötietolaissa käsitellään muun muassa henkilörekisterin pitäjän huolellisuuteen liittyviä velvoitteita, henkilötietojen käytön suunnittelua, käsittelyn yleisiä edellytyksiä ja tietojen laatua koskevia periaatteita. Henkilörekisterin käytöstä tutkimuksessa säädetään esimerkiksi seuraavasti: ”Historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten saa henkilötietoja käsitellä muilla kuin 8 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla, ... jos henkilörekisteriä käytetään ja siitä luovutetaan henkilötietoja vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille”. (Henkilötietolaki 1999/523, 14§.)

Lisäksi henkilötietolaissa säädetään esimerkiksi henkilörekisterin pitäjän velvollisuudesta informoida rekisteröityjä suhteessa tietojen käsittelyyn, tietoturvallisuudesta ja tietojen säilytyksestä ja suojaamisesta. Laissa käsitellään myös vaitiolovelvollisuudesta sekä henkilörekisterin hävittämisestä. (Henkilötietolaki 1999/523.) Tunnisteellisia aineistoja tulee säilyttää vaan, jos se on perusteltua tutkittavien suostumuksella. Perusteena voi olla esimerkiksi aineiston analysointiin liittyvät tarpeet tai aineiston kulttuurinen ja historiallinen merkitys. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 8–9.) Itse hävitän omassa käytössäni olevan aineiston sen jälkeen, kun olen saanut siitä tarpeelliset tiedot tutkielmaani varten ja tutkielmani on valmis.

Koska kyse on sensitiivisestä aiheesta, jossa tutkimukseen osallistuneet naiset voivat olla todellisessa vaarassa ja edelleen vainon kohteina, on erityisen tärkeää ja tarkkaa, miten aineistoa käsittelee. On olennaista, ettei yksittäisiä henkilöitä voi tunnistaa haastatteluiden käytön perusteella eikä tietoja luovuteta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Minun tulee myös allekirjoittaa salassapitosopimus ennen aineiston käyttöä ja tallentaa aineistona käyttämäni videota salasanasuojatulle kovalevyllä. Aineistonäytteitä käyttäessäni pyrin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että kokemukset eivät ole liian tunnistettavia tai yksilöllisiä. Esimerkiksi tietyt harrastukset tai murreilmaisut voivat tehdä yksittäisen henkilön tunnistettavaksi. Sen vuoksi olen esimerkiksi muokannut persoonapronomineja enemmän yleiskieltä vastaaviksi ja käytän aineistonäyteinä vain kohtia, joista yksittäistä tutkimukseen osallistujaa ei voi tunnistaa.

Tietyt kokemukset olivat lopulta melko yhteneviä ja yleisiä, joten minulla on syytä olettaa, ettei yksittäisiä henkilöitä pysty tunnistamaan. Olen poistanut kaikki erisnimet ja korvannut tarvittaessa sopivalla pronomiinilla tai substantiivilla. En ole myöskään koontanut yksittäisiä henkilöitä esimerkiksi tunnistetiedon ryhmän osallistuja 1 ja ryhmän osallistuja 2 -tyyppisten kokonaisuuksien alle. Aineistonäytteissä, joissa on vuoropuhelua, käytän aina ensimmäisestä henkilöstä numeroa yksi ja seuraavista keskusteluista seuraavia lukuja. Ryhmänohjaajia kutsun vain ryhmänohjaajaksi, joten heidänkään tunnistamisensa ei ole niin ilmeistä. Voisi olla helpompi tunnistaa yksittäinen henkilö, jos kaikki hänen puheenvuoronsa olisi koottavissa yhteen.

Tieteen tekemisen tärkeä periaate on avoimuus, jotta tieteellistä tietoa voidaan testata ja arvioida kriittisesti sekä samalla edistää tiedettä. Tutkimuksen aineistosta tulee olla tarvittaessa mahdollisuus todentaa tuloksia, vaikka tutkimus ei olisikaan uudelleen toistettavissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 10.) Pyrin tuomaan aineistosta mahdollisimman paljon sellaisia otteita esille, joiden teemat olivat yhteisiä useammalle osanottajalle eivätkä johda yksittäisen osallistujan tunnistamiseen. Toisaalta harvalla on mahdollisuutta tutustua alkuperäiseen aineistoon, mikä haastaa tutkimuksen avoimuutta. Kuitenkaan ryhmän naisten kokemukset eivät varsinaisesti eroa juurikaan lähisuhdeväkivaltaa tai erityisesti eron jälkeistä vainoa kokeneiden kokemuksista, joita on kerätty aiemmissa tutkimuksissa. Tämä puhuu sen puolesta, että tutkimus on luotettava. Olen pyrkinyt tekemään identiteetin näkökulmasta tehdyistä kokemuksen tulkinnoista mahdollisimman avoimia ja sitomaan ne teorian tietoon aiheesta.

Koska tutkielmalla on potentiaalia aiheuttaa haittaa tutkittaville, on sen tarpeellisuus myös syytä kyseenalaistaa. Anna Nikupeteri perustelee (2016) eron jälkeistä vainoa koskevan tutkimuksen tarpeellisuutta sillä, että hänen saamiaan tuloksia voidaan käyttää vainon uhrien auttamiskäytäntöjen kehittämisessä. Toisaalta myös aiheen sisältämä uhka ja riski tuovat hänen mukaansa antia sosiaalitieteellisille tutkimusmetodologisille ja eettisille kysymyksille. Tämä johtuu tutkimuksen toteuttamisen mahdollisuuksien ja rajojen pohtimisen pakosta. Yksi kysymys on esimerkiksi tutkittavien naisten suojaaminen ja turvaaminen, niin etteivät he esimerkiksi joudu uudestaan vainon kohteiksi. (Nikupeteri

2016, 24.).

Tutkittavien tulee osallistua tutkimukseen vapaaehtoisesti. Tutkittavien itsemääräämisoikeuteen tutkimuseettisen neuvottelukunnan antamien periaatteiden mukaan kuuluu ensinnäkin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja se, että osallistuminen perustuu riittävään tietoon. Suostumus voidaan antaa suullisesti tai kirjallisesti. Suostumus voidaan tulkita myös tutkittavan myöntyvän toiminnan perusteella. Yksilöity suostumus koskee tietojen käyttöä suostumusta koskevassa tutkimuksessa. Tutkittavilla tulisi olla tiedossa tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen aihe, aineistonkeruun tapa sekä siihen kuluvat aika, kerätyn aineiston käyttötarkoitus, säilytys sekä jatkokäyttö ja se, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistujilla on myös oikeus pyytää lisätietoja tutkimuksesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4–6.) Tutkielmani esiintyville henkilöille heidän osallistumisensa juuri tähän tutkielmaan tulee tietoon vain, jos he päätyvät lukemaan valmiin pro gradu -tutkielmani. Minulla ei ole tiedossa heidän yhteistietojaan eikä niitä olekaan mielekästä minulle antaa. Toisaalta he tietävät, että aineistoa voidaan käyttää tutkimuskäyttöön.

Tutkijan tulee kiinnittää huomiota vapaaehtoisuuden periaatteen toteutumiseen tutkimukseen liittyvässä vuorovaikutustilanteessa. Jos tutkittava on esimerkiksi kiusaantunut, väsynyt tai pelokkaan oloinen, tämä voi olla riittävä peruste tutkijalle olla jatkamatta tutkimusta tämän tutkittavan osalta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7.) Kyseisessä ryhmässä osallistujilta kysyttiin nauhoittamislupa tutkimuksellisia tarkoituksia varten ensimmäisellä osallistumiskerralla. Tätä kertaa ei nauhoitettu vaan vasta seuraavat, kun jokainen oli suostunut nauhoitukseen. Itselläni ei ole mahdollista tietää, miten lupa alun perin pyydettiin, mutta tiedossani on, että tutkittavat osallistuivat ryhmäkerroille vapaaehtoisesti ja pitivät niitä ilmeisen tärkeinä.

Aineistoa ei saa käyttää eikä luovuttaa muutoin kuin tutkimustarkoituksiin ja erityisen rangaistavaa on, jos luovuttaminen tai käyttö vaikuttaa tutkittavien arviointiin, kohteluun tai asemaan. Itsestään selvästi aineistoa ei saa luovuttaa myöskään kaupallisiin tarkoituksiin tai tiedotusvälineille. Tutkijan mahdollisuutta kertoa esimerkiksi tutkittavien rikoksista ohjaa ja rajoittaa hänen vaitiolovelvollisuutensa. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa, joka auttaa

ymmärtämään sosiaalisia ongelmia, yhteiskuntaa ja kulttuuria eikä tehtävään kuulu yksittäisten tietojen paljastaminen viranomaisille. Toisaalta, jos tekeillä on törkeä, vielä estettävissä oleva rikos, tutkijalla on velvollisuus ilmoittaa siitä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 9–10.)

Vaikka tutkimusjulkaisussa tulee välttää vahingonaiheuttamista tutkittavalle ja kirjoittaa tutkittavasti kunnioittavasti sekä arvostelematta, tutkimusjulkaisussa ei tarvitse välttää tuloksia, jotka voivat olla joiltain osin tutkittavalle epämieluisia. Tämä pätee erityisesti silloin, kun tutkitaan vallankäyttäjien tai yhteiskunnallisten instituutioiden toimintaa. Tutkimus tulee suorittaa huolellisesti ja systemaattisesti sekä julkaista tulokset asiallisesti argumentoiden ja eri näkökulmat huomioiden. (em., 8.) Sosiaalialan asiakastyöhön liittyy paljon kulttuurin mukanaan tuomia normeja ja uskomuksia. Esimerkiksi tällainen on uskomus siitä, että asiakas on hyvä. Se vaikuttaa siten, että asiantuntija saattaa suhtautua positiivisesti kaikkiin asiakkaan aikeisiin. Tällöin pahoista asioista vaietaan, niistä ei uskalleta puhua oikeilla nimillä tai ne selitetään pois. (Mönkkönen 2007, 69.)

Sosiaalityössä on tiettyjä kriteerejä, joiden mukaan asiakas voidaan luokitella joko ”hyväksi” tai ”huonoksi”. Näihin liittyy asiakkaan identiteetin oikeudet ja velvollisuudet. Tiettyihin laiminlyönteihin liittyy oikeutus puuttua näihin laiminlyönteihin. Sosiaalityön asiakkaat luokitellaan usein myös heikoiksi, poikkeukselliseksi ja ongelmalliseksi (Juhila & Abrams 2011, 285–286). Kun etsin vastauksia kysymyksiin, miten eron jälkeinen vaino vaikuttaa naisten identiteettiin, prosessia värittää väistämättä omat käsitykseni vainon uhreista ja kenties yleisestikin sosiaalityön asiakkaista. Eettisestä näkökulmasta olisi tärkeää pyrkiä tiedostamaan näitä käsityksiä ja pyrkiä tarkastelemaan ilmiötä mahdollisimman avoimesti.

5 Eron jälkeinen vaino kriisinä identiteetissä sekä häpeän ja syyllisyyden aiheuttajana

5.1 Ero elämän kriisinä

Kun ihminen kohtaa uusia elämäntilanteita ja -haasteita, identiteetti elää näissä mukana. Identiteetin jatkuva työstäminen on tärkeää myös aikuisuudessa. Identiteettirakenteen ollessa kypsä ja kehittynyt se on avoin ja joustava elämänmuutoksissa. (Fadjukoff 2015, 187.) Eron jälkeistä vainoa kokeneet naiset kävivät läpi myös eron usein henkisesti tai myös fyysisesti väkivaltaisesta suhteesta. Ero on tilanteesta huolimatta usein sen kokijalle kriisi ja shokki, jossa psyykinen hyvinvointi joutuu koetukselle. Selviytymisessä tärkeää on työskennellä omien tunteiden kanssa ja järjestää arkielämää sekä käytännön asioita uudestaan. (Maksimainen 2010, 150.) Tyypillistä erolle on se, että sitä edeltää usein sen puolesta ja sitä vastaan puhuvia tunteita ja ajatuksia (Linnankoski & Valtonen 2008, 18). Väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen voi tapahtua vasta, kun tilanne kotona on vielä pelottavampi kuin irrottautumiseen mahdolliset liittyvät tappouhkaukset ja muut uhat sekä riskit. (Husso 2003, 83.) Ryhmän naiset kertoivat eropäätöksen olleen vaikea. Heidän kokemuksissaan tuli ilmi, että eropäätös huonosta, kontrolloivasta tai väkivaltaisesta parisuhteesta tapahtui vasta, kun he olivat itse siihen valmiita. Eroa oli saatettu yrittää useita kertoja ja naisten lähipiiri oli kannustanut eroon. Parisuhteen lopettamista saattoi pidätellä pelko siitä, mitä eroamisesta seuraa. Toisaalta tietyissä pisteissä naiset eivät nähneet välttämättä enää muuta vaihtoehtoa kuin päättää suhde. Eroamiseen liittyi kokemukset peloista ja heikkoudesta, kun ei pystynyt päättämään suhdetta aikaisemmassa vaiheessa. Tilannetta pahensi se, ettei naisten lähipiiri tai asiaa kokemattomat aina ymmärtäneet eroamiseen liittyvää prosessointia sekä sen haasteita.

”Mulla ei oikeestaan ollut se toivo siinä yhtään. Ja siis mehä palattii yhtee varmaa kymmenen kertaa. Vaa se oli se pelko, mikä ajo takasi. Ku tiesi, et ku menee takasi ni saattaa mennä kuukausi tai vaikka kaksiki nii et ei tarvi pelätä. Nyt on niinku rauha maassa. Mutta... sit ku tuli se viimeinen hetki, missä oli sitte päätettävä et joko sitä on yritettävä lähteä tai sit se on se henki pois joka tapauksessa.”

Ryhmän osallistuja 1: Mullaki aina ykski iha tosi hyvä ystävä ni aina niinku terveellisesti aina latelee vaa niinku, senku vaa nyt teet nii ja lähet ja et vastaa ja et tee näi ja näi. Tulee sitä ohjetta ja sillee niinku... Ku ei se vaa mee noi. Et se et... Hyvä on ollu se, et se on niinku sillä tavalla tökkiny oikeesee suuntaa, mutta ei se niinku... Pitää olla niinku sit iteki aina tiettyihin asioihin valmis et pystyy...

Ryhmän osallistuja 2: Nii nimenomaa. Et kaikki voi sanoa vaikka mitä, mut sitte se tarvii vaa itelle sen semmose...

Ryhmän osallistuja 1: No veli on ainut, mille sillo sanoin [vainosta] ja sehä nousi iha hirveen vihasena et sun pitää jättää tuo mies. Okei...

Ryhmän osallistuja 2: Sit ku tulee tommone, minä muistan ainaki. Sitte, jos jotai vähä vihjasi ja tuli joku hirvee jyrkkä tämmöne. Ni sit minä en ilenny enää oikei ikinä niinku valittaa siitä.

Ryhmän osallistuja 1: En minä sanonu toista kertaa.

Ryhmän osallistuja 2: Sit tulee just se, et hei minä en oo vieläkö pystyny siihe. Sit tulee vähä et joo iha nyt on kaikki hyvi. Ei sille voi sitte enää puhua. Koska ei oo vielä valmis tai kykenevä siihe [eroon].

Muutokseen liittyy tyypillisesti identiteettihämmennys, rooliepäselvyydet, menneen kaipaaminen tai ihannoiti, tyhjyyden ja sekaannuksen tunne, pelko tulevasta, tunne menetyksestä, innostus tulevasta sekä selviytymiskokemukset ja hallinnan tunteen vahvistuminen. Vanhasta irrottautuminen ja muutos toimivat sisäisen identiteettipysyvyyden järjestyttäjinä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 76–77.) Naisten ajatellaan olevan yleisemmin niin riippuvaisia parisuhteista ja perheistä, että he suostuvat haitalliseenkin suhteeseen. Haitallisessa suhteessa pysymistä on alettu kutsua läheisriippuvuudeksi. Haitallisen suhteen ajatellaan olevan systeemi, jossa läheisriippuvaisen oma identiteetti katoaa ja hän keskittyy puolison kautta elämiseen. Tieteellisesti ei ole kuitenkaan pystytty osoittamaan läheisriippuvuuden ilmiötä olevan olemassa. (Itäpuisto 2006, 124–127.) Joka tapauksessa irrottautuminen väkivaltaisesta suhteesta on vaikeaa (Väänänen 2011, 115). Lähisuhdeväkivallassa ovat yleisiä kokemukset hajoamisesta, heikkoudesta ja kykenemättömyydestä. Väkivallan tapahtuessa intiimissä suhteessa, ihmisen käsitys todellisuudesta, parisuhteen luonteesta, itsestä ja kumppanista muuttuvat. Väkivallan

kokemusten seurauksena myös ruumiillistuneet, totut ja koetut rajat sekä järjestykset järkkyvät, mutta nämä eivät jää välttämättä rikkinäisiksi. (Husso 1997, 88; 100.) Myös ryhmän naiset olivat joutuneet kokemaan absurdeja tilanteita, joissa heidän henkensä oli ollut vaarassa huolimatta siitä, jäivätkö he suhteeseen vai erosivatko. Parisuhteessa ei ollut kyse vapaaehtoisuudesta vaan hengenvaarallisesta pelistä, jossa heidän oli pohdittava ratkaisujaan tarkasti myös esimerkiksi omien lastensa vuoksi.

Ryhmän vetäjä: Joo et sinä yritit sillä lailla pääst... irrottautua hänestä, mutta se ei onnistunu. Niinkö?

Ryhmän osallistuja: Se oli aina se, että minä tapan sinut, jos... Mulla oli kolme pientä lasta ni tota se oli sit taiteilua siinä.

Ryhmän vetäjä: Mutta voiko ihminen mennä niinku sillee, et se aattelee, et jos minä jään tähä suhteeseen ni minä kuolen, mutta että jos minä eroan ni voi olla, että kuolen sillonki? Mutta että on se ainaki kauempana tai jotenki.

Ryhmän osallistuja: No sellanen olo mulle tuli. Ku siihe asti oli aatellu et on niinku tavallaa turvallisempi mennä takasi. Mutta ku ei... Siis meillä ei sitä fyysistä väkivaltaa ollu enne sitä iltaa. No oikeestaa ollenkaa. Pieniä juttuja muistan sitte jälkeenpäin. Mutta niinku tavallaa, en uskaltanu erota ku pelkäsit et sillo se henki lähtee. Mutta niinku sinä yönä minä tajusin et se lähtee myös sillo, jos minä jään. Et siinä on ne kaks vaihtoehtoa.

Elämän kriisit koskettavat identiteettiä joltain osin ja saavat aikaan kysymyksiä oman itsen ymmärtämisestä. Kun ihminen menettää intiimiksi kokemansa ihmissuhteen, hän menettää myös jotain itsestään. Parisuhteesta eroamiseen voi liittyä alistumisen, masennuksen ja itsetunnon alenemiseen liittyviä tunteita. Identiteetti ei muutu pelkästään omissa vaan myös muiden silmissä. Eron jälkeen ihmisen on rakennettava itselleen uusi identiteetti. (Kimpimäki 2012, 132.) Koska erossa minuus saa kolhun, itsetunto voi laskea hetkellisesti (Linnankoski & Valtonen 2008, 59). Parisuhteesta eron jälkeen murtuu rakennelma, joka on muodostunut läheisistä ihmisistä ja luonut identiteetin kannalta tärkeimmän tilan ja se on elämäntapahtuma, josta on selvittävä. Tilanne luo osapuolille epävarmuutta ja pelkoa tulevasta elämästä. (Nousiainen 2004, 134.) Parisuhteen kariutuminen edellyttää omien arvojen, valintojen ja sitoumusten eli identiteetin uudelleen pohdintaa. Identiteettiä voidaan

kutsua myös ihmisen elämän menneisyyden ja tulevaisuuden kokoavaksi tarinaksi. Identiteetti on usein yhteydessä suhteellisen pysyviin persoonallisuuden piirteisiin. (Fadjukoff 2015, 189.)

Eropäätöksestä seuraa usein sokkivaihe, joka tuntuu läheisen ihmisen menettämiseltä ja saa tunteet myllertämään ja aiheuttaa erilaisia kehollisia reaktiota kuten unihäiriöitä. Ero muuttaa aina elämää. Sokkia seuraa reaktiovaihe, jossa mieli jäsentää tapahtunutta ja sen merkitystä omalle elämälle. Voimakkaat tunteet ja ahdistus yleensä jatkuvat psykofyysisten oireiden ohella. Osa eronneista jumittuu tähän vaiheeseen eikä pääse eteenpäin sisäisestä kapinasta eroa vastaan. Reaktiovaihetta seuraava työstämisvaihe kääntää kriisin sisäänpäin ja aloittaa suruprosessin, johon liittyy usein syyllisyyden tunteet. Joskus suru voi kääntyä masennukseksi. Pitkästä tai muuten merkittävästä ihmissuhteesta luopuminen kestää puolesta vuodesta muutamaan vuoteen. Kun ihminen on toipunut, siitä seuraa uudelleen orientoitumisen vaihe, jossa hän on valmis suuntautumaan uusiin asioihin elämässä ja uskoo hyvän tapahtumiseen. (Linnankoski & Valtonen 2008, 41–56.) Ryhmän naiset olivat käyneet läpi entisiä parisuhteitaan pitkälle eivätkä tunteneet esimerkiksi halua palata yhteen entisen puolison kanssa. Silti eroamiseen liittyi jonkin verran myös epäilyksiä. Eron jälkeinen vaino toisaalta vahvisti päätöksen oikeellisuutta, vaikka toisaalta naiset pohtivat sitä, olisivatko koskaan eronneet, jos olisivat tienneet päätöksen seuraukset.

”Ja sitte niinku jotenki sai lisätodisteita siitä, että minä oon tehny oikean ratkasun ku minä oon lähteny siitä. Ku välillä aina niinku, et onks tää vaa mun mielessä tää asia ja tota kuvittelenks minä vaan, et se on nii kamala ihminen. Ku se kuitenkin ite koko ajan hokee, et se on nii hirveen ihana.”

Turvallisuus kokemuksellisena maailmasuhteena koskettaa identiteettiä (Lahikainen 2000, 61). Ihmisille yleisesti on tärkeää kokea läheisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Erityinen muoto läheisyydestä on intiimisuhte. Intiimiyteen kuuluu esimerkiksi fyysinen läheisyys. (Kimpimäki 2012, 7.) Kun nainen voi pahoin parisuhteessaan, esimerkiksi fyysisen tai henkisen väkivallan vuoksi, hänen omanarvontuntonsa murentuu ja hän voi kokea masentuneisuutta ja alistumista (Nousiainen 2004, 128). Esimerkki omanarvontunteen murentumisesta lähisuhteiden väkivallan seurauksena on yhden ryhmäläisen kokemus siitä, ettei

hän pysty aloittamaan uutta parisuhdetta, koska ei tunne voivansa olla rakastettu.

”Mun täytyy sanoa itestäni ku äsken ku kysyit tota ni. Mulla on hyvin vahvasti se olo ko sanoin et luottaa myös itseeni et minu... Et ei kukaa vois niinku rakastaa minua oikeesti. Et se o, se on se minun kannalta se hirveen suuri este. Et minä en oo rakastettu. Tää on aina semmone asia, joka minua herkistyttää.”

Eron jälkeinen mustasukkaisuus rajaa naisen tilaa uudessa kodissa. Naisen tila rajautuu seksuaalisena ja ruumiillisena olentona lähisuuhdeväkivallan seurauksena. Tätä tapahtuu etenkin, kun kyseessä on riippuvuussuhde, jossa kiintymyssuhteessa kiintymyksen kohde tulee ylivertaisen tärkeäksi oman identiteetin rakentamisen kannalta. Kun kiintymyssuhde on symbioottinen, molemmat osapuolet hyötyvät olotilasta ja saavat materiaalia identiteettinsä rakentamiseen toisen tarvitsevuudesta. Tällöin henkilö voi kokea itsensä tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Symbioottinen suhde voi olla ahdistava silloin, kun se sulkee kaiken muun ulkopuolelleen tai kun tarpeet ja hyödyt eivät ole tasapainossa. (Nousiainen 2004, 116–117.) Väkivalta vaikuttaa sitä kokeneen tunteisiin, ajatusiin, uskomuksiin sekä lopulta myös identiteettiin ja odotuksiin tulevaisuudelta. (Väänänen 2011, 115.) Ryhmän naiset kuvasivat omia prosessejaan haastaviksi ja kokevansa normaalia enemmän negatiivisia tunteita kuten surua ja ahdistusta vainon loppumisen jälkeenkin.

”Minä kyllä jouduin sillo iha omassa tilanteessani. Oli tosi vaikeeta sanoa yhelle... ei niin ystävä, mut kaveri. Et minä en jaksa sua nyt tukee, että että hae apua. Et minä kyllä oon rinnalla ja sillä lailla tuen, mut en jaksa ottaa koko ajan sitä ku oma prosessi oli kauheen kesken ja muuta.”

Ryhmän vetäjä: Mites sinä oot muute jaksellu?

Ryhmän osallistuja: No iha tai siis aika vaihtelevasti. Laidasta laitaan olo.

”Mut että kyl minä ajattelen, että minussa on niinku vahvasti surullinen puoli. Ja antaa olla kuha ei koko aja sieltä tuu. Mutta että omat arvet on jättäny niitä asioita.”

Väkivallan kokija nähdään usein passiivisena. Passiivisuus ja viipyminen voivat olla mielen

suojamekanismeja. Kokemusten kieltäminen ja niistä vaikeneminen kuuluvat usein väkivaltatilanteisiin esimerkiksi sen vuoksi, että heikkouden ja särkymisen kokemukset ovat tietyllä tavalla kiellettyjä. (Husso 1997, 101.) Kuitenkin kokemuksista puhuminen ja niiden käsittely voivat olla olennaisia ihmisen sisäisessä paranemisprosessissa naisten omienkin kokemusten mukaan.

”Oon huomannu, että että tuota niistäki pitäis vähä vielä puhua. En oo koskaan puhunu kellekkää. Se oli nii sellane hävettävä aihe. Ei siitä oikei halua puhua.”

Rohkeus erota liittyy individualistisen ajattelun lisääntymiseen. Usein ennen liittoa ajatellaan, että ”mitä saan tältä liitolta” ja eroa pohdittaessa ”mitä menetän erossa”. (Huttunen 2001, 49.) Ryhmän naisilla sitoutuminen ei ollut tapahtunut välttämättä aina niin, että he olisivat olleet päätöksestä varmoja sitä tehdessäänkään. Vaikka eropäätös aiheutti pelkoa, jälkeinpäin osa naisista muisteli, että myös sitoutuminen tapahtui vahvojen epäilysten kanssa enemmän pelosta kuin omasta tahdosta. Miehen vallankäyttö näkyi siis jo suhteen ollessa vielä aluillaan.

Ryhmän osallistuja 1: Niihä minä menin kihloihi pelosta.

Ryhmän osallistuja 2: Nii-i.

Ryhmän osallistuja 1: Ku minä en uskaltanu vastata ei. Ni ymmärtääks tätä niinku joku sellane, joka ei oo kokenu väkivaltaa?

”Tai samoi niinku minä sanoin aina, et en minä ollu koskaa hirveen rakastunu, kun me käveltiin alttarille. Ei mulla ollu ollenkaa häpäpäivä sellane niinku. Minä vielä ajattelin et pääsehän tästä eroon, jos tää ei onnistu. Siis minä en todellakaa mee... oo semmone. Minä niinku tiättekö jotenki, että ku meillä oli siinäki ennen häitäki tapahtunu hirveitä asioita. Mutta tota et ei sillee et vaa huviksee naimisii. Iha tosissaa, mutta kuitenkin niinku ei ollu semmone jee elämän suuri päivä. Niinku monilla on. Et pitäis varmaa ollaki.”

Pilottiryhmän naisten parisuhteiden päättymiseen liittyi eroa mahdollisesti edeltäneen väkivallan ja eron nostattamien tunteiden lisäksi kokemukset vainotuksi joutumisesta. Naisten

kokemaa vainoa edelsi eropäätös, johon päätyminen oli usein haastavan prosessin lopputulos. Prosessia vaikeutti esimerkiksi eroon liittyvä väkivallan uhka sekä se, ettei tilanteesta ollut helppo puhua edes omalle lähipiirille. Naiset olivat saattaneet pelätä ex-kumppaniaan jo suhteen alkuvaiheissa ja jo sitoutuminen suhteeseen oli saattanut aiheuttaa pelkoa ja epäilyksiä. Eron jälkeinen vaino lähisuhdeväkivaltana haavoitti ja vei voimavaroja. Seuraavaksi tuon esiin vainon yhteyttä identiteettiin traumaattisena kokemuksena naisten elämässä.

5.2 Eron jälkeinen vaino traumaattisena kokemuksena ja identiteetin mullistajana

Usein on niin, että mitä lähempänä ihminen elää jotain ongelmaa, sitä haastavampi hänen on hahmottaa kokonaisuutta ja omaa osuuttaan (Linnankoski & Valtonen 2008, 16). Vaikka väkivallasta selviytyminen saattaa lisätä uhrin itseluottamusta, jättää väkivalta myös jälkensä. Muistot väkivallasta heikentävät esimerkiksi hallinnan ja kontrollin tunnetta suhteessa ympäristöön ja itseen. (Husso 2003, 71; 240.) Ihmisen kokemukset ovat kokonaisvaltaisia eikä fyysisiä kokemuksia voi erotella emotionaalisista tai kognitiivisista (Husso 1997, 97). Tunteilla on suuri merkitys identiteetin rakentamisen prosessissa (Nousiainen 2004, 153). Uhri voi pelätä esimerkiksi tulewansa hulluksi tai että elämä ei palaudu ennalleen (Hintikka 2017, 36–37). Tunteiden vaihtelu kuului myös ryhmän naisten elämään. Naiset kokivat monenlaisia, usein vaikeita tunteita eri elämän osa-alueisiin liittyen kokemansa lähisuhdeväkivallan seurauksena. Heillä oli myös pelkoja siitä, että miten elämä jatkuu vaikeiden kokemusten jälkeen.

Ryhmän vetäjä: Ai eikö kuulu hirveen hyvää?

Ryhmän osallistuja: No kuuluu, mut ei tunnu siltä. Ni en tiiä, ollu siis jo pitkään semmone hirveen onnellinen ja surullinen olo niinku.

Ryhmän vetäjä: Mikä sun suurin pelko tällä hetkellä? Mitä sinä pelkää?

Ryhmän osallistuja: No se, että miten kauan tää jatkuu. Ois ees yks päivä välissä, et ei tuntuis nii pahalta.

Parisuhdeväkivallan henkisistä seurauksista tunne-elämään yksi yleisimmistä on viha

(Piispa 2006, 65). Rikoksen uhrin viha nousee tarpeesta puolustaa rikottuja rajojaan ja voi kohdistua rikoksen tekijään, mutta myös esimerkiksi auttajiin tai uhrin läheisiin. Vihan tunteista saattaa herätä ajatuksia kostosta tekijää kohtaan. Joskus vihan tunteista on vaikea päästä irti ja uhri katkeroituu tai kääntää vihan itseensä ja toimii esimerkiksi turhia riskejä ottaen tai omasta hyvinvoinnistaan huolehtimatta. Viha auttaa uhria tunnistamaan ja puolustamaan rajojaan. (Hintikka 2017, 39–41.) Toisaalta naisellisuuteen ja naistapaisuuteen liitetään tiettyjä normeja, joita ovat esimerkiksi kiltteys, pyyteettömyys, ystävällisyys, joustavuus, vaatimattomuus sekä tunnollisuus. Hyvä nainen auttaa ja tukee muita, hoivaa ja täyttää toisten tarpeita. Kulttuuriset odotukset suuntaavat naisena olemisen tunnistamista ja oppimista. (Laitinen 2004, 178.) Ryhmän naisten kokemat vihan tunteet olivat heille yllättäviä ja saivat heidät pohtimaan omaa persoonallista identiteettiään. Naiset kuvasivat itseään esimerkiksi ”kiltiksi” tai ”ei kovaksi” ihmiseksi, mikä oli ristiriidassa vihan ja aggression tunteiden kanssa. Tunteet kohdistuivat paitsi vainoajaan, myös muihin ihmisiin kuten esimerkiksi uuteen puolisoon.

Ryhmän vetäjä: Mite helppo o kestää itessä tommosia aggressiivisia tunteita?

Ryhmän osallistuja: No itessä se oli iha uus juttu mulle, koska enhä minä oo kova.

”Ni minä aloin kiukuttelemaan. Iha hirveesti. Sitte minä oikee, miten minä... Miten minä. Minä oon iha semmone kiltti ihminen. Et mite minä nyt nii kauheesti kiukuttelen. Jotenki nii, sitte alko naurattammaa, että minä testaan, että heittääkse mut pihalle vai saanks minä nyt tässä vähä niinku.”

Vakavimpia henkisiä seurauksia aiheuttaa uhkailu ja vakava fyysinen väkivalta. (Piispa 2006, 68.) Rikoksen luonnollinen seuraus on erilaiset pelot koskien esimerkiksi oikeusprosessin käynnistämisen seurauksia tai rikoksen tapahtumapaikkaa ja tekijää. Pelot koskevat usein sekä uhria että hänen läheisiään. Pelkojen seurauksena uhri saattaa eristäytyä kotiinsa. (Hintikka 2017, 36–37.) Aineistossa esiintyneillä naisille olivat tuttuja uhkailu ja erityyppinen väkivalta sekä niiden haavoittavuus vainon kokemuksissa. Heillä oli esimerkiksi kokemuksia siitä, miten parisuhteen jälkeinen vaino sai heidät olemaan herkempiä vainolle vuosienkin päästä ja muutti myös jollain lailla heitä ihmisinä. Tämä oli vaikuttanut heidän kohdallaan esimerkiksi yleiseen väkivaltaan suhtautumiseen televisiossa

tai elokuvissa. Naiset olivat nähneet ja kokeneet väkivaltaa niin paljon omissa elämässään, etteivät enää halunneet nähdä sitä fiktiivisenäkään.

”Just olin tota niinku sanomassa, että tuo vaino ja uhkaus ja tota sen kohtaaminen nii... Se herkistää ihmisen. Että tota... se ei ollenkaa niinku koskaa tunnu niinku vähemmä pahalta ku sitä tulee.”

”Nii ja kyllähän se väkivallalla uhkaaminen nii, nii... Kyllähän se haavottaa ihmistä, vaikka se ei tuliskaa koskaa totee se. Jos sinä elät siinä pelossa.”

Ryhmän osallistuja 1: En minäkään halua televisiosta kattoo mitään väkivaltaa. Mutta tota, koska se on niinku ihan tarpeetonta, tekemällä tehtyä. Mitä ei tarttis niinku.

Ryhmän osallistuja 2: Niinku oikeessaki elämässä on paljo...

Arkisilla tapahtumilla, ihmissuhteilla ja kodin ihmisten suhteesta fyysiseen kotitilaan on vaikutusta yksittäisen ihmisen identiteetin muodostumiselle. Koti on enemmän kuin fyysinen paikka, sillä siihen liittyy myös sen sosiaaliset suhteet, elämäkulussa siihen liittyneet muistot ja kulttuuriset käsitykset. Kun nainen kokee lähisuhdeväkivaltaa kodissaan, koti ei ole enää levon, turvan ja arvostuksen tila vaan siellä koetaan väsymystä, ahdistusta sekä pahaa oloa. Naisen omanarvontunto heikkenee tämän seurauksena ja vaikeuttaa rakentamista itselle hyväksytyä identiteettiä. (Nousiainen 2013, 83–84; 112.) Väkivallan seuraukset naiselle ovat sekä fyysisiä että psyykkisiä. Muutokset voivat näkyä käytöksessä, tunne-elämässä, sosiaalisissa suhteissa, persoonallisuudessa sekä terveydessä. Uhri tarvitsee selviytymiseen ammatillista tukea. (Marttala 2011, 44.) Rikoksen uhriksi joutumisesta voi seurata keskittymis- ja unihäiriöitä, työ- ja opiskeluvaikeuksia, mielenterveysongelmia, syömiseen liittyviä ongelmia, päihdeongelmia ja itsetuhoista käyttäytymistä (Hintikka 2017, 42). Myös pilottiryhmillä oli kokemuksia vaikeuksista esimerkiksi opiskelussa, joita ei ollut ollut aiemmin.

”Jätin eilen harjottelun kesken. Ensimmäistä kertaa elämässäni.”

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tyypillisiä oireita ovat pelko, masennus, painajaiset

sekä itsetunto- ja seksuaaliset ongelmat. Lisäksi tyypillisiä ovat somaattiset ongelmat kuten säröt, vatsavaivat, sydämen tykytys, jäsenten puutuminen, hikoilu ja huimaus. Psykkisiä ongelmia ovat usein yllirasittuneisuus, ärtyneisyys, heikentynyt muisti ja keskittymiskyky, masennus sekä hermostuneisuus. Väkivallan uhrista saattaa tuntua, että kaikki on ylivoimaista. Tunteet voivat liittyä siihen, että uhri ajattelee hänen itsensä pystyvän jollain lailla muuttamaan tilannetta. (Piispa 2006, 69.) Pilottiryhmän naiset puhuivat esimerkiksi painajaisista ja peloista, joita he kokivat. Toisaalta useille tyypillistä oli vältellä lähisuhdeväkivallan aiheuttamia vaikutuksia mahdollisimman paljon ja keskittyä arjessa selviämiseen ja tekemiseen. Naiset myös pohtivat, miten itse pystyisivät vaikuttamaan vainoajan käytökseen ja saattoivat syyttää itseään esimerkiksi kommunikoinnin vaikeuksista.

”Tai siis, oon huomannu tää et ku tää alko tää ryhmä nii tota... ku tässä kun on varsinki viimesen vuoden vaa koittanu paahtaa eteenpäin eikä ollenkaa miettiny eteen. Nii nyt sitte siis tulee jatkuvasti jostain tulee joku luulo ja... Päivisin ei pelota, mutta öisin saatan herätä huutamaa tai sitte jonku paniikkikohtauksen tai muuta.”

Ryhmän osallistuja: Mut sit sit ku... ku se ei nyt mene niin. Ku minä en pysty niinku yhdessä näitä asioita hoitamaan. Nii mikä olis niinku seuraava askel?

Ryhmän vetäjä: Se ei oo sillee, et sinä et pysty.

Ryhmän osallistuja: Nii. Minä yritän.

Ryhmän vetäjä: Nyt tää oli toinen vai kolmas kerta ku sinä sanoit et sinä et niinku voi kommunikoida.

Ryhmän osallistuja: Ja vastaan aina hänelle hyvin ystävällisesti ja oon pyrkiny niinku etten niinku yhtää sitä lähe sitä asiaa niinku äyskimää sitä yhtää sen enempiä.

Ryhmän vetäjä: Kuuluu osana tommosee uhriutumisee tommone niinku.

Väkivallasta seuraa myös tunne- ja toimintatason turtuneisuutta. On tyypillistä vältellä traumatisoitumista aiheuttaneita paikkoja. Traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa syyllisyyden tunteita ja muutoksia itsetunnossa sekä minäkäsityksessä. Väkivaltatilanteisiin saattaa liittyä häiritseviä välähdyksellisiä mielikuvia. Epätodelliset kokemukset itsestä ja ympäristöstä voivat pelottaa ja ajatuksia voi leimata hallitsemattomuuden sekä

toivottomuuden kokemukset. (Väänänen 2011, 124.) Aineistossa tuli myös ilmi etenkin pelko lamaantumisesta, kun tilanne ei enää vaatinut jatkuvaa aktiivisuutta tai varuillaan oloa.

”Nii sitte ko se vähä, on niinku tilanne ohi. Onko sitä sitte joku masennus iskee, lamaantuminen siis semmone? Ko ei tarvi enää, tavallaa...”

Haavoitetuksi tuleminen, väkivalta ja traumat aiheuttavat hallinnan menettämisen suhteessa siihen tapaan, jolla olemme, näymme ja tulemme tunnistetuksi. Väkivallan ja erityisesti seksualisoituneen väkivallan kokemus riistää intimitetin suojan. (Näre & Ronkainen 2008, 13.) Rikoksena myös raiskaus rikkoo uhrina olevan ihmisen itsemääräämisoikeutta. Siinä kyseinen ihminen joutuu vastoin tahtoaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Suurin osa raiskauksista tapahtuu parisuhteissa. (Pollari 1994, 79.) Seksuaalinen väkivalta on uhrilleen eniten vaurioita aiheuttavaa ja siitä on haastavinta selviytyä. Tällainen kokemus murentaa psyykkiset suojat ja aiheuttaa syviä arvottomuuden tunteita. Erityistä syyllisyyttä ja häpeää aiheuttaa se, jos on itse antanut tehdä itselleen seksuaalista väkivaltaa esimerkiksi sovinnon vuoksi tai väkivallan tekijän rauhoitteluksi. Kokemuksista puhuminen on vaikeaa, mutta se auttaa vapautumaan häpeästä ja helpottaa fyysisiä oireita. Seksuaalista väkivaltaa kokeneet saattavat kokea, että heidän seksuaalisuutensa on tuhottu. Joskus naiset käyttäytyvät traumatisoitumisen seurauksena itselleen vahingollisesti. Tällaiseen toimintaan saattaa liittyä holtiton seksuaalinen käyttäytyminen, irtosuhteet sekä liiallinen päihteiden käyttö. (Väänänen 2011, 128–130.) Kun väkivalta tapahtuu suhteessa, jossa rakastetaan ja otetaan vastaan rakkautta sekä rakennetaan sukupuoli-identiteettiä, se uhkaa persoonallisuutta sekä sukupuolimerkityksiin liittyvää intiimiyttä. Tämä tekee intiimeissä suhteissa tapahtuvasta väkivallasta erityisen uhkaavaa ja haavoittavaa. (Husso 1994, 135.) Ryhmässä naiset eivät ottaneet herkästi puheeksi kokemaansa seksuaalista väkivaltaa edes silloin, kun väkivallan kokemukset olivat erityisenä aiheena ryhmän kokoontumiskerralla. Muun fyysisen väkivallan kokemuksiakin vähäteltiin selkeästi, mutta seksuaalisen väkivallan näkymättömyyttä puheessa voi ajatella liittyvän sen erityisesti aiheuttamiin kokemuksiin häpeästä ja syyllisyydestä. Toisaalta luottamuksen lisääntyessä myös seksuaalisen väkivallan kokemuksia tuotiin muutaman kerran esiin.

”Sillo ku olin naimisissa tämän viehättävän persoonan kanssa ni. Sitä ahistelua tuli vaikka

minkä näköstä varsinkin tietysti seksuaalista myöskin hyvin, hyvin paljon. Minä aina toivoin et vitsi ku pääsisin eroon tosta, niin saisin nukkua rauhassa. Kukaan ei oo pillua vonkaamassa, jos sanon rumasti. Nyt oon saanu viis vuotta nukkua rauhassa.”

Henkisestä väkivallasta seuraa itsetunnon menetystä, varuillaan oloa ja tahdottomuutta. Ihmisen minän rakenteet hajoavat, kun hänet eristetään sosiaalisesti. Kun uhria alistetaan samalla, vahingoittaa toiminta uhrin minäkokemusta ja lisää itsetuhoisuuden riskiä. (Väänänen 2011, 115.) Eräs pilottiryhmän nainen kuvaili minän rakenteiden hajoamista kielikuvalla ”olleensa kuin Liisa Ihmemaassa” alistavassa suhteessa ollessaan. Jokainen nainen ryhmässä puhui vainoa edeltäneen parisuhteen kontrolloivasta luonteesta ja siitä, miten jollain lailla olivat alistetussa asemassa.

”Vaikka minä aina sanon, että minä olin ku Liisa Ihmemaassa ku minä lähin tähän suhteeseen ku paljastu millanen se oli.”

”Nii ku sillo ei saanu sanoa koskaa. Ei ollu omaa tahtoa. Tai, jos se oli nii et saanu sitä kyllä äänee sanoa. Et se oli se miehen tahto.”

Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa ihmisen suhdetta muihin ihmisiin, kuten esimerkiksi sitä, minkälaisia ihmisiä hän vieroksuu tai keihin samaistuu. Samalla sosiaalisella identiteetillä tarkoitetaan myös samankaltaisuutta muiden ihmisten kanssa. Toipumisprosessissa ihminen voi esimerkiksi samaistua muihin toipuviin. Ihminen ei voi toisaalta kokea persoonallista identiteettiä eli omaa ainutlaatuisuuttaan ilman, että vertaa kokemustaan sosiaaliseen identiteettiin. (Ruisniemi 2006, 74.) Yksilöiden identiteettien voidaan ajatella olevan vahvasti yhteydessä eri ryhmien ja yksilöiden ominaisuuksiin sekä sitä kautta näiden eroista ja yhtäläisyyksistä seuraavaan me ja he -ajatteluun (Woodwart 1997, 29). Ryhmän naiset kokivat selkeästi yhteenkuuluvuutta ja olevansa ikään kuin samaa ryhmää. He kokivat, etteivät muut ihmiset välttämättä ymmärrä tai muuten pysty kuuntelemaan heidän kokemuksiaan samalla tavalla kuin muut eron jälkeistä vainoa kokeneet.

Ryhmän osallistuja 1: Ja niinku sitte ne toistenki kertomukset. Ku niitä eli sillä tavalla niinku. Vaikka hyvinki erilaisia, mutta kuitenkin niitä samoja tunteita liitty siihe. Ni se oli

jotenki iha hirvee rankkaa kuultavaa.

Ryhmän osallistuja 2: Ja se tulee varmaa se tunne ko sinä sanot et se tunne tuli. Että siitä on niin helppo ihmisen tavottaa, saada. Siitä tunnistaa itessää. Se tulee se tunnetila jostaki, vaikka ei tapahtumien yksityiskohtiakaa muista.

Ryhmän osallistuja 3: Siitä tulee hirveen voimakas myötätunto.

Ryhmän osallistuja 1: Minä vielä haluaisin sanoa et ku tavallaa tää ryhmä on semmone, et ku ihmiset tietää, tavallaa ymmärtää puolesta sanasta että niin.

Ryhmän osallistuja 2: Nii!

Ryhmän osallistuja 3: Eikä ne ehkä sillä tavalla järkyty kuin muut. En minäkää voi kelle tahansa, tai mun äitille mennä sanomaan et mitä mulle on tapahtunu.

”Ei viiti rasittaa, kuormittaa. Ei se ymmärrä. Eikä ne muute ymmärräkkää, jotka ei oo kokenu.”

Vainon uhreiksi joutuneilla naisille kokivat elämässään voimakkaita, ristiriitaisiakin tunteita vainon jatkuessa tai sen jo loputtua, mikä on tyypillistä väkivallan uhreille. Naiset keskustelivat kokemistaan vihan tunteista, mutta samalla ne hämmensivät heitä, koska tunteet sotivat heidän aiempaa persoonallista identiteettiään vastaan. He kokivat olleensa esimerkiksi kilttejä tai ei-kovia ihmisiä. Naiset eivät tottuneet vainoon vaan heillä oli kokemuksia vainon herkistävästä luonteesta, joka vaikutti esimerkiksi siihen, etteivät he halunneet nähdä väkivaltaa fiktiivisenä televisiossa tai elokuvissa. Naisilla oli erilaisia painajaisia ja pelkoja. Osalla ryhmän jäsenistä oli esimerkiksi opiskeluissaan vaikeuksia, joita heillä ei ollut aiemmin ollut. Toisaalta arkeen ja siitä selviämiseen keskittyminen saattoi olla tapa selviytyä ja naiset saattoivat pelätä lamaantuvansa, jos vaino loppuisikin eikä tarvitsisi enää olla jatkuvasti varuillaan. Naisten ajattelulle tyypillistä oli väkivallan uhrille tyypillinen tapa löytää vainolle syytä itsestään ja pohtia, mitä voisi itse tehdä asialle. Vainon haavoittavuuteen kuului myös alistamisesta ja väkivallasta seuranneet minän hajoamisen kokemukset. Pilottiryhmä oli naisille tärkeä, koska he kokivat voivansa jakaa kokemuksiaan ja samaistumaan ryhmän jäseniin. Naiset eivät välttämättä kokeneet pystyvänsä puhumaan sellaisille ihmisille, jotka eivät olleet kokeneet vainoa, mikä saattaa liittyä häpeän ja syyllisyyden kokemuksiin. Seuraavaksi käsittelen hieman tarkemmin vainosta

lähisuhdeväkivaltana seuraavia häpeän ja syyllisyyden tunteita sekä niiden vaikutusta identiteettiin.

5.3 Eron jälkeisestä vainosta seuraava häpeä ja syyllisyys

Häpeä tunteena vaikuttaa rikkovasti ihmisen arvoon ja minuuteen (Nousiainen 2013, 100). Häpeä aiheuttaa ihmiselle lamaantumista, apatiaa sekä kyynisyyttä. Ihminen kokee haavoittuvuutta, epävarmuutta, mitättömyyttä ja arvottomuutta. Häpeä reaktiona aiheutuu vastavuoroisuuden puutteesta ja häpeää kokeva keskittyy siihen, millainen on toisten silmissä. (Husso 1997, 96.) Väkivallan verkossa eläminen horjuttaa henkistä tasapainoa. Käsitys esimerkiksi itsestä ja omasta käytöksestä, parisuhteen dynamiikasta sekä omien kokemusten ja tunteiden todellisuudesta kyseenalaistuu. Kyse on todellisuudentajun vääristymisestä. (Husso 1997, 96.) Lähisuhdeväkivallan uhri saattaa kadottaa itsensä tai menettää todellisuudentajunsa väkivallan seurauksena. Uhrin voi olla myös vaikea hallita oman ruumiinsa rajoja ja toimintoja pelon vuoksi (Husso 2003, 73–84.) Vaikka ryhmässä muut jäsenet ja vetäjät olivat tukemassa naisia kokemusten todellisuudessa, he silti kokivat jonkin verran epävarmuutta omista kokemuksistaan ja toiminnastaan.

”Mut kyl se on hauska, ku hän on hirveen hyvä puhumaan. Ja kyl minä oon niinku huomannu semmosia niinku ajatuksia välillä tulee et olikohan se lähestymiskielto vähän turha ja onkohan se muuttokin nyt turha. Mut kyllä sen tiet... Jännä kyllä itestä huomata sitte, että miten sitä vähä on kuitenkin ruvennu sitte epäilemään omia tekemisiä ja päätöksiä.”

Elämän mukanaan tuomissa muutoksissa ja käännteissä yksilö kysyy usein ”miksi tämä tapahtui minulle?”. Tämän kysymyksen kautta yksilö pystyy hahmottamaan omaa elämäänsä tarinana ja ilmaista omaa kehittyvää persoonallista identiteettiään. (Lahikainen 2013, 139.) Uhri kokee usein tapahtuneesta syyllisyyttä johtuen hallinnan tunteen menetyksestä ja tarpeesta palauttaa hallinnan tunne. Läheisen ihmisen ollessa rikoksen tekijä uhri syyttää entistä helpommin itseään. Hän saattaa antaneensa aiheita väärin kohteluun tai tehneensä pahan virhearvion henkilön suhteen. (Hintikka 2017, 36–37.) Syyllisyydentunteiden seurauksena uhri ajattelee herkästi, että hänessä itsessään on jotain

vikaa joutuessaan rikoksen uhriksi. Rikosilmoituksen tekeminen tutusta ihmisestä voi olla vaikeaa, koska uhri ajattelee ilmoituksesta koituvia seurauksia tekijälle ja kokee niistä helposti syyllisyyttä. Häpeä on sosiaalinen tunne, joka liittyy sosiaalisten normien rikkoutumiseen. (Hintikka 2017, 36–37.) Ryhmän naiset miettivät, miten eri tilanteessa ero olisi voinut hoitua. Vaino vaati naisilta oman toiminnan hallitsemista suhteessa vainoajaan. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneen voi olla tuskallista pohtia sitä, minkä vuoksi juuri hän on joutunut kokemaan väkivaltaa. Pohdinnat saattavat saada aikaan häpeän kokemuksia yksilön identiteetissä.

”Jos me oltais sillee, et kaikki olis menny sillee, et ois sovittu et erotaa ja lasten asiat veetää yhdessä ja asiallisesti viestittää ni sinne voi sitte jonku vitsin laittaa väliin tai niinku... Niinku kaverin kanssaki. Mut sit sitä niinku... Aika varovaisesti, jos mahdollista.”

Ryhmän osallistuja: Mun vainoaja sano mulle, että hän ei oo ikinä koskaa ketää muuta naista lyöny ku minua... Minä sitte rupesin miettimää tietenki, että... Hän tietysti halus sen sillä merkityksellä sanoa, että minä oon nii niinku suuri rakkaus. Mutta minä aattelin, että...

Ryhmän vetäjä: Kummallinen tapa tuota rakkautta ilmasta.

Ryhmän osallistuja: ...että oonks minä nyt niinku sit syyllinen. Taas sit etin itestäni niinku syytä, että... Miks minua pittää lyyä?

Häpeä saa eristäytymään sosiaalisesti ja vaikeuttaa avun hakemista (Husso 2003, 262–281). Pilottiryhmässä naiset kertoivat, kuinka olivat uskoneet olevansa ainoita ihmisiä, jotka olivat samankaltaisessa tilanteessa. Osa naisista oli syyttänyt itseään ja kokenut häpeää lähisuhdeväkivallan vuoksi. Asian ottaminen puheeksi esimerkiksi ammattilaisten kanssa oli saattanut tuntua mahdottomalta ajatukselta. Toisaalta ihmisten kanssa tekeminen ylipäättään saattoi tuntua liian raskaalta vainon kokemusten keskellä, vaikka naiset olivatkin kuten edelle todettiin sitä mieltä, että puhuminen ja asioiden jakaminen auttoivat heitä.

”Joo, koska siinä vaiheessa ko se koskettaa itteä ni kuvittelee olevansa niinku suurin piirtein kaupungin ainut. Eihä muilla voi nyt olla tommosia.”

Ryhmän vetäjä: Mitä sinä aattelit, jos oisit menny lääkäriin. Minkälaisia ajatuksia sulla oli,

mitä sinusta ois niinku sinun omassa mielikuvassa ajateltu, jos oisit mennyt lääkärin luokse? Ryhmän osallistuja: No, että minä oon ala-arvonen ihminen ko oon sekaantunu tommosii. Eihän nyt normaalilla ihmisellä oo silmä mustana.

”Se oli sillo sunnuntaina justiaa ku sunnuntaiamuna heräsin ja katoin puhelin rallattanu. Ni koko päivä oli puhelin sit äänettömällä ja kukaan ei sitte ottanu sinä päivänä yhteyttä. Tuli sellane olo et en niinku halua nähä ihmisiä.”

Lähisuhdeväkivallan lisäksi myös eroon voi liittyä häpeää. Häpeän lisäksi väkivaltaisessa parisuhteessa olevat naiset kokevat usein syyllisyyttä sekä häpeän tunteesta, että esimerkiksi siitä, etteivät onnistuneet parisuhteessa tai pystyneet lopettamaan sitä aiemmin. Väkivallan uhrien syyllistämällä provosoinnista, huonoista valinnoista ja kykenemättömyydestä sekä väkivallan kokemusten kommunikoimattomuudella on molemmilla suuri rooli häpeän kokemusten syntymisessä. Lisäksi parisuhdeväkivallassa häpeä liittyy usein naiseuteen ja naisen ruumiiseen. Rakastetun pahoinpitelemäksi ja esimerkiksi huorittelemaksi joutuminen rikkoo sekä ruumiin rajoja että haavoittaa syvältä. (Husso 2003, 262–281.) Naiset olivat joutuneet kokemaan alentavaa, häpeää aiheuttavaa kielenkäyttöä entisen puolisonsa taholta. Miehen käytös ja se, että he olivat olleet parisuhteessa näin käyttäytyvän miehen kanssa, aiheutti myös häpeää naisissa.

”Mut se viestintä hänen puoleltaan on hyvin semmosta, todella rajua, semmosta syyttelyä ja nyt sunnuntaina ihan sellasta huorittelua ja kaikkee. Välillä hän yritti hyvällä kauniita viestejä. Nykyään se on vaa sellasta tosi rumaa viestintää.”

”Ja häpeää, että minä oon ollu sellasen miehen kanssa. Ne tunteet on iha äärimmäisen syvällä.”

Identiteetin rakentamiseen liittyy olennaisesti kysymys siitä, miksi minusta tuli tällainen ihminen ja persoonallisuus. Ymmärtämisen eli elämäkokemusten uudelleen tulkinnan kautta voidaan muuttaa ajattelua sekä toimintaa. (Nousiainen 2004, 137–139.) Naiset kokivat selkeää helpotusta, kun heidän ei tarvinnutkaan etsiä vikaa omasta itsestään ja liittää uhriuttaan liian tiiviisti omaan identiteettiinsä. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun he oivalsivat,

että vainoaja on syyllinen omiin tekoihinsa ja syy vainoon löytyy hänestä.

”Mutta tuota, sitte mulla tuli sillä tavalla helpottava olo, että se ei johdu minusta. Että sitä tapahtuu riippumatta siitä, kuka se on se toinen puoli.”

Väkivaltaa kokenutta helpottaa yleinen tieto väkivallasta ja sen seurauksista. Ihminen voi tätä kautta muuttaa omia vääristyneitä käsityksiä itsestään ja tapahtumista. (Väänänen 2011, 114.) Häpeän käsittelyssä olivat selkeästi edistyneet eniten eteenpäin ne naiset, joiden kokemus eron jälkeinen vaino oli jo loppunut useita vuosia sitten. Toisaalta kaikki eivät kokeneet tapahtumista syyllisyyttä alun perinkään ja naiset tekivät myös oivalluksia jakamistaan syyllisyyden ja häpeän kokemuksista. Huumori sekä häpeän ja syyllisyyden kokemusten jakaminen olivat ryhmässä esille ja vaikuttivat tuovan naisille helpotusta.

”Mulla ei oo koskaa ollu sitä oloa, et minä oisin jotenki huono tai syyllinen kaikkee. Et oon niitte syytösten yläpuolelle päässy.”

”Eikö oo veikeetä, että me löydetää aina itestämme aina joku murehtimisen aihe.”

Häpeä ja syyllisyys saivat myös pilottiryhmän jäsenillä aikaan epäilyksiä omista kokemuksista ja toiminnasta. He kertoivat tilanteista, joissa joutuivat kysymään itseltään, miksi juuri he olivat joutuneet vainon uhreiksi. Häpeän ja syyllisyyden kokemukset olivat vaikeuttaneet avun hakemista naisten kohdalla, mutta jollain tavalla jokainen heistä oli kuitenkin päätenyt pilottiryhmään eli ulkopuolisen avun piiriin. Avun hakemisen lisäksi häpeä saattoi saada naiset eristäytymään myös sosiaalisista suhteistaan. Vaikka suhde vainoajaan saattoi aiheuttaa edelleen häpeää, naisista osa oli tehnyt myös vapauttavia oivalluksia siitä, ettei vaino ole heidän oma vikansa eikä siitä tarvitse kokea syyllisyyttä. Eron jälkeinen vaino lähisuhdeväkivaltana vaikuttaa naisen käsityksiin itsestään ja ympäristöstään, mutta se vaikuttaa myös läheisiin suhteisiin ja niihin liittyviin identiteetteihin. Yksi merkittävä identiteetti naisille, joilla on lapsia, on äitiys.

6 Eron jälkeinen vaino ja äitiys

6.1 Vainotun naisen äitiyden identiteetti

Usein väkivaltaisen miehen kanssa eläneet naiset ovat vuosikausia tai -kymmeniä pyrkineet pitämään suhteen pystyssä. Yhdessä pysymisen ihanne sekä ajatus siitä, että lapset kärsivät erossa voivat hidastuttaa eroprosessia. (Husso 2003, 144.) Kun ihminen eroaa, hänellä on edessään vaikeita moraalisia kysymyksiä, kuten yrittikö hän varmasti kaikkensa ja miten ero vaikuttaa lapseen ja muihin läheisiin. Koska toisten erojen syiden käsittely on helpompaa, ne myös kiinnostavat yleensä muita ihmisiä. Toisten ihmisten eroja saatetaan selittää esimerkiksi itsekkyydellä, arjen sietokyvyn puutteella tai epärealistisilla odotuksilla. (Maksimainen 2010, 145.) Väkivaltainen parisuhde koskettaa naisen sukupuoli-identiteettiä syvästi ja väkivaltaisessa parisuhteessa elänyt nainen kokee monenlaista naiseutta suhteen edetessä. Suhteen alussa naiset kokevat usein olevansa rakastettuja ja kauniista kiinnittymisestä kumppaniin saa iloa ja voimaa. Väkivaltaisen suhteen edetessä naiseus hapertuu ja muuttuu suhteeseen sidotuksi, kontrolloiduksi ja alistetuksi naiseudeksi, jossa miehellä on valta. Väkivallan teot tekevät naiseudesta haavoitettua ja häpäistyä. (Laitinen 2011, 63–71.) Naiseuteen väkivaltaisessa suhteessa kuuluu myös usein olennaisesti äitiys, johon liittyy ristiriitaista suhtautumista. Mies voi käyttää äitiyttä kontrollin välineenä ja toisaalta se voi olla naiselle voimavara ja areena puuttua ulkopuolisille. Äidillistettyyn naiseuteen liittyy tällöin häpeän ja syyllisyyden tunteet. (Laitinen 2011, 63–71.) Niille pilottiryhmän naisille, joilla oli lapsia, lasten kokemukset vaikeissa elämäntilanteissa aiheuttivat esimerkiksi syyllisyyden tunteita ja muuta huolta. He olisivat halunneet tarjota lapsilleen turvallisemman ympäristön.

”Että oon hirveen pahoillaan ja kauheita syytöksiä siitä, että minun lapset ei voi nostaa tommosta korttia ja sanoa et heillä oli sellane turvallinen lapsuus.”

Lähisuhdeväkivalta muuttaa kodissa tehtäviä arkisia käytäntöjä ja vaikuttaa myös näin naisen toimijuuteen äitinä. Koti fyysisenä, henkisenä ja sosiaalisena tilana muuttuu myös väkivallan seurauksena. (Nousiainen 2013, 85.) Äitiys rakennetaan suhteessa muihin

identiteetteihin ja siihen liittyy esimerkiksi ”hyvän” ja ”pahan” äitiyden ulottuvuudet (Woodward 1997, 281). Äitiys on suhteena haastava ja hyvin merkityksellinen. Vuorovaikutussuhde äidin ja lapsen välillä alkaa jo raskausaikana. (Merimaa 2015, 233.) Lapset ovat myös erittäin tärkeitä niille ryhmän naisille, jotka olivat jo tulleet äideiksi. Tämän näkyi kyseisten naisten puheissa, joissa lapsia käsiteltiin paljon. Naiset kokivat asioita lastensa kautta ja tekivät myös käytännön uhrauksia lasten vuoksi.

”Ja sit kokee ne asiat aina sitte lasten kautta.”

”Sanon vaa nopeesti, et minä oon päättäny tehdä lyhennetty työaika syksyllä sillee et. Että ko lapsi alottaa koulun. Ni aina ku mulla on lapset, ni minä teen vaa sen koulupäivän ajan töitä. Ni sit minä saan olla kaiken ajan, mitä jää niitte koulupäivistä. Ni niillä viikoilla. Muutenki töissä ku on vähä raskasta ni ei oikei jaksa.”

”No ylläriylläri. Täyspäisistä lapsista oon kiitollinen.”

Parisuhteen jälkeinen vaino vähentää uhrin voimavaroja ja aikaa muulta elämältä. Vainottu voi traumatisoitua psyykkisesti ja hänen vanhemmuudessaan voi ilmetä uudenlaisia haasteita. Eron jälkeistä vainoa kokeneen reaktiot vainoon voivat olla moniulotteisia ja vaikeasti tulkittavia. (Hannus & Marttala & Pohjoisvirta 2017, 168–169.) Naiset toivat esiin haasteita vanhemmuudessa erityisesti murrosikäisten lasten kohdalla. Yksi haastavuus liittyi mahdolliseen isän poissaoloon perheessä ja samalla kasvatusvastuussa. Omien tunteiden läpikäyminen saattoi myös tuntua vaikealta vainon kokemuksissa, kun naiset halusivat ensisijaisesti pitää huolta lapsistaan ja heidän hyvinvoinnistaan. Välillä naiset kokivat äitiyden roolin hyvinkin raskaaksi ja vievän heiltä vapauden kokea ja käsitellä omia tunteitaan vapaasti. Naiset saattoivat myös kokea, ettei heillä äiteinä ollut niin paljon auktoriteettia kuin isällä perheessä olisi ollut. Toisaalta naisilla oli tästä myös erilaisia kokemuksia. Naiset joutuivat olemaan aikuisen roolissa ja vastuussa joko päättyneessä tai edelleen jatkuvassa tilanteessa, jossa heidän oikeuttaan päättää omasta elämästään pyrittiin kontrolloimaan vainoajan taholta.

Ryhmän osallistuja 1: Minä tarkotan nyt tällä omalla elämällä ni sellasta, et olemaa oma

itteni kaikkie tunteitten kanssa. Ku sanoit äsken et se on siinä, nii tottakai se rajottaa semmosta omaa, semmosta iha vapautta itkee tai olla niinku down sillo ku on.

Ryhmän osallistuja 2: Pitää vaa esittää äitiä.

Ryhmän osallistuja 1: Nii mulle tulee joskus, nyt ku sanoit ton, nii vahvasti se olo. Että voi että ku ois seki aika että... Ja se aika tulee. Minä en tarkota nyt sitä, niitä riitoja tai muita. Vaa jollaki lailla sitä omaa tunne-elämää. Vapautta. Koska se rooli on jollaki kauheen vahvasti, tottakai, päällä.

Ryhmän osallistuja 2: Nii ja sitte yks ihminen sano, sano tähä asiaa että. Että täytyyhä sinu nyt saaha itkee, että kyllähä lastenkin täytyy oppia siihe, että... Että aikuinenki itk... voi olla surullinen. Mut ei se nyt oo. En minä uskalla ruveta. Minua piättelee nii hirveesti ku lapsi on siinä, että minä en vaa pysty itkee. Koska minä en halua, että hän on surullinen.

Ryhmän osallistuja: Että ku äiti on aina tiskannu. Nii sitte, jos meinaa siihe saaha muutosta niinku yksinhuoltajana puhun nyt. Se on eri asia ydinperheessä. Isä voi tulla sinne ja lyyä nyrkin pöytää ja sanoa, et nyt teemmä nii tai näi.

Ryhmän vetäjä: Mut jos on kauheen rauhaa rakastava isä ni se ei kyllä myönny...

Ryhmän osallistuja: No sanotaa, et isä voi... isällä on sen verran enemmän auktoriteettia, jos isä sanoo et tehää tällaset työvuorolistat nytte. Nii tota... ei ne nii paljo urputa siihe. Mut ku yksinhuoltaja, jos se voi niinku väsy. Nii sen on hirveen vaikee olla siinä. Ku lapset... niiltä ei vielä saa sympatiaa, vaikka on siis täysikäsyiden saavuttanu lapsi jo. Ei se ymmärrä sitä.

Äitiys eron jälkeen on tilana erityinen. Jos vanhemmilla on yhteishuoltajuus, äitiyden tila rakentuu tapaamisten ja lasten kanssa vietettyjen hetkien rytmistä. Äidille tärkeää on vastuun kantaminen ja huolenpito lapsesta. Lapsi on äidin mielessä silloinkin, kun he ovat erillään. (Nousiainen 2004, 98.) Eron jälkeinen vaino tekee yhteishuoltajuudesta erityisen haastavaa. Nainen itse haluaisi ja hänelle olisi parasta olla mahdollisimman vähän tekemisissä vainoajan kanssa, mutta lasten takia esimerkiksi ei voi välttämättä täysin kadota vainoajan elämästä. Ryhmän äidit selkeästi näkivät kuitenkin vaivaa yhteishuoltajuuden onnistumiseen. Toisaalta he kokivat lapsista erossa olemisen myös haastavaksi.

”Minä aattelin et tässä on äitikarhu ja lapsikarhu. Niinku karhutkaa ei aina siellä samassa

pesässä se koti. Tämä äitikirhu johdattaa sitä lastaan turvallisesti, vaikka ne on eri paikoissa.”

”Ja tota hänellä... mulla on joka toinen viikko lapset ja hällä joka toinen viikko. Ja periaatteessa muute varmaa menny iha ookoo. Niinkun lasten kannalta tavallaa, mutta se. Ei me pystytä kommunikoimaa millää tavalla. Et sitte, kun jotakin pitäisi yhdessä päättää tai sopia lasten asioista.”

”Viimeks oli iha hyvä mieli ja nyt sitte et eihä tää mitää elämää oo ku ei saa koko aja olla lasten kanssa. Aina vaihtelee. Ku sillo ko ne on niinko ex-miehellä ni minä en saa mitää yhteyttä. Ex-miehen kautta minä en jaksa ees yrittää sitä yhteyttä, koska se menee aina nii vaikeeks. Ja sit se sanoo, et itehhä sinä oot tätä halunnu. Seku otat tän vastaa. Et ne lapset ei nyt oo sulla, ni ne ei sillo kuulu sulle.”

Väkivaltaisesta puoliosasta eroaminen on usein tavallista eroprosessia raskaampi kokemus. Eroamiseen liittyy paitsi surutyö ja elämän järjesteleminen uudestaan myös hajottavat kokemukset väkivaltaan liittyen, eristäytyneisyys, yksinäisyys sekä uhat ja riskit. Erityisen vaikea tilanne on, jos kysymys on avioliiton purkamisesta tai parilla on lapsia. (Husso 2003, 145.) Yhteinen vanhemmuus vainoajan kanssa sai naiset pohtimaan sen vaikutuksia vainon vakavuuteen. Esimerkiksi asema lasten äitinä tuotiin keskustelussa esille mahdollisena syynä sille, että nainen oli vainoajalle niin sanottu ykkösnainen, josta irti päästäminen oli vaikeampaa kuin muista kumppaneista.

”Nii me puhuttii. Olikse viim... Millo me puhuttii siitä, että... Viime kerralla? Siitä ykkösnaisesta, että useilla näillä on jää se ykkösnaisen asema. Tietysti, luonnollisesti lasten äitinä on tietysti vähä erilaisessa asemassaki.”

”Sitte ku se eroon pääseminen oli nii äärettömän vaikeeta, vaikei ollu ees lapsia. Mite vaikeeta se sitte on, kun on yhteiset lapset? Voi vaa niinku kuvitella, et se on vielä potenssiin jotaki et ko on iha pakko sopia joistain asioista.”

Lapset koettiin ryhmässä erittäin tärkeiksi ja vanhemmuus merkittäväksi, mutta myös

haastavaksi rooliksi. Naiset kokivat syyllisyyttä siitä, etteivät olleet voineet tarjota lapsilleen turvallista lapsuutta ja olla näin kenties parhaita mahdollisia äitejä lapsilleen. Traumatisoituminen lähisuhdeväkivallan seurauksena ja omien tunteiden käsittely haastoivat äitiyteen käytettäviä voimavaroja. Haasteita toi myös esimerkiksi se, että naisilla oli usein yhteishuoltajuus lasten isän kanssa. Yhteiset lapset saattoivat myös hankaloittaa eroa ja pitkittää vainoa, kun naisesta oli tullut vainoajalle ns. ykkösnainen. Vanhemmuus eron jälkeisen vainon kokemuksissa on haastavaa ja herätti naisissa erilaisia ajatuksia.

6.2 Äitiyteen liittyvät pohdinnat

Väkivaltaisesta suhteesta eronneelta vaaditaan eron jälkeen uudenlaista vanhemmuutta. Lapsi tarvitsee erityistä tukea, jotta voi selviytyä näkemästään ja kokemastaan. (Väänänen 2011, 120.) Kuten aiemmin todettiin ryhmässä olleet äidit joutuvat hankalaan asemaan, kun heidän vainoajansa on joka tapauksessa heille tärkeiden lasten isä. Toisaalta he uskoivat lasten selviämiseen vaikeista kokemuksista huolimatta. Vaino lähisuhdeväkivaltana oli osittain syynä sille, etteivät äidit olleet pystyneet tarjoamaan turvallista lapsuutta lapsilleen, mikä vaikeutti esimerkiksi anteeksiantamista vainoajalle.

”Ja minä voisin aatellu et mulle se anteeksanto on... se oli kaikkein vaikeinta siks, et meijä lapset kärsi.”

”Nii on varmasti paljon korjaavia kokemuksia et ollu paljon pelkoa ja muuta [lapsilla], mitä ei ole ikinä itse tarvinnut lapsena ajatellakaan. Mutta kyllä ne selviää silti.”

”Mutta semmosen kauhean virheen tein, mistä kannan syyllisyyttä. Että koko ajan puhuin lapsilleni, että kyllä... Ei sitä koskaan tiiä, että vaikka teijä isä joskus ottais teihi yhteyttä ja haluis pyytää teiltä anteeks. Elätin sellasta toivoa lapsissani, joka ei koskaan tuu tapahtumaa.”

Joskus vaino nähdään huoltajuusriitana, vaikka termin käyttö on ongelmallista. Riita-termi syyllistää ja vastuuttaa myös vainon uhreja ja antaa ikään kuin oikeutuksen vainoajan

toimille. Huoltajuusriita on eri asia kuin vuosia jatkunut, järjestelmällinen ja pelkoa aiheuttava yhteydenpito entiseen puolisoon ja lapsiin. Joskus ammatillisissa kohtaamisissa käytetään termejä perheväkivalta ja parisuhdeväkivalta, mutta niiden käyttö vainon yhteydessä on myös kyseenalaista, koska termit pitävät yllä jo päättyneen parisuhteen perheinstituutiota. (Nikupeteri & Laitinen 2013, 36.) Vaikka huoltajuudesta sopiminen oli haastavaa vainoa kokeneille naisille, heillä oli kuitenkin halu lasten isän roolin säilyttämiseen lasten elämässä. Äitiyden voisi ajatella olevan naisille niin tärkeää, että lasten isä haluttiin pitää elämässä huolimatta vainosta huolimatta. Toisaalta ilman erityistä syytä huoltajuuden jatkuukin tasavertaisena eron jälkeen.

”Ja siis että minä en tiää, mitä mun pitäis tehdä. Kun niinkun minä periaatteessa niinkun minä haluan... Siis, jos ois kaikki hyvin ni minä haluaisin et me oltaisiin tasavertaisii vanhempii niin ku, iha kaikessa. Ja niiku hoidettais yhdessä niitä asioita. Ja niinku isä olis puolet ja puolet. Mulla ei oo niinku mitää tarvetta vähentää sitä isän roolia, koska minä haluan, että äiti ja isä on niinku ihan yhtäläisessä roolissa lasten elämässä. ”

Ryhmän vetäjä: Mutta siinä mielessäki minä ymmärrän, että sinä oot yrittäny olla tässäki semmone kiltti ja sopeutuvainen ja myöntyväinen. Ja antaa sitä isyyden mahdollisuutta hänelle. Että kun naisihmistä äitinä se haavottaa sitte sen ajattelemisen, että oikeesti eikö tolle nämä lapset merkitse niin paljon. Että yrittää niinku ruokkia sitä, että semmone niinku aito välittäminen ja rakkaus niihi lapsiin heräis ja pulpahtais pintaa ja...

Ryhmän osallistuja: Sillo se oliku erottii ni iha se ensimmäinen ajatus oli, et nyt se joutuu olemaan niitten lasten kanssa. Ku sillo aikasemmi kotona, ku ei se ollu ikinä kotona tai ku se oli kotona, ni se oli tietokoneella. Se ei ollu ikinä mejän kaa läsnä. Ja se ei oo ees musta oppinu tuntemaan niitä lapsia...

Tilanne, jossa vaihtoehdot ja liikkumatila ovat rajoittuneet ja nainen kokee konkreettista pelkoa sekä itsensä että lasten turvallisuuden puolesta, saattaa ajaa naisen tyypilliseksi luokiteltujen ”hyvän” naiseuden ja äitiyden vastaisiin tekoihin. Sama tilanne voi myös ajaa rakentamaan selviytymiskeinoja ja murtamaan valta-asetelmia. (Virokangas & Väyrynen 2013, 13–14.) Pilottiryhmän naisistakin osa oli ollut esimerkiksi väkivaltatilanteissa, joissa heidän oli tehtävä päätöksiä kenties nopeastikin omaa ja lasten turvallisuutta koskien. Lasten

turvallisuuden vaarantaminen aiheutti vahvoja syyllisyyden tunteita, vaikka tapauksista oli kulunut aikaa.

”Ja nyt ku mulla on murrosikäisiä lapsia ja se o iha normaalia et ne voi huutaa äidille, et sinä oot pilannu mun elämän.

...

Ja vaikka siellä ei oiskaa mitää väkivaltataustaa. Mutta minä heti aattelen et ne tarkottaa sitä. Minä aina aattelen et niin minä oonki. Ku minä en lähteny aikasemmi, en pelastanu niitä sieltä aikasemmi.”

”Ku siis varmaan kaikista kamalin juttu oli siinä se, että minä juoksin naapuriin, mut jätin lapset kotiin nukkumaan. Siis se syyllisyys siitä, että jätin ne sinne.”

Eron jälkeiseen vainoon liittyvät huoltajuuskysymykset voivat olla vaikeita ja sisältää ääritapauksissa todella vakavia riskejä. Vaikka joskus isän tapaamisoikeudet ovat evätty, saattaa vainoaja riitauttaa tapaamisoikeuden ja huoltajuuden, jolloin keskiössä voivat olla kosto ja vainoajan vakaa pyrkimys pysyä yhteydessä ex-puolisoonsa. (Mullen & Pathé & Purcell 2000, 46.) Lehdissä viime aikoina paljon esillä olleessa surullisessa Porvoon tapauksessa karibialainen mies surmasi lapsensa huoltajuuskiistan yhteydessä. ”Mies puhui ystävälleen jo kesällä perheen tappamisesta, jos ex-puoliso saa lapsen huoltajuuden. Tämä tapahtui noin pari viikkoa ennen elokuista huoltajuuskäsittelyä.” (Yle, 6.6.2018.) Kyseiseen parisuhteeseen oli liittynyt myös miehen halu hallita ex-puolisoa. Miehen lapsuudenystävä kertoi miehestä näin: ”Hänellä oli todella synkkiä jaksoja -- hän ei kestänyt ex-puolisonsa itsenäisyyttä, sitä että tällä oli työpaikka, asunto ja sosiaalinen elämä.” (Yle, 4.6.2018.) Naiset olivat joutuneet pelkäämään lastensa puolesta etenkin suhteen aikana. Osalla naisista oli kokemuksia siitä, miten lapsia käytettiin vainon toteuttamisen välikappaleina.

”Ja hän käyttää iha selkeesti lapsia välineenä niinku siihen, et ku hän sais lapsia murrettua, ni hän tietää et ne on mulle nii lähellä, et sitä kautta murtaa mua.”

Vainoa kokeneen elämän historia ja aiemmin koetut traumaattiset tapahtumat voivat vaikuttaa siihen, miten hän reagoi vainoon ja vainoajaan. (Hannus & Marttala &

Pohjoisvirta 2017, 170.) Vaikeat väkivallankokemukset saivat naiset pohtimaan jonkin verran myös omaa elämäntarinaansa ja lapsuuttaan. Tosin esiin tuotiin vain lapsuuden onnellisuutta ja hyviä muistoja. Muistojen onnellisuutta verrattiin esimerkiksi omiin myöhempiin tai omien lasten vaikeampiin kokemuksiin. Lapsuudesta kumpuavia huonoja muistoja tai naisten omia negatiivisia lapsuuden kokemuksia ei ryhmässä käsitelty.

”Mut minä otin tän kuvan sen takia et mulla on ollu äärettömän turvallinen, hyvä lapsuus. Minä en tienny sellasesta elämästä mitään, mihin minä sit jouduin. Mulla ei ollu mitään kuvaa siitä, miten ihmisiä voidaan kohdella tai miten toiselle ihmiselle voidaan puhua, omalle puolisolalle tai lapsille tai muuta, että lapsuus oli mulla sellane turvallinen aika, jonka minä uskon, kantaa omalla tavallaan. Kantaa sitten niitten vaikeitten yli.”

”Se vie sinne omaan lapsuteen ja niihi maisemii. Et mulleha on vesi ollu aina hirveen tärkeetä ja sellane rauhottava elementti. Koskaan ei oo elämässä tarvinnu olla fyysisen uhan kohteena koskaan.”

Eron jälkeisen vainon vaikutus vanhemmuuteen herätti aineistossa esiintyneissä naisissa monenlaisia ajatuksia. Heidän saattoi olla vaikea antaa anteeksi vainojalle se, miten vaino oli vaikuttanut heidän lastensa lapsuuteen negatiivisesti, mutta toisaalta he halusivat mahdollisuuksien mukaan antaa isälle vanhemmuuden mahdollisuuksia. Vaikutti siltä, että lapset olivat naisten tärkeysjärjestyksessä lähes ylimpänä. Toisaalta he olivat saattaneet joutua tilanteisiin, joissa heidän oli esimerkiksi oman turvallisuuden takia ollut pakko paeta väkivaltaa ja jättää lapset tilanteessa taakseen. Syyllisyys lasten kokemuksista painoi edelleen usealla vahvana mielessä. Vaino on kokemuksena haavoittava ja vaikuttaa monella tavalla yksilön identiteettiin. Toisaalta elämän on mahdollista jatkua myös sen jälkeen tai siitä huolimatta. Seuraavassa luvussa pohdin naisten suhtautumista elämään tällaisessa tilanteessa.

7 Uuden elämän ja identiteetin rakentaminen

7.1 Avun hakeminen ja vainon käsittely

Naisen tiedostaessa olevansa lähisuhdeväkivallan kohteena, hän alkaa etsiä apua henkilöstä riippuen joko nopeasti tai viiveellä. Se, miten nopeasti nainen tiedostaa väkivallan on osittain kiinni siitä, mitä hän ajattelee kuuluvaksi ”normaaliin suhteeseen”. Harva nainen hakee heti ulkopuolista apua vaan pyrkii ensin ratkaisemaan tilanteen omin keinoin. Apua lähdetään hakemaan usein vaiheessa, jossa esimerkiksi oma henki on uhattuna. (Lehtonen & Perttu 1999, 66–68.) Naiset pilottiryhmässä eivät olleet usein hakeneet apua heti, vaikka heitä olisi kannustettu siihen. Tähän saattoi vaikuttaa esimerkiksi usko siihen, ettei heitä voi auttaa tai että heillä ei ollut ollut avun hakemiseen ei vielä valmiutta. Toisaalta ryhmässä oli myös haettu apua heti vainon alettua, mutta avun piirissä oli saatettu olla jo valmiiksi entisen suhteen väkivaltaisuuden vuoksi.

”Kaks vuottahan minä sitä välttelin. Ku kaikki sano, työterveys sano et. Tässä on tää numero, soita sinne. Joo, kyllähä minä. Ku tulee sellane sopiva hetki.”

Rikoksen kohteeksi joutuminen vaikuttaa uhrin sosiaaliseen elämään. Hän voi tuntea itsensä ulkopuoliseksi ja voimattomaksi eikä arkiset keskustelut välttämättä jaksa kiinnostaa. Uhri voi joko olla haluton puhumaan tapahtuneesta lainkaan tai haluta puhua siitä jatkuvasti. Välillisiä sosiaalisia seurauksia voivat olla esimerkiksi sovittujen suunnitelmien pakollinen muuttaminen, työkyvyttömyys, harrastuksen loppuminen, muutto uudelle paikkakunnalle tai uuteen työpaikkaan. Sosiaalisten verkkojen ja sosiaalisten suhteiden uudelleen luonti voi olla haastavaa. (Hintikka 2017, 43–44.) Tutkimusaineistossa osa naisista koki eron jälkeisestä vainosta puhumisen raskaaksi etenkin alkuvaiheessa. Tilanteen muuttumiseen edes ulkopuolisen avun turvin ei välttämättä jaksettu uskoa, vaikka puhumisen tärkeys tunnistettiin myöhemmin.

”Ei yksinkertaisesti jaksa puhua ku ei usko, et kukaa voi auttaa. Tänneki tulin sillo pakotettuna.”

Joskus sosiaalityön asiakas kieltäytyy ottamasta vastaan hänelle tarjottua identiteettiä esimerkiksi ongelmallisena tai heikkona ja tämän vuoksi kieltää tarpeensa sosiaalityön apuun. Vaikka sosiaalityön ammattilaisten institutionaalinen velvollisuus on esimerkiksi hoitaa, aktivoida, valvoa ja antaa neuvoja, ilman asiakkaan suostumista hänelle tarjottuun identiteettiin tai asiakkaan kanssa yhteistyössä identiteetin muodostamista, sosiaalityön intervention vaikutus ei ole välttämättä suuri. Asiakkaan kykyä vastustaa hänelle annettua identiteettiä voidaan pitää resurssina vaihtoehtoisen identiteetin muodostamiselle. (Juhila & Abrams 2011, 287.) Toisaalta naiset kertoivat myös kokemuksista, joissa olivat vain tarvinneet pienen rohkaisun ammattilaiselta, jonka jälkeen olivat pystyneet ottamaan apua vastaan.

Ryhmän osallistuja: Työntekijä soitti mulle. Minä olin töissä vielä päiväkodissa. Soitti mulle ekan kerran. Ja sit ku minä olin vähä aikaa sen kans jutellu ni minä olin iha valmis tulemaa.
Ryhmän vetäjä: Se voi olla loppujen lopuksi aika pienestä kiinni.

Suomalainen naiseus on moninaista esimerkiksi luokan, uskonnon ja etnisyyden suhteen. Suomalaisista naisista puhutaan vahvoina, joka on naisten identiteettiä luovaa ja uusintavaa retoriikkaa. Väitteen todenmukaisuudesta ei ole yksimielisyyttä. (Markkola 2002, 90.) On myös totta, että yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallalla olevat käsitykset ”hyvästä naisesta” ja ”vahvasta suomalaisesta naisesta” vaikuttavat lähisuhdeväkivallan kokemiseen ja sen tulkintaan. Vahvan naisen oletetaan pystyvän lopettamaan itse väkivallan ja tämä oletus voi vaikeuttaa esimerkiksi kokemuksista puhumista tai avun hakemista. Väkivaltaa kokeneiden naisten toimintaa tai toimimattomuutta voidaan ihmetellä ja arvostella yhteiskunnallisessakin kontekstissa. (Husso 2003, 322.) Myös ryhmässä vahvistettiin uskoa naisten erityiseen sitkeyteen ja vahvuuteen vaikeuksien kohdatessa.

Ryhmän vetäjä: Te kaikki antakaa tuntua sen, mikä tuntuu. Kyllä siitä eteenpäi mennää.

Ryhmän osallistuja 1: Nainen on kuitenkin aika sitkee.

Ryhmän osallistuja 2: Nii on! Ja pystyy tekee montaa asiaa. Suremaa ja nauramaa yhtä aikaa.

... (keskustelua aiheesta)

Ryhmän osallistuja 3: Mm kyllä naiset on sitkeitä.

Väkivallasta selviytymisessä uhrilta odotetaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta vahvaa toimijuutta ja vastuullisuutta, vaikka uhri olisi turvan tarpeessa ja haavoittunut. Valtaistettu naiseus tarkoittaa itselle ja omana itsenä olemista. Tällöin nainen ottaa tilaa ja toimijuutta, tekee ratkaisuja ja toimii toisin esimerkiksi ottaen uuden suunnan. Kun nainen päätyy valtaistettuun naiseuteen, on hän pohtinut asioita usein pitkään ja saattanut takertua rakastettuun ja äidillistettyyn naiseuteen. Joskus valtaistettu naiseus muuttuu jälleen alistettuun ja kontrolloituun naiseuteen tai liike näiden tilojen välillä on jatkuvaa. Valtaistetussa naiseudessa hyvänä tukena ovat sosiaaliset suhteet ja toiminnallisuus kuten opiskelu, työ ja harrastukset. (Laitinen 2011, 63–71.) Osalla naisista vaino oli loppunut ja osittain he liittivät sen osittain oman voiman löytämiseen.

”Sitte tuota uskoontulon seurauksena sain rohkeutta sitte painokkaammin ilmottaa siitä, että todellakin haluan olla hänestä erossa. En halua enää tavata ni se sitte loppuki siihen. Ja tuota... Ei se sitte sen koommin kiusannu. ”

Ryhmän osallistuja 1: Nii ja seki, et se vaistoaa, että onko toinen peloissaa vai onkse oikeesti päättäny. Et se niinku se talutusnuora katkeaa.

Ryhmän osallistuja 2: Ja vaikka minä olin aikasemminki sanonu ja siis poliisilla uhannu sillo joskus, nii ei se jotenkaa. Et mikä teki siitä nyt niinku...

Ryhmän osallistuja 1: Nii et mulla ei oookkaa enää otetta tuoho ihmisee. Joo.

Naiset vertaistukiryhmässä eivät useinkaan olleet hakeneet apua heti, kun olisivat sitä tarvinneet vaan enemmän vältelleet avun hakemista. Toisaalta osa naisista olivat hakeutuneet avun piiriin nopeamminkin. Naiset olivat saattaneet kokea eron jälkeisestä vainosta puhumisen raskaaksi ja kokeneet, etteivät muut kenties ymmärrä tai pysty auttamaan. Naiset olivat saattaneet tarvita rohkaisua ja suoria yhteydenottoja, jotta olivat esimerkiksi suostuneet keskustelemaan ammattilaisten kanssa tilanteestaan. Naiset kokivat olevansa naisina sitkeitä ja vainon mahdollinen loppuminen oli ollut heille voimaannuttava kokemus. Naisten elämään eron jälkeen kuului usein myös joko uudet parisuhteet tai vähintään niiden pohtiminen tai etsiminen, mikä on seuraavassa luvussa käsiteltävä teema.

7.2 Eron jälkeiset parisuhteet

Kun ihminen joutuu rikoksen uhriksi, hänen uskonsa haavoittumattomuuteen ja elämän hallintaan rikkoutuu. Turvattomuuden tunteen kannalta heikentävää on se, jos rikoksen tekijä on läheinen ihminen. Tunne siitä, että itse ja läheiset ovat haavoittumattomia, on tärkeä ihmisen mielenterveydelle ja tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä, on tärkeä toimintakyvyn kannalta. Kokemus yleensä horjuttaa uhrin luottamusta muihin ihmisiin ainakin hetkellisesti. (Hintikka 2017, 35–36.) Traumatisoituminen vaikuttaa siihen, miten ihminen on läheisissä suhteissa muiden ihmisten kanssa, käsitykseen itsestä sekä ydinuskomuksiin ihmisistä ja elämästä. (Väänänen 2011, 122.) Ryhmässä keskusteltiin paljon suhtautumisesta miehiin ja uusiin suhteisiin. Useammalla henkilöllä oli kestänyt monta vuotta uusia suhteita vältellessä. Naiset panostivat eron jälkeisen vainon kokemusten oman sekä lasten elämän ja arjen vakauttamiseen. Uuden parisuhteen aloittaminen tällaisessa tilanteessa saattoi tuntua mahdottomalta ajatukselta.

”Ja mullaki oli semmone... siis pitkää olin sitä mieltä, et en varmasti... Nii paljo saanu kasattua niitä palasia yksin ja lasten kanssa ni en varmasti ota sitä riskiä, että joku sen taas romuttas.”

”Et kyllä se nii jätti semmoset jälet että. Mua ei kiinnostanu miehet. Minä en voinu luottaa niihi. Enkä minä kunnioittanu niitä. Minä en nähny niissä mitää hyvää. Minä en ees halunnu nähä niitä. En jutella. En mitää.”

”Mietinhä minä monta vuotta. Että oonha minä kuitenkin kohta kuus vuotta ollu yksin. Että minä mietin pitkää sitä, että... Enhän minä ensimmäiseen neljään vuoteen halunnu minkäänäköstä äijää elämään.”

Naisen toipuessa hänen suhtautumisensa miehiin muuttuu ja tietynlaiset miehet ja vallankäyttö aiheuttavat vastenmielisyyttä ja pelkoa. (Väänänen 2011, 128–130.) Usein käy niin, että väkivallan uhri tunnistaa erittäin herkästi kontrolloivaa ja väkivaltaista käytöstä

vastaisuudessa uusissa ihmissuhteissa ja reagoivat tällaisiin tilanteisiin nopeasti. On luonnollisesti tärkeää väkivaltaa kokeneelle, ettei hän joudu uudestaan samanlaiseen tilanteeseen. (Lehtonen 1999, 71.) Naisten oli selkeämpi helpompi tunnistaa, jos uusissa suhteissa oli esimerkiksi vääränlaista vallankäyttöä tai he eivät nähneet suhteen tekevän heille muuten hyvää. He eivät halunneet ajautua enää uudestaan millään lailla huonoon parisuhteeseen.

”Ku minä oon sillee jarrutellu. Et minä oon sanonu sille, että et hoiija sun elämäs nyt kuntoo. Mua ei ees kiinnostanu lähtee kahville sen kaa. Mut tota... Ei todellakaan mitkää alkoholiriippuvaiset... Ni ei kiinnosta tällä hetkellä.”

”Mutta mielummin yksin kuin huonossa seurassa. Kyl se näi on.”

”Vitsi ku riittävästi kauan oot ollu hankalassa suhteessa ei tuu tuota tuskaa. Voi sanoo vaa et Sorge ei tästä nyt tuu mitää.”

Ryhmän vetäjä: No missä tilanteessa tämmösee... Minkälainen ihminen vois haksautua tossa noi. Mitä sinä ajattelet? Mitä sinussa on semmosta, et sinä ymmärrät, et mistä tässä on kyse etkä aattele nonii no jos minä sen nyt tapaan, ni se ei rupee ryyppäämään. Eikä auta sitä...

Ryhmän osallistuja: Järkevä ihminen ymmärtää

Ryhmän vetäjä: Nii...

Ryhmän osallistuja: Joku riippuva, tarvitseva, heikko ihminen. En minä tiitä. Musta tuo ei oo ollenkaa oikee lähtökohta lähtee tutustumaa. Iha siis viimenenki mielenkiinnon ripe ni hävis sen puhelun myötä. Yäk, heippa.

Uuden suhteen aloittamiseen voi liittyä myös pelko siitä, että vainoaja tekee tämän seurauksena jotain pahaa joko naiselle tai myös uudelle miehelle. Naiset saattoivat myös kokea vainon pahenevan uusien suhteiden myötä. Heidän voimavarojensa ollessa vähäisiä saattoi parisuhteesta seuraava vainon paheneminen tuntua liian raskaalta. Entisten kumppanien kontrolli ulottui naisten elämään myös tällä osa-alueella. Toisaalta peloista huolimatta osa naisista oli uskaltanut aloittaa parisuhteen ja rakentaa sitä eteenpäin.

Ryhmän osallistuja: Mutta välillä ahistaa vieläki ja varsinkin näitte käyntien jälkee tulee aina semmone olo, että mite hölmö minä oon ko minä otan tommosen riskin.

Ryhmän vetäjä: Ai ku sinä kuuntelet, että näi monella muullaki on elämä ollu..?

Ryhmän osallistuja: Ei, ei sitä riskiä. Vaa ku ex-mies edellee elää ja hengittää ja on lähellä ni sotken tähä soppaa vielä yhen ylimääräsen ihmisen, joka ei ehkä ihan täysin ymmärrä, että miten lähellä nytkin ollaa oltu.

Ryhmän vetäjä: Ja onha tää sulla aiheuttanu myös sitä, että sinä jossain vaiheessa mietit, että kannattataako sun tällasta suhdetta perustaa edes.

Ryhmän osallistuja: Paljo helpompaa ois ollu olla yksin, koska sitte se vaino ei ois nii rajua. Iha vaa niinku sillee, et ei vaa jaksais.

”Kyllä mulleki sanottii sillo, et kukaa muukaa ei muute sit sun kanssa oo. Kyllä seki oli sellane pelote, et ei hirveesti tehny mieli kattoa muita.”

Ryhmässä naiset olivat kokeneet konkreettista väkivallalla uhkailua tilanteessa, jossa he aloittaisivat uuden suhteen tai esimerkiksi muuttaisivat yhteen uuden miehen kanssa. Entiset puoliset olivat saattaneet asettaa ehtoja naisten tuleville suhteille. Naiset saattoivat kokea etenemisen uusissa parisuhteissa pelottavaksi ja riskin ottamiseksi, koska vainoajalle nämä tilanteet saattoivat olla väkivaltaan aktivoivia.

”Ja tota, mulla on kans uus suhde ja... Ja tota ollaa nyt päädytty siihe, et ollaa muuttamassa yhteen ni kyllä tää kaikki tuntuu aika kuormittavalta. Koska se on semmonen viimene, mitä hän on sanonu. Et jos sen teet, että niinku muutat uuden ihmisen kans yhtee, ni sitte. Sitte tiiät, mitä tuleman pitää.”

Ryhmän osallistuja 1: Teki hyvin selväksi, että uutta suhdetta mulla ei tuu olemaa ennenku viimenenki lapsi on kaheksantoista tai muuttanu kotoa.

Ryhmän osallistuja 2: Mulla sano kans mies siinä eron vaiheessa, että jokainen... Ensinnäki hän, ne kaikki, jotka mulla on ollu avioliiton aikana. Siis mulla ei ollu koskaan ketään. Minä en pettäny ikäpäivänä häntä millää lailla. Mutta hänen mielikuvassaan. Ja kaikki, ketä mulla tulee olemaa. Ni hän telottaa oman eteisensä lattialle.

”Minä oon just muuttanu tai ostettii talo uuden puolison kanssa ja ollaa siihe muutettu ja lapsetki o siellä ollu jo ja näin. Niin hänhä ei sitä todellakaa niinku pysty käsittelemään.”

Pilottiryhmän naisilla uusiin suhteisiin oli liittynyt uhkailua, mutta he olivat ainakin toistaiseksi selvinneet ilman konkreettisia väkivallan tekoja liittyen uusiin suhteisiin. Mediassa tulee kuitenkin välillä esille tapauksia, joissa entinen puoliso on eron jälkeen naiset aloittaessa uuden suhteen jopa surmannut joko pelkästään naisen tai myös uuden puolison. ”Kemissä surmista epäilty paljastui toisen uhrin entiseksi aviomieheksi. Ruotsin poliisin hallussa olevan kemiläisen miehen epäillään ampuneen entisen vaimonsa lisäksi ulkomaalaisen miehen.” (Helsingin Sanomat, 24.10.2012.) ”Länsi-Uudenmaan poliisin mukaan epäilty 20-vuotias mies satoi 20-vuotiaan Tammisaaresta kotoisin olleen entisen tyttöystävänsä kiinni ja tappoi hänet metsästysveitsellä tämän asunnolla.” ... ”Poliisi kertoo, että se ei ole voinut kokonaan selvittää teon motiivia, koska avainasemassa olevat henkilöt ovat kuolleet. Esitutkinnassa on kuitenkin löytynyt näyttöä siitä, että epäilty 20-vuotias mies oli aiemmin uhannut entistä tyttöystäväänsä vakavilla seurauksilla, jos heidän suhteensa päättyy. Poliisin mukaan pariskunnan suhde oli kuitenkin päättynyt kuukausia ennen surmatekoa, ja tapetulla naisella oli jo uusi suhde. Tätä asiaa rikoksesta epäilty ei todennäköisesti ole hyväksynyt, poliisi kertoo tiedotteessaan.” (Mtv, 14.6.2018.) Toisaalta naiset olivat myös aloittaneet uusia suhteita ja uusi puoliso myös saattoi tuoda naisille turvallisuuden tunnetta, kun he eivät joutuneet yksin aikuisina olemaan kotonaan vaan vainon kokemusta oli vierestä katsomassa myös toinen henkilö. Uusi puoliso oli myös osittain voinut vaikuttaa toipumisprosessin etenemiseen. Vaikka lähisuhdeväkivalta vaikutti naisiin yhä voimakkaasti, he kokivat pääsääntöisesti uudet suhteet voimavaroina.

”Sitte minä kävin eile tärskyillä yhen miehen kanssa.”

”Nii ja on mulla siinä sellane turva, et sitte ku minä oon siellä nii sitte tota uusi puoliso on siellä mun kanssa. On se turvallisempi niinku olla siellä, vaikkei hän nyt ookkaan tullut koskaan sillee rumasti sisälle. Mut on kuitenkin ovella käyny.”

Ryhmän osallistuja: Ja vois sanoa, et en ole valmis, edes suhteeseen tälläkää hetkellä

jotenkaa tavallaa. Mut se on sit taas semmone, joka on vieny mua iha hirveesti eteenpäi. Et niinku se on ihminen, johon minä voin luottaa. Se on aina siinä et oon käyny vaikka minkälaisia vaiheita läpi ja se on niinku semmone... Se on niinku kaiken perusta mulle tällä hetkellä. Se on aina siinä ja... Mutta se just, että minä oon hirveesti kiukutellu ja ollu ihan kamala. Ja just työntäny pois ja kaikkee semmosta niinku. Ja vaikee... ja sanon mukamas et mun on vaikee luottaa, vaikka häneen minä luotan kuitenkin. Mut sitte niinku.

Ryhmän vetäjä: Etkö luota ittees?

Ryhmän osallistuja: Nii varmaa.

”Ja jaja kyllä minä nykyistä puolisoakin työnsin alkuun kokonaan pois ja olin sitä mieltä, että en oo valmis ja en pysty ja en haluu tutustuu. Minä en muista tarkalleen, että mitä se mies sano. Oli taas yhet mahdolliset treffit tulossa. Jotenki se vaa sano, että on meillä aikaa, älä stressaa. Siis se korjas jotaki ku siihe asti kaikki oli tapahtunu nii nopeesti.”

”Mutta siis senki jälkee on ahistanu monta kertaa ja oon niinku sillee testannu sitä ja sitte...”

”Sit se meni vähä siihenki, et en yhtää ilmoitellu et missä mennää ja mitä me tehhää. Sitte siitä tuli itelleki huono olo.”

Eron jälkeisen vainon jälkeen pilottiryhmän naisten ensimmäisenä tavoitteena oli usein oman ja lasten elämän vakauttaminen sekä omien asioiden järjestykseen saaminen. Tällaisessa tilanteessa uuden parisuhteen aloittaminen saattoi tuntua mahdottomalta eivätkä naiset enää halunneet tyytyä millään lailla huonoon parisuhteeseen. Naiset saattoivat myös nähdä miehet jollain lailla epäkiinnostavina tai epäilyttävinä huonojen kokemustensa vuoksi. Kuitenkin uudetkin parisuhteet kuuluivat aineiston naisten elämiin. Naiset kokivat uusien parisuhteiden aiheuttavan vainon pahenemista ja tuovan erilaista väkivallan uhkaa heidän ja uusien puolisoitten elämään. Toisaalta naiset olivat kuitenkin uskaltaneet aloittaa uusia suhteita ja uudet kumppanit olivat usein auttaneet toipumisprosesseissa. Elämään eron jälkeen kuului mahdollisten uusien puolisoitten lisäksi myös muita uusia tekijöitä, jotka auttoivat naisia rakentamaan identiteettiä lähisuhdeväkivallan kokemusten ulkopuolella.

7.3 Elämä eron jälkeen

Eron myötä vastuu siirtyy itselle ja näin myös itsenäisyys lisääntyy. Ihmiselle tulee vapaus päättää ja valita asioista. (Kimpimäki 2012, 136.) Väkivaltaisesta suhteesta eroamisen jälkeen nainen saa jälleen kokea itsemääräämisoikeutta ja vapautta. Asiat, jotka ennen olivat kontrolloituja tai kiellettyjä, muuttuvat mahdollisiksi ja nainen saa itse päättää omasta elämästään sekä toiminnastaan. (Väänänen 2011, 117.) Naisilla ryhmässä korostui vahva tarve määritellä itse omia valintojaan kontrolloivasta suhteesta irrottautumisen jälkeen.

”Minä teen just niinku ite haluan ja minua ei kukaa komentele eikä määräile.”

Kun ihminen kohtaa muutoksia elämässä ja rakentaa identiteettiä, hän tarvitsee muutoksen kykyä eli taitoa muuttua olojen muuttuessa sekä kehittyä ja vastata elämän tuomiin haasteisiin. Muutos vaatii useimmiten uuden oppimista, ajattelun, näkemysten, kokemisen ja toiminnan muutosta sekä irti päästämistä ja luopumista. Samalla ihminen vastaa esimerkiksi kysymyksiin siitä, mitkä ovat hänen arvonsa, uskomuksensa, tavoitteensa ja unelmansa sekä kuka hän on juuri nyt. Yksilö saattaa vastustaa muutosta tai kokea sen mahdollisuudeksi. (Rönkkö & Rytönen 2010, 74–75.) Myös ryhmän naiset olivat tehneet erilaisia konkreettisia päätöksiä esimerkiksi omien rajojensa suhteen.

”Päätin sillo ku erosin, et en ikinä koskaan millonkaa yhteistä tiliä. Kukaan ei tuu mulle sanomaan et saanko minä ostaa ton vai en. Se oli sillo iha normaalia et ku kerran ollaan naimisissa ni meillä on yhteiset...”

Pitkäkestoinen traumatisoiva tilanne tuhoaa ihmisen identiteetin ja maailmankuvan perustavalla tavalla. Entiseen elämään, itseen ja vanhaan identiteettiin palaaminen on mahdotonta. Uuden rakentaminen tyhjästä voi tuntua myös ylivoimaiselta. (Parviainen 2014, 183.) Rikosoikeudelliset prosessit kestävät usein pitkään ja väkivaltaisesta suhteesta lähtenyt ei välttämättä pysty kokonaan irrottautumaan ennen kuin kaikki oikeuskäsittelyt on käyty ja tuomiot annettu. (Väänänen 2011, 118.) Vainon loppuminen tai elämän jatkaminen sen yhä jatkuessa herättivät monenlaisia tunteita ja ajatuksia naisissa.

Ryhmän vetäjä: No te ootte niinku eläny hyvässä hengessä viikon, kohta viikon?

Ryhmän osallistuja: Nii, nii. Minä oon iha älyttömän väsyny ja just tää päänsärky ja kaikki. Jotenki semmone, jotai laukee niinku. Tietysti minä oon keväällä muutenki ihan tosi väsyny. Mut niinku se, ettei oo se... Kyllä minä jotaki uskon, että on tapahtunu. Ni ei mulla oo se taakka sillä tavalla, mutta se on hirveen raskasta ko ei tarvii jotenkaki niinku skarpata koko aja tai sillee. Outoa.

”Sillo ku meilläki oli pahimmillaa tuo tilanne ni muistan ku kelle sanoin, et pelkäsin sitä hetkee ku ei enää tarvi pelätä tai ei tarvi koko ajan olla menemässä ja tekemässä ja muovipussit autossa, paikasta toiseen yöksi. Sit ku ei... Sit ku ne on hoidettu ni mitäs sitte?”

Traumaattisen kriisin kokenut ihminen on valmis ottamaan uusia asioita elämäänsä vasta, kun on käynyt läpi sokin ja reaktiovaiheen jälkeen käsittelyvaiheen. Käsittelyvaiheessa ihminen hyväksyy hiljalleen tapahtuneen ja sen seuraukset. Tässä vaiheessa ihminen pystyy nauttimaan elämästään ja puhumaan kokemuksestaan ahdistumatta osana elämänhistoriaansa. (Hintikka 2017, 34.) Ryhmän naisista osa oli jo päässyt prosesseissaan niin pitkälle, että pystyivät keskittymään elämässä heille iloa ja merkitystä tuottaviin asioihin. Näitä olivat ihmissuhteiden lisäksi esimerkiksi työ, opiskelu, harrastukset ja lemmikit.

”Nyt on sikäli hyvä tilanne, että tää vaino on nyt niinku loppunu. En oo enää tekemisissä tän henkilön kanssa. Ja erittäin hyvä, hyvä tilanne. Töissä olen ja nautin elämästäni kaikin... täysin rinnoin.”

”Muute menee iha hyvi ja töissä menee hyvinki kiireisesti ja hyvin...”

”Minä pääsin siihe koulutukseen.”

”Yllättäen kissa, kun mullaki on kolme kissaa. Ne on antanu mulle paljon lohtua ja sitä kautta valitsin.”

”Muute sit vaa töitä ja koirien kanssa olemista. Ihana ku on kesä. Oon nii kesäihminen ku olla ja voi.”

”No minä iloitsen joka päivä siitä, että minä pääsin tupakasta eroon.”

Voimaantuminen on prosessi, joka on ihmisestä itsestään lähtöisin. Työntekijä voi vaikuttaa tähän prosessiin uskomalla asiakkaan mahdollisuuksiin. (Mönkkönen 2007, 143.) Selviytymisen ollessa hyvässä vaiheessa väkivallan uhri alkaa kokea iloa ja pystyy nauttimaan asioista elämässä. (Väänänen 2011, 132.) Vaikka naiset olivatkin eron jälkeisen vainon kokemuksissaan erilaisissa vaiheissa ja tilanteissa, monet heistä kokivat, että olivat saaneet käsiteltyä asioita ja päässeet eheytymisprosesseissaan eteenpäin. Niitä naisia, joilla prosessi oli enemmän alkuvaiheessa, rohkaisi nähdä toisten osallistujien voimaantuminen.

”Mulla on niinku oman semmosen, miten se nyt... Oman eheytymisprosessin. Päässy asiassa eteenpäin.”

”Että niinku nähä se, että te ootte niinku eheytyne ja kaikki voi olla niinku hyvin.”

Vainosta selviytymisprosessi kognitiivisista keinoista itsensä syytteleminen, katastrofiajattelu ja murehtiminen lisäävät emotionaalisia ongelmia. Vainosta selviämiseen auttaa vainottujen kokemusten mukaan oman uhriuden sekä pelon hylkääminen ja oman elämän jatkaminen. Tässä auttaa ulkoisen turvallisuuden lisääntyminen ja vainotun voimavarojen palautuminen. (Hannus & Marttala & Pohjoisvirta 2017, 174–181.) Suvi Keskinen tutkimus (1996) etsii 31 naisen omaelämäkerrasta vastauksia kysymyksiin esimerkiksi siitä, miten naiset jäsentävät väkivaltaisen avioliiton suhteessa muuhun elämäntarinaansa. Hänen tekemiensä havaintojen mukaan erityisesti vanhemmat ikäluokat noudattavat ns. kestämissen periaatetta vaikeuksien keskellä, kun taas nuoremmat naiset puhuvat selviytymisestä. Toisaalta jossain vaiheessa naiset olivat usein löytäneet itsenäistymisen vaiheen kokien kuitenkin kenties epäonnistuneensa jossain itselle tärkeässä tavoitteessa. Epäonnistumistumista kuvaavissa tarinoissa seuraa usein kuitenkin myönteinen oman elämän ja identiteetin sekä sen perustan rakentamisen ja kyseenalaistamisen vaihe, joka johtaa erityisesti itsenäistyneillä positiivisiin lopputuloksiin. (Keskinen 1996, 44–48.)

Osa naisista joutuivat etsimään vapautta peloista ja kontrolloinnista tilanteessa, joissa he joutuivat yhä vainon kohteiksi ja uhka oli läsnä.

Ryhmän osallistuja 1: ...vapaa kuin taivaan lintu. Se on ollu siitä asti päämäärä, mihin... Sitä kohti koittanu mennä. Näin äitinä koittanu aatella et vaikka se kuolema tulis ni.

Ryhmän osallistuja 2: Mulla menee kylmät väreet.

Ryhmän osallistuja 1: Monesti koittanu miettiä, että missähän sitä ois turvassa. Mutta sitte ku sitä, kun se pelko on siellä pään sisässä, niin ei sitä oo turvassa missään.

”No tää on aika kliseistä, mutta minä olen kiitollinen jokaisesta päivästä, jonka elän. Ja siis on ollu tosi raskas viikko näi muilta osin. Mutta siltiki, minä en muista millo se tapahtu, mut sillo ku... No jossai vaiheessa ku sitä oppi kääntää ne asiat nii päi, et ei jää murehtimaa ja märehdimää ja oo katkera. Niinku iha oikeesti, vaikka tapahtu mitä tahansa, nauttii jokaisesta päivästä. No siis rupes vaa ajattelemaan koko elämää eri tavalla.”

Selviytymisprosessissa olennaista on asioiden ja tunteiden läpikäynti. Omien tarpeiden oikeuttaminen ja puolustaminen kuuluvat myös osana väkivallasta selviytymiseen. (Lehtonen 1999, 71.) Ryhmästä ja muihin samaistumisesta oli selkeää hyötyä naisten selviytymisprosessin ja identiteetin muotoutumisen kannalta. Naiset kokivat pystyvänsä samaistumaan toisiin samanlaisia kokemuksia läpikäyneisiin, mikä helpotti kokemusten jakamista. Ryhmään samaistuminen auttoi heitä selkeästi eteenpäin prosesseissaan.

”Mullaki siitä on jo niin monta vuotta, mutta ko minä en oo kenenkää kans puhunu nii sitte, että... Että minä en saanu siitä rauhaa. Että just tulin tänne niinku purkamaa sen pois ja nyt minä voin niinku jättää sen ja jatkaa elämää.”

”Ainakaa minä en oo ite kokenu tätä ikinä sellaseks asiaks et tätä haluaa toittottaa. Et kyllä siinä on ollu niinko vahvasti se... Öö. Tietysti se, et oman tarinan kertominen auttaa jo ehkä muita ja huomaamaa omassa liitossaan tai aattelemaan, et en oo yksin meitä on muitaki. Mut mulle, tää on nyt siis mulle, se on ollu erittäin terapeutista, se asioitten jakaminen.”

Ryhmän osallistuja: Et kyl minä uskon, et mulla on niinku se... Se niinku se prosessi menny

paljo nopeemmin ja paremmin ku, jos minä en ois ollu. Nii minä oisin varmasti siellä istunu tällee ja... Ees taas. Ja sitä kautta ottanu takapakkia paljo enemmä.

Ryhmän vetäjä: Yhdessä pohdiskelu ja asioiden avaaminen, niinku sanoit. Nii se on semmosta.

Ryhmän osallistuja: Avaavaa.

Ryhmän vetäjä: Avaavaa nii.

Ryhmän osallistuja: Ja sit saa muitten tarinoista ja tilanteista sitä perspektiiviä siihe omaa.

Eroaminen voi olla yksinäinen ja haastava kokemus sekä tuskallista ja pelottavaa, mutta se voi olla kokemuksena myös helpottava ja vapauttava. Siinä on usein kyse sekä väkivaltaisesta kumppanista eroamisesta, että uusiin asioihin kuten uuteen kotiin ja suhteisiin siirtymistä sekä omaan ruumiiseen uudelleen asettautumisesta. (Husso 2003, 243–295.) Selviytymiskertomuksia leimaa usein vahvuuspuhe, jossa vahvuus on vaikeuksien kautta syntynyt selviytymismalli. Omat vaikeudet voivat myös vahvistaa toisista välittämistä ja toisten tukemista. (Nousiainen 2004, 129.) Naiset kokivat vahvaa empatiaa toisiaan kohtaan.

Ryhmän osallistuja 1: Nii. Siihen haluaa jotenkin haluaa niinku empaattisesti niinku. Kuuntelemalla olla avuksi. Koska itekki on kestänyt ne, mitä ite on kokenu. Tässähän tätä ollaan.

Ryhmän osallistuja 2: Nii meistä kaikki.

” Mulla ainaki on tullu... Kun teillä kenellä vielä on niinku on päällä se tilanne ja sitte. Aina ku nähny sen, mite teistä on niinku tuntunu pahalta sitte siinä. Hirveen semmone äidilline, jotenki semmone suojeleva... ajatus.”

Identiteetin rakentamisessa olennaista on huomata menneiden kokemusten ja toiminnan vaikutukset nykyiseen minään. Reflektioon kuuluu myös ajatus tulevaisuudesta sekä siitä, miksi tai millaiseksi minä haluan tulla. Ihminen tarvitsee hyväksyttävän identiteetin rakentamisessa toisilta arvostavaa palautetta. (Nousiainen 2004, 137–139; 165.) Naiset olivat kokeneet esimerkiksi anteeksiannon auttavan heitä itseään elämässä eteenpäin. He eivät halunneet jäädä turhaan kokemuksiinsa kiinni vaan rakentaa elämäänsä vapaana

vihasta. Osa naisista halusi antaa vainoajilleen anteeksi ja mennä sillä tavoin elämässä eteenpäin. Toisaalta kokemusta myös haluttiin kääntää vahvuudeksi esimerkiksi muita lähisuhdeväkivaltaa kokeneita tukemalla tai konkreettisesti asioihin vaikuttamalla esimerkiksi oman tarinan kertomisen kautta.

”Mut sitte sitä ei niinku. Jos niinku aateltas, että tää menis... lähtis sujumaa hyvi pidempää ja kaikki niinku asiat. Ni en minä varmasti jaksa vihata niinku iha hirvee kaua. Sillee, että en tosiaa halua mitää.”

”Minä annan ehkä... Joskus minä aattelen et minä annan liia helpostikin anteeks. Siis niinku sillee aattelen, että että onkse ansainnu sitä et annan anteeks. Tai oon aatellu jollai lailla aikasemmi. Mutta, mutta minä oon jotenki itteni takia halunnu antaa anteeks. Se on varmaan hirveen itsekäs syy, mutta se o just se, että minä en halua niinku... Minä haluan vapautua siitä, jotenki siitä siitä pahasta olost ja siitä... Ikinä en hyväksy niitä tekoja enkä koskaan hyväksy kenenkää kohalla.”

”Enhä minä oo saanu mitää asioita muutettua, mut mulle tuli sillä lailla niinku halu tuua esille iha epäkohtia ja sitte jotenki sen oman tarinan kautta tuoda esille sitä, että, että minun tapauksessa niinku perheväkivalta, lähisuhdeväkivalta voi kohdata ihan ketä tahansa.”

Eron jälkeisen vainon toipumisprosessiin näytti kuuluvan naisilla oman tahdon löytäminen ja uusien omien rajojen asettaminen. Vainon jälkeiseen elämään kuului myös kokemuksia väsymyksestä ja tyhjyydestä, kun pahin tilanne oli ohi eikä naisten tarvinnut olla jatkuvasti varuillaan toimintavalmiina. Toisaalta osa naisista oli päässyt prosesseissaan niin pitkälle, että olivat alkaneet löytää uusia ilon aiheita esimerkiksi opiskeluista tai harrastuksista elämäänsä. Naiset kokivatkin päässeensä voimaantumaan ja heitä rohkaisi nähdä toisten elämässä tapahtunutta eheytymistä. Toisaalta osa naisista oli saattanut joutua etsimään iloa ja vapautta tilanteissa, joissa vaino yhä jatkui. Osa naisista halusi antaa vainoajilleen anteeksi. Heillä oli halu rakentaa uutta elämäänsä vapaana ja vihasta vapaana sekä kenties auttaa omilla kokemuksillaan muita samoja asioita kokeneita.

8 Yhteenveto ja pohdinta

Pro gradu -tutkielmassani käsittelin eron jälkeisen vainon vaikutuksia sitä kokeneen naisen identiteettiin. Pilottitukiryhmän tapaamiskerrat aineistona olivat mielenkiintoisia, mutta haasteita tutkimukseen toi se, ettei aineistoa ollut alun perin koottu varsinaisesti identiteetin näkökulmasta. Oma esiymmärrykseni eron jälkeisestä vainosta oli vähäistä, mutta minulla oli joitain oletuksia siitä, minkälaisia vaikutuksia vaino lähisuhdeväkivaltana voisi aiheuttaa naisten identiteettiin. Oletin, että häpeä ja syyllisyys vaikuttavat siihen vahvasti, mutta että pilottiryhmän jäsenet ovat voineet omaksua myös vahvan selviytyjäidentiteetin. Yllätyin siitä, miten monenlaisia tilanteita ja kokemuksia naisilla oli. Ryhmä antoi monipuolista näkökulmaa siinä mielessä, että osalla naisista vaino oli alkanut aivan hiljattain ja osalla se oli päättynyt jo useita vuosia sitten. Ryhmän dynamiikka vaikutti varmasti siihen, miten kokemuksia käsiteltiin ja tuotiin esiin. Oli helposti nähtävissä, että naisten oli helppo identifioitua samaan ryhmään kuuluviksi ja kokea toisiaan kohtaan empatiaa. Ryhmässä vallitsi vahva luottamus osallistujien ja vetäjien kesken. Huumorilla ja naurulla oli myös iso rooli, vaikka naiset jakoivatkin keskenään hyvin vaikeita kokemuksia. Luettuani myöhemmin litteroituja aineisto-otteita tajusin, miten rankkoja asioita naiset jakoivatkaan keskenään. Keskustelua kevennettiin huumorilla niin paljon, että kuunnellessa asioiden todellinen vakavuus jäi välillä huomioimatta.

Identiteetti käsitteenä on laaja ja eri tieteenaloilla eri tavoin määritelty. Välillä identiteetti teoreettisena näkökulmana tuntui liian abstraktilta, mutta samalla se oli haastavuudestaan huolimatta mielenkiintoinen ja mielekäskin näkökulma. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimukseni päämääränä oli löytää naisten kokemusten kautta konkreettisia vastauksia tutkimuskysymyksiini: Miten eron jälkeinen vaino vaikuttaa identiteettiin elämän kriisinä sekä mitkä asiat vaikuttavat eron jälkeistä vainoa kokeneen identiteettiin vainon mahdollisesti yhä jatkuessa? Ja mitä lisäulottuvuuksia äitiys tuo eron jälkeistä vainoa kokeneen identiteettiin? Pyrin löytämään sisällönanalyttisin menetelmin naisten keskusteluista toistuvia ja yhdistäviä teemoja. Lopulta päädyin kolmeen pääteemaan: Eron jälkeinen vaino kriisinä identiteetissä sekä häpeän ja syyllisyyden aiheuttajana, eron jälkeinen vaino ja äitiys sekä uuden elämän ja identiteetin rakentaminen. Näin identiteetin

olevan elämän aikana muuttuva ja yksilön sisäisistä prosesseista riippuvainen yksityinen ja sosiaalinen osa ihmistä.

Eron jälkeistä vainoa kokeneet naiset olivat joutuneet tekemään usein haastavan eropäätöksen henkisesti tai myös fyysisesti väkivaltaisesta parisuhteesta eivätkä päässeet tämänkään jälkeen suhteen kontrolloivasta ja väkivaltaisesta luonteesta eroon. Tilanne oli luonnollisesti naisille psyykkisesti kuormittava, naiseutta haavoittava ja traumaattinen. Naiset saattoivat kokea olleensa heikkoja, kun eivät pystyneet tekemään eropäätöstä aiemmin. Pelko oli ollut usein läsnä suhteessa jo sitoutumispäätöksiä tehdessä ja suhteessa oli pysytty myös usein enemmän pelon kuin varsinaisen oman halun vuoksi. Ryhmän naiset olivat saattaneet olla tilanteissa, joissa he olivat oivaltaneet henkensä olevan vaarassa huolimatta siitä, pysyvätkö he entisessä parisuhteessa vai eivät. Etenkin eropäätöksen vasta tehneillä naisilla tilanteeseen liittyi tyypillisiä tunteita kuten esimerkiksi tyhjyyden ja sekaannuksen tunteet, tulevaisuuden aiheuttamat pelot ja toisaalta hallinnan tunteen vahvistuminen. (vrt. Rönkkö & Rytkönen 2010, 76–77.) Naiset eivät halunneet palata entisiin suhteisiinsa, vaikka osa oli joltain osin epävarmoja omasta toiminnastaan ja päätöksistään. Esille tuotiin esimerkiksi epäily siitä, olisiko koskaan eronnut, jos olisi tiennyt sen seuraukset.

Läheinen ihmissuhde on erityisen tärkeä identiteetin rakentamisen kannalta. Naisilla oli kokemuksia minän hajoamisesta vainon kokemuksissa, minkä vuoksi heidän oli luotava uutta identiteettiä (vrt. Kimpimäki 2012, 132; Nousiainen 2004, 116–117). He joutuivat käymään läpi esimerkiksi vihan ja aggression tunteita, jotka sotivat heidän omia käsityksiään vastaan kilteinä ja ei-kovina persoonina sekä samalla kulttuurista käsitystä naisesta pehmeänä ja ystävällisenä (ks. Laitinen 2004, 178). Lähes kaikilla ryhmän naisilla oli myös taipumus etsiä syitä itsestään menneeseen tai käynnissä olevaan vainoon ja pohtia, miten omalla käytöksellään pystyisi vaikuttamaan sen ilmenemiseen. Äitiys on kiinteästi osa niiden pilottitukiryhmän naisten toipumisprosessia ja identiteettiä, joilla oli lapsia. Lapset esiintyivät keskusteluissa usein ja naiset pohtivat omaa äitiyttään vanhemmuutta haastavissa tilanteissa. Naiset olisivat halunneet tarjota lapsilleen turvallisemman lapsuuden. ”Hyvän” äitiyden kokemukseen oli tullut säröjä entisen parisuhteen väkivaltaisuuden vuoksi ja lähisuhdeväkivallan jatkuessa vainon muodossa. Naisilla oli usein kuitenkin halu tukea

lasten vuoksi myös lasten isän vanhemmuutta, vaikka tämä olisikin samalla heidän vainoajansa. Toisaalta se, että lapset olivat joutuneet, tai joutuivat edelleen, kärsimään tilanteesta aiheutti myös negatiivisia tunteita vainoajaa kohtaan ja vaikeutti esimerkiksi anteeksiantoa tätä kohtaan. Lapsia saatettiin käyttää myös vainon välikappaleina ja toisaalta isän puuttuminen perheestä koettiin kasvatustehtävän kannalta vaikeaksi tilanteeksi. Äitiys koettiin haastavaksi etenkin murrosikäisten lasten kohdalla. Naiset saattoivat kokea joutuvansa ”esittämään äitiä” tilanteessa, jossa heidän voimavaransa eivät olisi riittäneet lapsista sekä kotitaloudesta huolehtimiseen ja he olisivat tarvinneet tilaa omien tunteidensa ja kokemustensa käsittelyyn.

Naiset kokivat, kuten aiemmin mainittu, toisiaan kohtaan vahvaa empatiaa ja samaistuivat samaan ryhmään kuuluvaksi luoden sosiaalista identiteettiä vainoa kokeneina naisina. Samalla, kun naiset samaistuivat toisiinsa, he kertoivat vaikeuksista puhua vainosta sellaisille ihmisille, jotka eivät olleet kokeneet vastaavaa. Myös ammattilaisille puhuminen esimerkiksi häpeän vuoksi oli saattanut olla haastavaa. Näin he loivat tietynlaista me ja muut -ajattelua (vrt. Woodwart 1997, 29). Naiset kokivat identifioitumisen samaan ryhmään kuuluvaksi ja asioiden jakamisen helpottavaksi. Heillä oli häpeän ja syyllisyyden kokemuksia, jotka olivat johtaneet heitä esimerkiksi pitämään itseään ”kaupungin ainoana” vainoa kokevana tai epänormaalina. Kokemuksista puhuminen koettiin hyödylliseksi ja pilottiryhmässä vallitsi vahva keskinäinen tuki ja toisten kokemusten myötäeläminen, mutta silti naiset kokivat jonkin verran epävarmuutta omista kokemuksistaan ja toiminnastaan liittyen vainoon ja vainoajaan. Syyllisyyden ja häpeän kokemukset olivat usein syvällä naisten mielissä.

Tulosten yleistettävyyden kannalta ongelmallista on aineistoryhmän pienuus. Jo pienessä ryhmässä kokemukset olivat hyvin erilaisia riippuen kunkin yksilöllisestä tilanteesta. Pilottiryhmän naiset olivat jollain lailla ryhmään päässeitä, mutta vaino voi näyttäytyä erilaisena esimerkiksi sellaisten ihmisten keskuudessa, jotka eivät koskaan hakeudu tai päädy avunpiiriin. Erilaiset uhrin elämään kietoutuvat sosiaaliset ongelmat kuten päihderiippuvuus voivat tehdä vainoilmiöstä monimutkaisemman. Erilaisten ryhmien kokema vaino voisi olla mielenkiintoinen ja tärkeä paikka jatkotutkimukselle. Pilottiryhmässä keskusteltiin asioista, jotka olivat kaikkia ryhmän jäseniä koskettavia ja

saivat heidät kokemaan toisten ymmärtävän heitä ”puolesta sanasta”. Toisaalta naisten kokemukset olivat linjassa lähisuhdeväkivallasta ja vainosta tehtyjen tutkimusten kanssa, mistä voisi olettaa niiden olevan yleistettävissä koskemaan kenties jollain tasolla muitakin vainoa kokeneita. Haasteita aiheutti kuitenkin myös se, että on hyvin tarkkaa, etteivät tutkimukseen osallistuneet naiset tule tunnistetuiksi erityisesti heidän entisen puolisonsa toimesta, joka tuntee heidät hyvin henkilökohtaisesti. Identiteetti on ominaisuutena yksilöllisiin ja henkilökohtaisiin piirteisiin ja ajatuksiin liittyvä. Aineistossa saattoi olla identiteetin kannalta hyvin mielenkiintoisia keskusteluja, mutta niiden mukaanotto tähän tutkimukseen ei olisi ollut tunnistettavuuden vuoksi eettisesti kestävä. Haasteita aiheutti siis se, että miten henkilökohtaisista kokemuksista voi koota tarpeeksi yhdistäviä ja yleistettäviä kokonaisuuksia. Koin kuitenkin löytäväni teemoja, jotka yhdistivät naisia ja puheenvuoroja, jotka peilasivat yleisiä kokemuksia. Tutkimuksesta olisi varmasti saanut jollain lailla vielä monipuolisemman ja syväluotaavamman, jos olisi ollut mahdollista käsitellä yksittäisten naisten kokemuksia henkilökohtaisemmin esimerkiksi heidän elämäntarinansa kautta.

Naisten elämässä olivat läsnä heikkouden ja toisaalta äärimmäisen vahvuuden kokemukset, jotka he olivat liittäneet osaksi identiteettiään. Identiteettiä rakentaessaan ihminen käyttää toisia ihmisiä peileinään (ks. Fadjukoff 2015, 191–192). Naisten elämässä heidän entinen puolisonsa oli henkistä ja usein myös fyysistä väkivaltaa käyttämällä näyttänyt naisille esimerkiksi arvottoman, epäluotettavan ja ei-pystyvän ihmisen peiliä. Toisaalta identiteetin kannalta hämmentävää saattoi olla se, että vainoaja oli usein perustellut esimerkiksi väkivaltaisuuksiaan tai kykenemättömyyttään päästä irti sillä, että nainen oli heille niin erityinen ja tärkeä. Vertaistukiryhmän sekä sen vetäjien antama tuki ja tieto vainosta hyvin erilaisina, ei-ristiriitaisina peileinä olivat ymmärrettävästi naisille tärkeitä. Ryhmän kautta naiset pystyivät myös näkemään itsensä toisten silmin kenties hyvinkin eri tavoin kuin peilattaessaan itseään esimerkiksi viranomaisien tai läheisten silmin nähtynä. Vainon uhrin identiteetin muodostamisen ja toipumisen kannalta peilit, jotka vahvistavat heitä pystyvinä ja vapaina ihmisinä, ovat olennaisia. On tärkeää, että esimerkiksi vainon uhreja kohtaavilla viranomaisilla on riittävä tietous vainon vakavasta, traumatisoivasta luonteesta ja sen vaikutuksista yksilön identiteettiin, jotta he voivat omilla sanoillaan ja omalla toiminnallaan toimia naisten identiteetin positiivisina vahvistajina. Tämä tutkimus vahvistaa myös

vertaistukiryhmien tärkeydestä lähisuhdeväkivaltaa ja tässä tapauksessa eron jälkeistä vainoa kokeneiden toipumisessa.

Toteutin tutkimuksen naisnäkökulmasta tiedostaen, että miesten kokema parisuhteen jälkeinen vaino on selkeästi liian vähäiselle huomiolle jäänyt tutkimusaihe, jossa riittäisi varmasti paljon mielenkiintoisia näkökulmia. Toisaalta osa tutkimuksen tuloksista voisi olla yleistettävissä myös vainoa kokeneisiin miehiin. Naiset löysivät ryhmässä vertaistukea toisista naisista ja näkivät voimaa ja sitkeyttä nimenomaan naiseudessa. Tämä on mielenkiintoista siinä mielessä, että he olivat joutuneet aiemmissa parisuhteissaan kokemaan väkivaltaa usein naiseuttaan ja kenties naisen ruumistakin kohtaan. Kaikki ryhmän naiset olivat naisia, jotka yhdessä kohtasivat häpeän ja heikkouden kokemuksiaan. He saivat toisistaan tukea ja voimaa kokien toisten ymmärtävän heitä eikä järkyttyvän. Voisikin ajatella, että esimerkiksi naisiin voidaan liittää yhdessä positiivisempia kaikuja kuin esimerkiksi väkivallan uhreihin ryhmänä. Tällaiseen ryhmään samaistuminen voi olla helpompaa ja kenties myös välttämätöntä toipumisen kannalta. Voisi ajatella, että vertaistukiryhmä, jossa on molempia sukupuolia ei mahdollistaisi samanlaista luottamuksen ja voimaantumisen ilmapiiriä. Samalla tavalla miehistä koostuva ryhmä voisi yhdessä löytää vahvuutta ja voimaa mieheydestään. Toisaalta ryhmän yhdistävä tekijä voisi olla myös joku muu kuin sukupuoli. Tekijän tulisi olla vainoon vahvasti vaikuttava ja yhteistä kokemusmaailmaa ryhmän jäsenten kesken luova.

Naiseudessa voiman ja sitkeyden näkemisen lisäksi pilottiryhmän naisten keskusteluissa tuotiin paljon esille vainoon liittymättömiä elämän osa-alueita, jotka esimerkiksi tuottivat naisille iloa. Naisilla vaikutti kaiken kaikkiaan olevan eteenpäin menevä, vastuullinen ja käytännönläheinen suhtautuminen elämiensä eri osa-alueisiin. Jokainen heistä oli persoona, jotka olivat paljon muutakin kuin vainon kokeneita naisia, vaikka vaino luonnollisesti vaikutti paljon heidän identiteettiinsä. Esimerkiksi äitiydestä ja sen haasteistakin oli helpompi puhua rehellisesti ja avoimesti muiden äitien kanssa. Naisten elämässä oli ollut ja oli usein edelleen paljon pelkoa ja alistamista liittyen entiseen parisuhteeseen. Voisi ajatella, että vainon uhri tarvitsee myös henkilökohtaisesti uhriutta ”vastaan taistelevia” osa-alueita identiteetissään, jotka eivät saa heitä näkemään itseään pelkästään heikkoina tai

kykenemättöminä vaan päinvastoin vahvistaa käsitystä itsestä vahvana ja kykenevänä yksilönä. Kun identiteetti on itselle hyväksyttävä, sen ei tarvitse toisaalta olla täysin ristiriidaton tai ehjä vaan tärkeintä on se, että identiteetti on liikkuva, kaikki elämän osa-alueet huomioonottava kokonaisuus ja sillä on sekä menneisyys että tulevaisuus. Hyväksynnän kautta yksilö näkee itsensä aktiivisena toimijana. (ks. Nousiainen 2004, 167.) Traumaattisessa tilanteessa identiteettiä rakentaessaan naiset joutuivat käymään läpi prosessin päästä henkisesti irti vainosta ja miehen kontrollista. Joskus, kun nainen käsitti olevansa vapaa ja saavansa päättää itse elämästään sekä kenties ollessaan niin rohkea, että pystyi kommunikoimaan tämän selkeästi vainoajalle, vainoajakin lopetti vainonsa. Tämä ei kuitenkaan joka tapauksessa ollut mahdollista, mutta nainen saattoi silti tilanteen ahdistavuudesta huolimatta löytää sisäisen voimansa ja vapautensa.

Tämän yksittäisen tutkimuksen anti eron jälkeistä vainoa koskevaan tutkimukseen on kenties muistutus siitä, että jokainen eron jälkeistä vainoa kokenut on yksilö. Vainon kokemukset vaikuttavat luonnollisesti identiteettiin negatiivisesti, mutta niiden kautta yksilön on mahdollista löytää myös itsestään vapautta ja vahvuutta, jota ei olisi kenties muissa elämäntilanteissa löytänyt. Identiteetti on elämän aikana muuttuva, johon vaikuttavat lukuisat tekijät kuten esimerkiksi ihmissuhteet ja kokemukset elämän varrelta. Kun viranomaiset kohtaavat vainoa kokeneita, voisi olla hyödyllistä ottaa huomioon uhri kokonaisvaltaisena ihmisenä sekä vahvistaa identiteettiä pystyvänä ja selviävänä yksilönä. Vainotulla on usein vahvoja häpeän ja syyllisyyden sekä voimattomuuden ja pelon kokemuksia, jotka helposti vievät ihmiseltä luottamusta itseensä, ihmisiin ja elämään. Nämä kokemukset tietyllä tavalla vääristävät ihmisen identiteettiä. Tutkimuksen jatkaminen esimerkiksi siihen, voisiko identiteetin tukemisen kautta löytää uusia tapoja tukea vainon uhreja vertaistukiryhmissä, voisi olla hyödyllistä esimerkiksi sosiaalityön kehittämisen kannalta. Toisaalta myös muut viranomaiset voivat kohdata vainoa kokeneita. Viranomaisten voi olla vaikea tunnistaa eron jälkeistä vainoa ja puuttua siihen tarpeeksi tehokkaasti, minkä vuoksi tietoisuuden lisääminen siitä ja sen eri puolista voisi olla hyödyllistä jo esimerkiksi sosiaalityön opiskeluvaiheessa. Tämä tutkimus vahvistaa myös käsitystä siitä, että vaino vaikuttaa vahvasti sen uhriin mahdollisen fyysisen väkivallan ohella myös psyykkisesti ja sosiaalisesti, minkä vuoksi se on ilmiönä otettava vakavasti yksilöiden kohtaamisen lisäksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja vainoa kokeneiden suojelemisessa.

Lähteet:

- Aamulehti 18.1.2016: Nämä merkit varoittavat väkivallasta erotilanteessa: Jos sinua pelottaa, ota etäisyyttä. <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/nama-merkit-varoittavat-vakivallasta-erotilanteessa-jos-sinua-pelottaa-ota-etaisytytta-23390059/>. Luettu 19.6.2018.
- Asumispalvelusäätiö ASPA 2010: Vertaistoiminta kannattaa. Solverpalvelut Oy. Inkeroinen. http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf. Luettu 5.7.2018.
- Brewster, Mary 2003: Power and Control Dynamics in Prestalking and Stalking Situations. *Journal of Family Violence*. Vol. 18, No. 4. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023%2FA%3A1024064214054.pdf>. Luettu 15.3.2018.
- Burgess, Ann & Baker, Timothy & Greening, Deborah & Hartman, Carol & Burgess, Allen & Douglas, John & Halloran, Richard 1997: Stalking Behaviors Within Domestic Violence. *Journal of Family Violence*. Vol. 12, No. 4. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023%2FA%3A1021931509143.pdf>. Luettu 15.3.2018.
- Dovelius, Anna & Öberg, Jonas & Holmberg, Stina 2006: Stalking in Sweden Prevalence and prevention. Edita Norstedts. Tukholma. https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024961/2006_stalking_in_swe den.pdf. Luettu 15.3.2018.
- Ensi- ja turvakotien liitto 2017: Eron jälkeistä vainoa kokeneiden lasten tilanne huolestuttaa auttajia. <https://www.stinfo.fi/tiedote/eron-jalkeista-vainoa-kokeneiden-lasten-tilanne-huolestuttaa-auttajia?publisherId=3741&releaseId=56215087>. Luettu 7.6.2018.
- Esko, Martti 2003: Puolet eroista on turhia. Teoksessa Lipponen, Päivi & Wesaniemi, Pirjo (toim.): Nainen ja ero. Kertomuksia parisuhteen päättymisestä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 143–147.
- Fadjukoff, Päivi 2015: Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa Metsäpelto, Riitta-Leena & Feldt, Taru: Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Bookwell Oy. Juva. 179–193.
- Fadjukoff, Päivi 2013: Identity formation in adulthood. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13394/9789513930073.pdf>. Luettu 15.3.2018.
- Flinck, Aune 2006: Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Juvenes Print. Tampere. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67636/951-44-6709-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 11.12.2017.
- FRA European Union agency for fundamental rights 2014: Violence against women: an EU wide survey. Main results. Luxembourg. Italy. [file:///C:/Users/lpatsi/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8b-bwe/TempState/Downloads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/lpatsi/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8b-bwe/TempState/Downloads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en%20(1).pdf). Luettu 4.7.2018.
- Gadamer, Hans-Georg 2004: Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Kirjakas Ky. Nurmijärvi.
- Hall, Stuart 1999: Identiteetti. Tammer-paino Oy. Tampere.
- Hall, Stuart 1992: The question of cultural identity. Teoksessa Hall, Stuart & Held, David & McGrew, Tony: Modernity and its futures. Understanding modern societies. Butler & Tanner Ltd. Frome. 273–326.

- HE 19/2013: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130019>. Luettu 13.4.2018.
- Hankamäki, Jukka 2003: Dialoginen filosofia. Teoria, metodi ja politiikka. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hannus, Riitta & Marttala, Piia & Pohjoisvirta, Riitta 2017: Vainotun selviäminen ja siinä tukeminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon. Luettu 13.3.2018. 168–186.
- Helsingin Sanomat 24.10.2012: Kemin murhista epäilty oli surmatun naisen ex-puoliso. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002574673.html>. Luettu 14.6.2018.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523
- Hintikka Satu 2017: Uhrin traumaattinen kriisi. Teoksessa Åberg, Leena-Kaisa (toim.): Rikoksen uhrin käsikirja. Bookwell Digital. Juva. 25–47.
- Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Husso, Marita 1997: Heikkouden hetkiä parisuhteessa. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.): Ruumiin siteet: kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tammer-Paino Oy. Tampere. 87–104.
- Husso Marita 1994: Parisuhde väkivalta ja pahoinpidelty ruumis. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tammerpaino Oy. Tampere. 130–144.
- Huttunen, Jouko 2001: Isänä olemisen uudet suunnat. WS Bookwell Oy. Juva.
- Huttunen, Laura 1994: ”Enää ei käy se mustalaisen vanha elämä” mustalaisten etnisen identiteetin rakentuminen nyky-Suomessa. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.) Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti ja toiseus. Tammerpaino. Tampere. 35–53.
- Itäpuisto, Maritta 2006: Kun välittäminen on sairautta. Teoksessa Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.): Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Juvenes Print. Tampere. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 20.3.2018. 121–135.
- Jeminen, Maria 2016. "Ajatuksia tutkijan paikasta reunalla alkuperäiskansatutkimuksessa". AGON, <http://agon.fi/article/ajatuksia-tutkijan-paikasta-reunalla-alkuperäiskansatutkimuksessa/>. Julkaistu 30.12.2016. Luettu: 17.1.2018.
- Juhila, Kirsi & Abrams, Laura 2011: Special Issue Editorial: Constructing Identities in Social Work Settings. *Qualitative Social Work*. Vol 10, Issue 3. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1473325011409480>. Luettu 16.8.2018. 277–292.
- Kakkori, Leena 2009: Hermeneutiikka ja fenomenologia. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäisestä problematiikasta. *Aikuiskasvatus* (4), 273–280. <http://elektra.helsinki.fi/se/a/0358-6197/29/4/hermeneu.pdf>. Luettu 18.5.2018.
- Karhuvaara, Marjatta & Kaitue, Sanna & Ruuhilahti, Susanna 2013: Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110522/THL_OPA2013_030_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.4.2018.

- Keskinen, Suvi 2005: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset ristiriidat. Tampereen yliopisto. Tampere. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67492/951-44-6281-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 15.3.2018.
- Keskinen, Suvi 1996: Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkertoissa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Naistutkimusraportteja. Helsinki.
- Kimpimäki, Anneli 2012: Puolison rinnakkaissuhteen paljastuminen, äkillinen ero ja intimitteettiloukkaus. Narratiivinen tutkimus intiimin suhteen päättymisestä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Kiviniemi, Kari 2001: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 68–84.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (toim.) 2005: Väkipalva ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf. Luettu 15.3.2018.
- Kuhalampi, Anja 1994: Muiden kapina. Toiseus Christer Kihlmanin tuotannossa. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.) Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti ja toiseus. Tammerpaino. Tampere. 57–67.
- Kumpuniemi, Minna & Valtonen, Ulla & Säävälä, Hannu 2017: Vainoajan kanssa työskentely. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon. Luettu 13.3.2018. 168–186.
- Kuula, Arja 2013: Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Hansaprint. Vantaa.
- Kääriäinen, Juha 2006: Väkipalva ja apuun turvautuminen. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: Naisiin kohdistunut väkipalva 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152455/225_Piispa_Heiskanen_Kaariainen_Siren_2006.pdf?sequence=2. Luettu 12.3.2018.
- Lahikainen, Anja Riitta 2000: Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta: Inhimillinen turvallisuus. Kirjakaas/Tallprint. Tallinna. 61–90.
- Laine, Terhi 2005: Turvakotityön käytännöt. Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Yliopistopaino. Helsinki.
- Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. WS Bookwell Oy. Juva. 28–45.
- Laitinen, Merja 2011: Naiseuden narratiivit. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkipalva. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 55–76.
- Laitinen, Merja 2009: Ajan tabut. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere, 5–15.

- Laitinen, Merja 2004: Häväistyt ruumiit, rikutut mielet. Vastapaino. Tampere.
- Lawler, Steph 2008: Identity. Sociological perspectives. Polity Press. Cambridge. Iso-Britannia.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999: Naisiin kohdistuva väkivalta. Tammer-paino Oy. Tampere.
- Lehtovaara, Merja 2005: Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.): Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Guttenberg AS. Tartu. 163–194.
- Linnankoski, Jouni & Valtonen, Markku 2008: Erosta elossa. Ero-opas miehille. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Liukkonen, Marjo 1994: Miksi Mirja murhattiin? Intohimorikoksen dynamiikkaa. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tammerpaino Oy. Tampere. 121–129.
- Löyttyniemi, Varpu 2004: Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Kopijyvä Oy. Jyväskylä.
- Maksimainen, Jaana 2010: Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä. Yliopistopaino. Helsinki.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23528/parisuhd.pdf?sequence=2>. Luettu 15.3.2018.
- Markkola, Pirjo 2002: Vahva nainen ja kansallinen historia. Teoksessa Gordon, Tuula & Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.) Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä. 75–92.
- Marttala, Pia 2011: Parisuhdeväkivallan monet muodot. Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 37–50.
- Merimaa, Päivi: Dissosiaatiohäiriö ja äitiys. Teoksessa Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Kopio Niini Oy. Helsinki. 233–242.
- Mullen, Paul E. & Pathé, Michele & Purcell, Rosemary 2002: Stalkers and their victims. University Press. Cambridge. Iso-Britannia.
- Mtv 14.6.2018: 20-vuotias juniorijalkapalloilija tappoi ex-tyttöystävänsä metsästysveitsellä Raaseporissa – sitoi kiinni ja raiskasi ennen surmaa.
<https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/juniorijalkapalloilija-tappoi-20-vuotiaan-ex-tyttoystavansa-raaseporissa-sitoi-kiinni-ja-raiskasi-ennen-surmaa/6948938#gs.DmccTDY>. Luettu 14.6.2018.
- Mullen, Paul E. & Pathé, Michele & Purcell, Rosemary 2000: Stalkers and their victims. Cambridge University Press. Cambridge. Iso-Britannia.
- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Mäkeläinen, Terhi & Husso, Marita & Mäntysaari, Mikko & Notko, Marianne & Virkki Tuija 2012: Tukitoimenpiteet lähisuhdeväkivaltaa kokeneille naisille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72735/URN:NBN:fi-fe201504226594.pdf?sequence=1>. Luettu 15.3.2018.
- Nikupeteri, Anna 2016: Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Hansaprint. Turenki.
http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Annan_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 17.1.2018.

- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2017: Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallis-
ammattillisena kysymyksenä. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus,
Riitta (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien
selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon. Luettu 13.3.2018. 19–41.
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja 2013: Vaino naiseen kohdistuvana eron jälkeisenä
väkivaltana. Naistutkimus – Kvinnoforskning 26 (2), 29–43.
<http://elektra.helsinki.fi/se/n/0784-3844/26/2/vainonai.pdf>. Luettu 11.4.2018.
- Nousiainen, Kirsi 2013: Lyöty äiti – väkivaltainen koti sisäisenä tilana. Teoksessa
Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna. (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress. Euroopan
Unioni. 83–112.
- Nousiainen, Kirsi 2004: Lapsistaan erossa asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen
tiloja. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/vk/nousiainen/lapsista.pdf>. Luettu 25.1.2018.
- Näre, Sari & Ronkainen, Suvi 2008: Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari &
Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka.
Juvenes Print. Tampere. 7–42.
- Näre, Sari 1994: Pakenevat prinssit. Naisvihaajan muotokuvia. Teoksessa Heinämaa, Sara
& Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tammerpaino
Oy. Tampere. 162–182.
- Oikeusministeriö 2013: Vainoamisesta tulee rangaistavaa ensi vuoden alusta.
http://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/forfoljelse-blir-straffbart-vid-ingangen-av-nasta-ar. Luettu 15.3.2018.
- Ojuri, Auli 2014: Väkivalta naisen elämän varjona – tutkimus väkivaltaa kokeneiden naisten
elämäkulusta ja selviytymisestä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Palojärvi, Helena 2009: VERTAISTUKI VOIMAANTUMISEN VÄLINEENÄ SOSIAALITYÖSSÄ. MITEN
NOVAT-RYHMÄ AUTTAA JA TUKEE, KUN NAISELLA ON PAHA OLO?
<http://www.kansalaisareena.fi/HelenaPalojarvi2010.pdf>. Luettu 4.7.2018.
- Parviainen Jaana 2014: Kehomuisti: Traumaperäisistä stressihäiriöistä kollektiivisiin
traumoihin. Teoksessa Hakkarainen, Jani & Hartimo, Mirja & Virta, Jaana (toim.): Muisti.
Juvenes Print. Tampere. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100281/978-951-44-9372-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 21.3.2018. 179–190.
- Perttula, Juha 2005: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityispiirteen tie-
teenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Lomaa, Timo (toim.): Kokemuksen tutkimus.
Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Guttenberg AS. Tartu. 115–162.
- Perttula, Juha 1995: Kokemus psykologisenä tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen
psykologiaan. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu. Tampere.
- Piispa, Minna 2006: Parisuhdeväkivalta. Teoksessa Piispa, Minna & Heiskanen, Markku &
Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino: Naiseen kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen
tutkimuslaitoksen julkaisu. Helsinki.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152455/225_Piispa_Heiskanen_Kaariainen_Siren_2006.pdf?sequence=2. Luettu 12.3.2018.
- Piispa, Minna & Hannus, Riitta & Valtonen, Ulla 2017: Vainon tunnistaminen, riskiarviointi
ja turvasuunnitelma. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta
(toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien
selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon. Luettu 13.3.2018. 153–167.

- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2017: Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Niemi, Johanna & Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi: Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tallinna Raamatu-trükikoja OÜ. Tallinna.
- Pohjoisvirta, Riitta & Kaasinen, Katri 2017: Läheisenä vainotun arjessa. Teoksessa Laitinen, Merja & Kinnunen, Jaana & Hannus, Riitta (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Lönnberg Print & Promo. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon. Luettu 13.3.2018. 126–137.
- Pohjonen, Soile 1994: Parisuhde rikoslainsäädännössä. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tammerpaino Oy. Tampere. 66–78.
- Pollari, Päivi 1994: Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Tammerpaino Oy. Tampere. 79–96.
- Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymä 2011: Tietoa lähisuhdeväkivallasta. <http://www.kviisi.fi/attachments/article/427/Tietoa%20lahisuhdevakivallasta.pdf>. Luettu 13.4.2018.
- Rikoslaki 19.12.1889/39
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2011: Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro. Helsinki.
- Ropponen, Maija 1999: Lähestymiskielto-opas. Erikoispaino Oy. Helsinki.
- Ruisniemi, Arja 2006: Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Juvenes Print. Tampere. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67597/951-44-6619-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 21.3.2018.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010: Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro Oy. Helsinki.
- Saastamoinen, Mikko 2006: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.): Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Juvenes Print. Tampere. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 20.3.2018.
- Seppänen, Eeva-Leena 1998: Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa Tainio, Liisa (toim.): Keskusteluanalyysin perusteet. Tammer-paino Oy. Tampere. 223–241.
- Silvonen, Jussi 2015: Toiminta ja suhteet – neljä fragmenttia toimijuudesta. Teoksessa Kauppila, Päivi Annika & Silvonen, Jussi & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.): Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu. 3–17.
- Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen Anja Riitta & Ahokas, Marja 2013: Arjen sosiaalipsykologia. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2017: Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys Suomessa. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/sukupuolistunut-vakivalta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys-suomessa>. Luettu 7.6.2018.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>. Luettu 4.7.2018.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen

- ennakkoarvioinnin järjestämiseksi.
 file:///C:/Users/lpatsi/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/U7P58HS2/Tenk_eettiset%20periaatteet.pdf. Luettu 4.4.2018.
- Valtonen, Anu 2005: Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä. 223–241.
- Venäläinen, Satu 2012: Viaton uhri vai vahva nainen? Väkivallan uhreina olleiden naisten sukupuolistunut identiteetti väkivaltakertomuksissa. Naistutkimus 2/2012. <http://elektra.helsinki.fi/se/n/0784-3844/25/2/viatonuh.pdf>. Luettu 21.3.2018. 5–16.
- Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna 2013: Lähestymistapoja naiseuden varjoihin. Teoksessa Virokangas, Elina & Väyrynen, Sanna. (toim.): Varjoja naiseudessa. UNIPress. Euroopan Unioni. 7–17.
- Väänänen, Kristiina 2011: Miten selviytyä väkivallasta? Teoksessa Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.): Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 109–132.
- Woodward, Kathryn 1997: Concepts of identity and difference. Teoksessa Woodward, Kathryn (toim.): Identity and difference. Sage Publications. Iso-Britannia. 7-62.
- Woodward, Kathryn 1997: Motherhood: identities, meanings and myths. Teoksessa Woodward, Kathryn (toim.): Identity and difference. Sage Publications. Iso-Britannia. 240-285.
- Yle 6.6.2018: Tyttärensä Porvoossa puukottanut isä ei kyennyt selittämään tekoaan. <https://yle.fi/uutiset/3-10241372>. Luettu 14.6.2018.
- Yle 4.6.2018: Porvoon lapsisurmaaja kertoi aikeistaan ystävälleen. <https://yle.fi/uutiset/3-10237893>. Luettu 14.6.2018.
- Yle 26.2.2018: Kahden lapsen äiti on paennut ja pelännyt ex-miestään kuusi vuotta: "Vainoa ei vieläkään tunnisteta". <https://yle.fi/uutiset/3-10085236>. Luettu 19.6.2018.
- Yle 2.3.2017: Vainoa eron jälkeen – "Pelkään, että lapset jäävät ilman äitiä". <https://yle.fi/uutiset/3-9454241>. Luettu 19.6.2018.